

Usman Ashraf

«Oppveksten min formet meg sånn»

En studie av bakgrunnen til unge langtidsmottakere av sosialhjelp

Masteroppgave i sosialt arbeid

Høgskolen i Oslo og Akershus, Fakultet for samfunnsfag

Usman Ashraf

«Oppveksten min formet meg sånn»

En studie av bakgrunnen til unge langtidsmottakere av sosialhjelp

Masteroppgave i sosialt arbeid

Høgskole i Oslo og Akershus, Fakultet for samfunnsfag

Oslo, november. 2015

Sammendrag

Denne masteroppgaven handler om bakgrunnen til unge langtidsmottakere av sosialhjelp. Unge sosialhjelpsmottakere er en overrepresentert gruppe i sosialstatistikken, og utgjør en stor utgiftspost for statens budsjetter i landet. Unge langtidsmottakere av sosialhjelp er en sammensatt gruppe i forhold til skolegang, bakgrunn, helsesituasjon og rusproblematikk. Majoriteten av denne gruppen har i tillegg sammensatte- og overlappende problemer, som for eksempel psykiske helseutfordringer, lite skolegang og dårlige hjemmeforhold.

Studien er kvalitativ og baserer seg på forskningsintervjuer med fire langtidsmottakere av sosialhjelp: to menn og to kvinner mellom 18 og 24 år. De er rekruttert gjennom et NAV- kontor i Oslo øst. Studiens hensikt er å gi et innblikk i bakgrunnen til unge langtidsmottakere av sosialhjelp, med hensyn til skolegang, oppvekst, familieforhold, lokalmiljø og rus.

Resultatene viser at informantene har hatt et dårlig forhold til skolen, vanskelige hjemmeforhold, vokst opp i marginaliserte miljøer og debutert tidlig med rus. Ingen av informantene har fullført videregående opplæring og få har arbeidserfaring. Felles for informantene er at de har vært utsatt for marginaliseringsprosesser. For noen har marginaliseringsprosessen startet tidlig, allerede ved barne- og ungdomsskolen, mens andre har opplevd å bli marginalisert på videregående skole. Enkelte har opplevd å bli stigmatisert og alle har vært sosialt ekskludert fra en eller flere viktige samfunnsarenaer i tiden før de kom i kontakt med NAV.

Studien er et bidrag til de kvalitative studiene om bakgrunnen til unge langtidsmottakere av sosialhjelp. Oppgaven har også et anvendt siktemål. Ved å kunne øke kunnskapen om bakgrunnen til unge langtidsmottakere av sosialhjelp, kan de ulike hjelpeinstansene på et tidligere tidspunkt bistå vanskeligstilte barn, unge og deres familier.

Masteroppgave i sosialt arbeid

Høgskolen i Oslo og Akershus, Fakultet for samfunnsfag

Abstract

This dissertation/master thesis discusses the background of the young long-term recipients of social help (social assistance). Young recipients of social assistance are an overrepresented group in social statistics and constitute a major cost for the governmental budgets in the respective countries.

Young long-term recipients of social assistance are a homogenise group in terms of background, schooling, health situation and drug abuse. The majority of this group also has overlapping issues related to each other, such as mental issues, low educational level and poor home conditions.

This study is qualitative and it is based on research interviews with four different objects, who are all young long-term recipients of social-assistance. It is two males and two females, all aged between 18-24. They are recruited through a NAV office based in the east side of Oslo. This research intention is to give an insight to the background of the young long-term recipients of social-assistance, with regard to the level of education, their family background, their upbringing and the drug abuse.

The results shows that the objects had bad relations to the school, difficult family relations, they grew up in poor environments and got in touch with drugs in an early age. None of the objects has fulfilled high school and a low percentage has work experience. Common for all the objects is that they have been exposed for marginalizing processes, and for some it started early on, already at the time in Jr. high school, while others have experienced the marginalizing process at high school. Some of the have also experienced being stigmatized and all have been socially excluded from one or more important communities before they got in touch with NAV.

This study is a contribution to the qualitative studies on the background for young long-term recipients of social assistance. This thesis does also have an applied objective. By raising the knowledge about the background of the young long-term recipients of social assistance, the various bodies that provide assistance can at an earlier stage contribute with help to the youngster and their families.

Masteroppgave i sosialt arbeid

Høgskolen i Oslo og Akershus, Fakultet for samfunnsfag

Forord

Arbeidet med denne masteroppgaven har vært en meget lærerik og spennende prosess. Jeg vil rette en stor takk til min veileder Sigrun Stiklestad, som har bidratt med grundige og konstruktive tilbakemeldinger underveis gjennom hele prosjektet.

Jeg vil også takke mine fire informanter som lot meg få et innblikk i deres oppvekst og erfaringer. Takket være deres åpenhet har det vært mulig for meg å gjennomføre denne studien.

Takk til foreldrene mine som har støttet meg gjennom hele prosessen. Takk til mamma som har stått opp tidlig og laget matpakke for meg, slik at jeg ikke skal kaste bort tid og penger når jeg er på skolen.

Til slutt vil jeg takke mine venner for omsorg og oppmuntring. Jeg vil også takke mine søsken Fozia, Filza og Adel som har hatt tålmodighet og ikke minst vært støttende gjennom denne prosessen.

Usman Ashraf

Oslo, november 2015

Innholdsfortegnelse

SAMMENDRAG	3
ABSTRACT	4
INNHOLDSFORTEGNELSE	6
KAPITTEL 1.....	1
1. INNLEDNING.....	1
1.1 TEMA OG PROBLEMSTILLING.....	1
<i>Problemstilling: Hvilken bakgrunnen har unge langtidsmottakere av sosialhjelp? .....</i>	<i>1</i>
1.2 ET DAGSAKTUELT TEMA	1
1.3 BAKGRUNN FOR VALG AV TEMA OG PROBLEMSTILLING.....	2
1.4 OPPGAVENS RELEVANS FOR SOSIALT ARBEID	2
1.5 BEGREPSAVKLARING	3
1.6 OPPGAVENS GANG	3
KAPITTEL 2.....	4
2. TIDLIGERE STUDIER AV UNGE SOSIALHJELPSMOTTAKERE	4
2.1 MARGINALE GRUPPER.....	4
2.2 FAMILIEOPPLØSNING OG SKILSMISSE	4
2.3 FLYTTING OG SKOLEBYTTE.....	5
2.4 FAMILIENS ØKONOMI	5
2.5 EGENSKAPER VED FORELDRENE.....	6
2.6 FORELDRENES ALKOHOLFORBRUK.....	7
2.7 SOSIAL ATFERD BLANT VENNER I OPPVEKSTEN OG OPPVEKSTMILJØ	8
2.8 MOBBING.....	8
2.9 HELSEPROBLEMER	9
2.10 ULIKE FORKLARINGER PÅ UNGDOMSLEDIGHETEN.....	10
2.11 ARBEIDSINNVANDRING.....	11
2.12 ER VELFERDSORDNINGENE FOR GODE?	11
2.13 TRYGDEN GJELDER IKKE ALLE	12
2.14 BARNEVERNENSBARN ER MER UTSATT.....	12
2.15 OPPSUMMERING.....	13
KAPITTEL 3.....	14
3. UTDANNING OG DROP OUT PROBLEMATIKKEN	14
3.1 ARBEIDSLIV	14
3.2 VIKTIG Å FULLFØRE VIDEREGÅENDE OPPLÆRING	15
3.3 UTDANNINGSNIVÅ BLANT SOSIALHJELPSMOTTAKERE	15
3.4 BORTVALG OG KOMPETANSE	16
3.5 HVEM FULLFØRER OG HVEM SLUTTER?.....	16
3.6 MOBBING OG TRAKASSERING.....	17

3.7 HELSE	17
3.8 RUSMISBRUK	18
3.9 FAMILIEMØNSTER	18
3.10 EKSTRA STORT BORTVALG PÅ NOEN YRKESFAGLIGE UTDANNINGER.....	18
3.10.1 Hva kan det komme av?	18
3.11 STADIG FLERE FULLFØRER VGS	19
3.12 FLERE FAKTORER PÅVIRKER	19
3.13 SAMMENSATTE PROBLEMER	20
3.14 OPPSUMMERING.....	20
KAPITTEL 4.....	21
4. FATTIGDOM.....	21
4.1 HVA ER FATTIGDOM?	21
4.2 HVORDAN MÅLES FATTIGDOM I NORGE	22
4.3 HVOR MANGE FATTIGE FINNES DET I NORGE?.....	23
4.4 HVEM ER DE FATTIGE?	23
4.4.1 Sosialhjelpsmottakere.....	23
4.4.2 Enslige forsørgere.....	24
4.4.3 Innvandrernes fattigdom	24
4.5 KONSEKVENSER AV FATTIGDOM	24
4.5.1 Helse.....	25
4.5.2 Marginalisert og ekskludert	25
4.6 TILTAK MOT FATTIGDOM	26
4.6.1 Arbeidsmarkedspolitikken (Arbeidslinja).....	26
4.6.2 Kvalifiseringsprogrammet.....	28
4.6.3 Skattepolitikk.....	28
4.6.4 Avhjelpende tiltak.....	30
4.7 OPPSUMMERING.....	30
KAPITTEL 5.....	31
5. TEORI.....	31
5.1 HVILKEN BETYDNING HAR PROSJEKTET FOR SOSIALT ARBEID.....	31
5.2 STIGMATISERING	31
5.3 STEMLING OG STIGMA	33
5.4 MARGINALISERING	33
5.4.1 Ulike nivåer.....	34
5.5 SOSIAL EKSKLUSJON	35
5.6 BRONFENBRENNERS ØKOLOGISKE MODELL	35
5.7 OPPSUMMERING.....	36
KAPITTEL 6.....	37
6. METODE.....	37

6.1 ET FENOMENOLOGISK-HERMENEUTISK VITENSKAPELIG POSISJON	37
6.1.2 Fenomenologi.....	37
6.1.3 Metodisk tilnærming.....	37
6.1.4 Hermeneutikk	37
6.1.5 Et fenomenologisk- hermeneutisk posisjon	38
6.2 KVALITATIV METODE.....	39
6.3 KVALITATIV INTERVJU SOM METODE.....	39
6.4 UTVALG	40
6.4.1 Rekruttering av informanter	41
6.5 EN KORT PRESENTASJON AV INFORMANTENE.....	41
6.6 FORBEREDELSE OG GJENNOMFØRING.....	43
6.7 TRANSKRIBERING	44
6.8 ANALYSEMETODE	44
6.8.1 Selvforståelse.....	44
6.8.2 Kritisk forståelse basert på sunn fornuft	45
6.8.3 Teoretisk forståelse	45
6.8.4 Organisering av datamaterialet	45
6.9 FORSKERENS ETISKE OG JURIDISKE ANSVAR	46
6.9.1 NSD.....	46
6.9.2 Samtykke til å delta i undersøkelsen.....	47
6.9.3 Taushetsplikt og anonymitet.....	47
6.10 VALIDITET OG RELABILITET	47
KAPITTEL 7.....	49
7. ANALYSE.....	49
7.1 SKOLEGANG.....	49
7.1.1 Sammensatte problemer	49
7.1.2 Flytting, mobbing og marginalisering.....	51
7.1.3 Psykososiale utfordringer	51
7.1.4 Gode forutsetninger.....	52
7.1.5 Likhetsstrekk	53
7.1.6 Ulike årsaker.....	53
7.1.7 Ungdomsrett.....	54
7.2 FAMILIEFORHOLD OG OPPVEKST	54
7.2.1 «Foreldrene mine har aldri bodd sammen, men jeg hadde det bra»	55
7.2.2 «Du kan si jeg hadde en trøblete oppvekst»	55
7.2.3 Fattigdom og sosial eksklusjon	56
7.2.4 «Jeg kom fra krig, jeg skal ikke klage»	57
7.2.5 Skilte foreldre	57
7.2.6 Dårlig familieøkonomi	58
7.2.7 Skolen og fritidsaktiviteter i tett samspill	58
7.2.8 Kristian skiller seg ut på flere områder	59

7.2.9 Oppsummering	59
7.3 OPPVEKSTMILJØ OG RUS	60
7.3.1 Varierte oppvekstmiljøer.....	60
7.3.2 Ungdomstiden	62
7.3.3 Konsekvenser av alkohol- og rusmisbruk.....	63
7.4 Å FØLE SEG UTENFOR.....	64
7.5 STEMPLET SOM ANNERLEDES.....	65
7.6 SAMSPILLET MELLOM ULIKE SAMFUNNSARENAER	66
7.7 NÅVÆRENDE LIV	66
7.7.1 Fremtidsplaner.....	67
Kristian:	67
Mariam:	68
Nora:	68
Khalid:	68
7.7.2 Hvilken ressurser har oppveksten gitt?	68
7.8 OPPSUMMERING.....	69
KAPITTEL 8.....	70
8. AVSLUTNING	70
8.1 OVERFØRBARHET	70
8.2 TEORETISKE FØLGER.....	71
8.3 HVA KAN VI GJØRE NOE MED?.....	71
8.3.1 Tverrfaglig samarbeid.....	72
8.3.2 Barn og unges oppvekstmiljø	72
8.3.3 Helhetlig vurdering	73
8.3.4 Tidlig og bedre hjelp	73
LITTERATURLISTE	75
VEDLEGG 1: INTERVJUGUIDE.....	82
VEDLEGG 2: SAMTYKKEERKLÆRING	87
FORESPØRSEL OM DELTAKELSE I INTERVJUUNDERSØKELSE.....	87

Kapittel 1

1. Innledning

1.1 Tema og problemstilling

Denne oppgaven stiller spørsmål ved bakgrunnen til unge langtidsmottakere av sosialhjelp. Sosialhjelp er et tema som stadig blir forsket og debattert blant politikere og samfunnsforskere, og oppleves som et problem uansett hvilken posisjon man ser det fra. Det er både et samfunnsmessig og individuelt problem. For den enkelte sosialhjelpsmottakeren er det et problem at vedkommende ikke kommer i arbeid og kan leve et selvstendig liv. For den norske velferdsstaten gir økning i antall sosialhjelpstilfeller økte offentlige utgifter. Oppgavens formål er å få et nyansert bilde av bakgrunnen til unge langtidsmottakere av sosialhjelp.

Problemstilling: Hvilken bakgrunnen har unge langtidsmottakere av sosialhjelp?

1.2 Et dagsaktuelt tema

Befolkningen i Norge har økt fra 2,2 millioner i 1900 til 5,05 millioner i 2013. Denne utviklingen antas å fortsette i de neste 20 årene. Befolkningsveksten vil være drevet av fødselsoverskudd (antall fødte minus antall døde) og nettomigrasjon (innvandring minus utvandring) og vil i hovedsak bestå av flere eldre. Det antas at hver femte innbygger i 2060 vil være over 70 år. Dette vil sette press på den norske velferdsstaten og de offentlige utgiftene til pensjon og helse- og omsorgstjenester forventes å øke fra et allerede høyt nivå (Statistisk sentralbyrå 2014a).

Velferdsstaten står ovenfor store utfordringer. Økningen i offentlige utgifter til tjenesteyting må finansieres. Når det bevilges mer penger til pensjon og helse- og omsorgstjenester må de alternative kostnadene reduseres. Et området staten kan redusere sine utgifter, er ved å få flere unge voksne i arbeid. Tall presentert av statistisk sentralbyrå viser at 22% av sosialhjelpsmottakerne i 2013 var mellom 18 og 24 år (Grebstad & Hetland 2014, 51). I tillegg står 40 000 i alderen 18-30 år utenfor arbeid og skole, de er heller ikke registrerte hos NAV (Grødem, Nilsen og Strand 2014, 51). De overlever enten ved å få penger hjemmefra, ved svart arbeid eller kriminalitet (ibid, 63). Dette er arbeidskraft Norge trenger, både i dag og i fremtiden for å få hjulene i velferdsstaten til å gå rundt.

1.3 Bakgrunn for valg av tema og problemstilling

I tillegg til den offentlige bekymringen og interessen knyttet til unge sosialhjelpsmottakere, har jeg lenge vært opptatt av temaer som omhandler ungdommer. Interessen min for dette temaet utviklet seg videre, etter praksisperioden min ved et NAV- kontor i Oslo. Under praksisperioden jobbet jeg med et team som veiledet unge sosialhjelpsmottakere under 25 år og bistod dem med å skrive jobbsøknader og søke jobb. I løpet av praksisperioden begynte jeg å reflektere over ungdommenes bakgrunn. Jeg så likhetstrekk i form av manglende fullført videregående opplæring, lite arbeidserfaring og ressurser.

Jeg er oppvokst i Oslo øst. Mitt lokale miljø er preget av kriminalitet og rusmisbruk. Dette er unge voksne som er potensielle sosialhjelpsmottakere i fremtiden. Samtidig er det unge voksne fra samme område som tar høyere utdanning og er dedikerte. Jeg har lenge lurt på om det er noen bakenforliggende årsaker for at noen roter seg bort i problemer, dropper ut av skolen og er arbeidsløse, mens andre får gode karakterer og senere godt betalte jobber. Senere har dette, sammen med praksisperioden, inspirert meg til å skrive en masteroppgave om bakgrunnen til unge langtidsmottakere av sosialhjelp.

1.4 Oppgavens relevans for sosialt arbeid

Når unge mennesker oppsøker et NAV- kontor, blir de møtt av sosialarbeidere som skal veilede og bistå dem i en vanskelig livssituasjon. Sosialhjelp er en del av samfunnets nedre sikkerhetsnett og skal sikre at de som ikke har andre muligheter, har nok midler til livsopphold. Sosialarbeiderne skal motvirke fattigdom, hjelpe brukerne ut i arbeidsrettede tiltak og bidra til å gjøre personene økonomisk uavhengige. Etter *lov om sosiale tjenester i arbeids- og velferdsforvaltningen 18. desember 2009* er sosialhjelp en subsidiær ytelse, det betyr at rettskrav på denne hjelpen kun er til stede om personen som søker ikke kan sørge for sitt livsopphold gjennom arbeid, trygd, studielån, pensjoner, bruk av formue eller reduksjon av utgifter. Sosialhjelp er imidlertid mer enn kun den økonomiske stønaden, mottakerne har ofte sammensatte problemer og sosialarbeiderne må derfor være kvalifisert til å opplyse, veilede, gi råd og følge opp brukerne gjennom sosialt arbeid (Grebstad 2012, 23).

Sosialhjelp er en skjønnsbasert ytelse, det betyr at sosialarbeideren har innflytelse på ytelsen som blir gitt (ibid, 30). I møte med unge voksne som søker bistand fra sosialtjenesten, kan kunnskap om bakgrunnen til unge langtidsmottakere av sosialhjelp være nyttig å ha med seg i

---

utformingen av ytelsen. Det kan også være formålstjenlig å forstå hvordan det oppleves og erfares å være stigmatisert og sosial ekskludert fra flere samfunnsarenaer.

1.5 Begrepsavklaring

Langtidsmottaker er avgrenset til å omhandle personer som mottar sosialhjelp i 6 måneder eller i mer i løpet av et kalenderår. Det er ikke krav om at stønadperioden er sammenhengende (ibid, 12).

Sosialhjelpsmottaker og bruker referer til en person som mottar økonomisk sosialhjelp etter *lov om sosiale tjenester i arbeid- og velferdsforvaltningen 18. desember 2009*.

1.6 Oppgavens gang

I kapittel 1 presenterer jeg oppbygningen av oppgaven. Jeg redegjør for tema og problemstilling, aktualiteten av det valgte emnet, bakgrunnen for valg og tema, oppgavens relevans for sosialt arbeid og begrepsavklaringer. Til slutt gir jeg en oversikt over oppgavens oppbygning.

I kapittel 2 presenterer jeg tidligere studier og forklaringer om barn og unge som er utsatt for å motta sosialhjelp i fremtiden. I kapittel 3 skriver jeg om utdanning og drop out problematikken, og viktigheten av å fullføre videregående opplæring. I kapittel 4 skriver jeg om fattigdom, og redegjør for ulike fattigdomsmål, hvor mange fattige det finnes i Norge og hvilke tiltak som finnes for å bekjempe fattigdomsproblematikken.

I kapittel 5 presenterer jeg den teoretiske referanserammen for oppgaven. Jeg redegjør for det teoretiske utgangspunktet for mitt analyse- og tolkningsarbeid. I dette kapitlet presenterer jeg teori om stigmatisering, marginalisering og sosial eksklusjon.

I kapittel 6 presenterer jeg metoden. Jeg redegjør for valg og framgangsmåten for oppgaven og diskuterer forskerens etiske og juridiske ansvar. I kapittel 7 presenterer og analyserer jeg mine funn fra intervjuundersøkelsen. I kapittel 8 avslutter jeg oppgaven. Jeg diskuterer studiens overførbarhet, tiltak og framgangsmåter for å integrere barn og unge i ulike samfunnsarenaer, slik at de ikke er i en utsatt posisjon for å motta sosialhjelp når dem blir eldre.

Kapittel 2

2. Tidligere studier av unge sosialhjelpsmottakere

5-10 prosent av nordisk ungdom mellom 15- 24 år er verken i arbeid, utdanning eller i arbeidstrening. Langvarig utenforskap i ungdomsårene bidrar sannsynligvis til å redusere ungdoms livskvalitet og gir økt fare for marginalisering i voksen alder. Å finne virkemidler som gir bedre gjennomføring av utdanningsløp, og som letter overgangen fra skole til arbeidsliv har derfor høy prioritet i Norden (Nova 2012, 6). Det er tidligere gjort flere studier av unge marginaliserte. Jeg vil i dette kapittelet se nærmere på disse studiene og redegjøre for hva som kjennetegner unge sosialhjelpsmottakere.

2.1 Marginale grupper

Flere studier, både nasjonale og internasjonale støtter antakelser om at store andeler av sosialhjelpsmottakere rekrutteres fra marginale grupper. Med marginale grupper menes blant annet rusmisbrukere, psykisk syke, kriminelle, hjemløse eller langtidsledige. Dette er problemgrupper som er overlappende. Forskning viser at barn som gjennomlever en familiesituasjon fylt av konflikter, har en større sjanse for å generere en rekke psykososiale komplikasjoner som skoleproblemer, arbeidsledighet, kriminalitet og stoffmisbruk. Barn som kommer fra oppløste familier, familier med dårlige økonomi, mye flytting og mye skoleskift, samt høyt alkoholforbruk vil generelt ha dårligere prognose enn andre barn. Disse barna vil igjen ha større risiko for å motta sosialhjelp i fremtiden (Clausen 1996, 48-51).

2.2 Familieoppløsning og skilsmisse

Familieoppløsning, og spesielt samlivsbrudd, har i lang tid vært ansett for å ha negativ innvirkning på barns psykososiale utvikling. Noen barn reagerer med uro, konsentrasjonsproblemer, utagerende atferd, sosiale problemer, tilbaketrekning eller tilsynelatende men ikke reell tilpassing. Andre barn reagerer lite eller ikke i det hele tatt (Koch og Walstad 2005, 126).

Rød, Ekeland og Thuen (2008) har undersøkt barns reaksjoner ved samlivsbrudd, der konflikt mellom foreldrene er vedvarende. De fastslår at følelser er de første signaler om hva som er en passende måte å reagere på under usikre omstendigheter, og de har derfor en viktig indikativ funksjon. De fant ut at barn viste følelsesmessige reaksjoner i form av aggressivitet, depresjon, engstelse og følelser innenfor spekteret skyld og skam. På tvers av de ulike følelsesuttrykkene kom også en opplevelse av å ikke bli hørt. Disse følelsesuttrykkene kan gi

---

barn av separerte par, sosiale og emosjonelle vansker og utfordringer i hverdagen som kan gå utover skole og fritid (Rød, Ekeland og Thuen 2008).

Studie gjort av Claussen (2014) viser at enslige forsørgere ofte opplever økonomiske vanskeligheter etter samlivsbrudd. Dette medfører at barn av separerte par oftere vokser opp i fattigdom. Blant de 149 000 personene med vedvarende lavinntekt i 2009-11 etter OECD-50-skalaen, var 14 % enslige forsørgere (Claussen 2014, 53). Disse barna er mer utsatt for psykiske helseproblemer som angst og depresjon i voksenlivet, sammenlignet med øvrige barn (Akerhaug 2008).

2.3 Flytting og skolebytte

Forskning gjort av Anvik og Gustavsen (2012) viser at barn og unge som har opplevd hyppig flytting i større grad er utsatt for mobbing og har problemer med å stifte nye bekjentskaper. Det er spesielt når flytting innebærer store regionale forskjeller at det vil være belastende for barna. Flytting i forbindelse med samlivsbrudd er et slikt eksempel (Anvik og Gustavsen 2012, 86-87)

Ungdommer som har flyttet mye gjennom barndommen har svekket grunnlag for å kunne bygge trygge og gode relasjoner til andre jevnaldrende. Denne uroen dras med videre, i forhold til senere valg. Sjansen for å droppe ut av skolen øker, og tilpasning i arbeidslivet kan være utfordrende for den enkelte (Anvik 2011, 10).

2.4 Familiens økonomi

Selv om Norge har mindre inntektsforskjeller og mer diffuse klasseskiller enn de fleste vestlige land, har likevel familiebakgrunn stor betydning for økonomien senere i livet. Mye tyder på at fattigdommen går i arv. Det vil si at barn av fattige foreldre har større risiko for selv å havne i fattigdom, enn barn av ikke fattige foreldre (Claussen 2014, 60).

Lorentzen og Nilsen (2008) har studert spørsmålet blant sosialhjelpsmottakere i SSBs registre. De fulgte et utvalg av barn i alderen 10-17 fra familier som mottok sosialhjelp i 1994. Ti år senere var 21 prosent av disse unge voksne sosialhjelpsmottakere, mot 5,5 prosent av tilsvarende barn fra familier som ikke mottok sosialhjelp i 1994. Konklusjonen var at sosialhjelp ofte går i arv. Sjansen er lavere hos barn av sosialhjelpsmottakere med forholdsvis høy utdanning og blant barn med utdanning (Lorentzen og Nilsen 2008, 34).

Mottok sosialhjelp	Fam. uten sosialhjelp	Fam. med sosialhjelp
2002 (18-25 år)	5,08	20,16
2003 (19-26 år)	5,69	21,56
2004 (20-27 år)	5,46	20,62

(Figur 1: Andel som mottok sosialhjelp i 2002- 2004 etter situasjonen i oppvekstfamilie i 1994 da barna var i alderen 10-17 år. Kilde: Lorentzen og Nilsen 2008, 34)

Resultatene av undersøkelsen til Lorentzen og Nilsen (2008) viser at barn som vokste opp med sosialhjelp, og som selv mottok sosialhjelp da de ble eldre, lå på mellom 20 og 21 prosent. Ser vi på barn som ikke vokste opp i sosialhjelpsfamilier, var det mellom 5 og 6 prosent som mottok sosialhjelp da de ble eldre. Risikoen er hele 4 ganger høyere for barn av sosialhjelpsmottakere enn for barn som har foreldre som ikke mottok sosialhjelp. Resultatene av undersøkelsen viste også at risikoen for å motta sosialhjelp i 20- årsalderen var ekstra stor, men synker noe med alderen (ibid, 34).

2.5 Egenskaper ved foreldrene

Ser vi på betydningen av foreldrenes utdanningsnivå, ser vi at foreldrenes utdanning er negativ. Det vil si at når foreldrenes utdanning øker, så avtar sannsynligheten for at barna mottar sosialhjelp i fremtiden. Betydningen av mor eller fars utdanning er forholdsvis lik. (ibid, 41).

	Ikke sosialhjelp	Sosialhjelp 94	Sosialhjelp 92-94
Mor lav utdanning	4,47	16,48	20,62
Mor universitet/høyskoleutdanning	2,29	9,88	12,61
Far lav utdanning	4,54	16,76	20,95
Far universitet/høyskoleutdanning	2,20	9,20	12,72
Foreldre gift	3,60	14,08	18,15
Foreldre ugift/skilt/enslig	8,21	23,20	30,20

(Figur 2: Gjennomsnittlig sannsynlighet for mottak av sosialhjelp i 2004 etter kjennetegn av foreldrene i 1994. Kilde: Lorentzen og Nilsen, 2008, 42)

Tabellen viser også at de som hadde mor eller far med lav utdanning hadde omtrent dobbelt så stor sannsynlighet for å motta sosialhjelp, sammenlignet med barn som hadde foreldre med utdanning fra universitet/høgskole nivå. Tabellen viser likevel at den største forskjellen ligger

---

mellom familier som hadde mottatt sosialhjelp i 1994 eller ikke. Ser vi på foreldre med lav utdanning i 1994, er sannsynligheten for at barna deres mottok sosialhjelp i 2004 under fem prosent. Dersom familien mottok sosialhjelp i tillegg til at foreldrene hadde lav utdanning, så økte sannsynligheten mer enn tre ganger, til over 16 prosent. Hvis familien mottok sosialhjelp i tre år, økte sannsynligheten til over 20 prosent. (ibid, 42).

Familier med svak økonomi har lavere evne og interesse for å investere i barnas utdanning, risikoen for at disse barna skal motta sosialhjelp i fremtiden kan derfor øke. Tabellen viser at barn som vokste opp i familier hvor foreldrene var gift eller bodde sammen, hadde lavere sannsynlighet for å motta sosialhjelp i fremtiden. Igjen er det en betydelig forskjell mellom familier med og uten sosialhjelpsmottak. Barn som vokste opp i familier hvor foreldrene ikke bodde sammen i 1994, hadde 23 prosent sannsynlighet for å motta sosialhjelp i 2004 (ibid, 42). Dersom familien mottok sosialhjelp i tre år i tillegg til at foreldrene var separerte, økte sannsynligheten til hele 30 prosent. Dette indikerer at familieforholdene under oppveksten åpenbart har en sterk effekt på barnas mottak av sosialhjelp. Videre viser det seg at effekten av både mor og fars lønn i 1994 er negativ. Det vil si at sannsynligheten for å motta sosialhjelp reduseres når foreldrenes inntekt øker, og tilsvarende, at sannsynligheten øker dersom foreldrenes inntekt reduseres (ibid, 42).

2.6 Foreldrenes alkoholforbruk

Et høyt alkoholforbruk blant foreldrene er en betydelig risikofaktor for et barns psykososiale utvikling. Et ekstremt alkoholforbruk frambringer en rekke andre uheldige familieforhold som er med på å forsterke de negative virkningene. Dette inkluderer ofte en ødelagt familieøkonomi, familiekonflikter, skilsmisser, uheldig barneoppdragelser m.m. (Clausen 1996, 59).

Ungdom som har sett foreldrene hyppig beruset, er mer utsatt for fysisk vold eller trusler om vold, depresjonssymptomer, selvmordstanker og får en negativ relasjon til foreldrene. Mulige negative konsekvenser av foreldrenes rusmiddelbruk for barn er ikke utelukkende knyttet til misbruk og avhengighet, men også til mindre omfattende bruk. For eksempel er det slik at foreldrenes drikkevaner er av betydning for barn og unges eget fold til rus (Helsedirektoratet 2015).

Mange barn av foreldre med alkoholproblemer kan oppleve hyppige negative hendelser i hverdagen, som isolert sett er mindre alvorlige, men som i sum kan gi en vedvarende og negativ belastning for barna. Risikoen for at barna skal oppleve mishandling, omsorgssvikt, negative livshendelser og psykiske lidelser er større blant barn som har foreldre med alkoholproblemer (Torvik og Rognmo 2011, 34- 35).

2.7 Sosial atferd blant venner i oppveksten og oppvekstmiljø

Ved siden av familien utgjør jevnaldergrupper den viktigste sosialiseringsarenaen for barn og ungdom. Sammenliknet med familien er vennskapet mellom ungdom mer symmetrisk og gjensidig. Så snart barnet er stort nok til å kunne kommunisere med andre barn er venner og jevnaldrende med på å gi impulser til barnets kunnskaps- og atferdsmessige repertoar. Gjennom lek og annet samvær lærer barnet å tilpasse seg andre, og hvordan andre kan påvirkes og brukes til å oppnå egne fordeler. Grupper av barn og unge kan utvikle egne kulturer som kan få sterk innflytelse på den enkeltes oppførsel. Blant jevnaldrende skjer det en viktig sosial læring, men også formidling av verdier og normer som kan komme i konflikt med hjemmets normsystem (Imsen 2005, 56-57).

Enkelte ungdom som kommer i kontakt med et kriminelt miljø, vil ikke lengre la seg styre av vanlige regler og normer i samfunnet. De er mer opptatt av å følge interne regler og kodene innenfor deres egen kameratflokk. Rollemodellene i slike miljøer er ofte godt kjente kriminelle, og handlinger som vold og trusler kan gi økt status innad i gruppen. Ofte kan det dreie seg om unge som ikke klarer å markedsføre seg selv med positive prestasjoner på skolen eller på andre arenaer som gir anerkjennelse og respekt i det brede ungdomsmiljøet. Enkelte ungdommer velger derfor en truende og voldelig atferd som gjør at de blir lagt merke til av omgivelsene. Disse ungdommene mistolker ofte frykten og avskyen som omgivelsene opplever, og opplever det som at de blir respektert. Det at de på den måten «blir sett» kan oppleves som positivt for den unge (Politiet, 2013).

2.8 Mobbing

Samfunnsforsker Johannes Foss Sigurdson (2014), har funnet ut at både mobbeofre og mobbere kan få problemer i arbeidslivet som voksne. Effektene av mobbing går ikke alltid over. Nyere forskning viser at unge som har opplevd mobbing har større problemer enn andre, både i privatliv og arbeidssituasjoner. Problemene oppstår uavhengig av om man er en mobber eller mobbeoffer (Sigurdson 2014).

Sigurdson (2014) har sett på tre grupper i studien. De som er aggressive mot andre, de som har blitt mobbet og de som veksler mellom å bli mobbet og mobbe selv. Forskeren fant ut at de som er aggressive mot andre, har tre ganger høyere sannsynlighet for å motta sosialhjelp og å være arbeidsledige som unge voksne, enn de som ikke er involvert i mobbing (Sigurdson 2014, 1611- 1612).

Alle gruppene som har vært involvert i mobbing, har høyere sannsynlighet for å ha lavere utdanning og motta sosialhjelp som unge voksne, sammenliknet med de som ikke var involvert i mobbing i ungdomstiden. Studien viser også at de som har deltatt i mobbing har høyere risiko for å misbruke illegale rusmidler, og har oftere dårligere helse (ibid). Jeg vil i kapittel 3 se nærmere på hvilke konsekvenser mobbing kan ha for unge skoleelever, og hvorvidt ungdommer slutter på skolen som følge av mobbing og rusmisbruk.

2.9 Helseproblemer

En langt større andel av sosialhjelpsmottakerne enn den yrkesaktive befolkningen har helseproblemer som går utover deres evne til å fungere i hverdagen. En undersøkelse gjort av Van der Wel mfl. (2006) viser at en av fem oppga å ha dårlig generell helse, at rundt 60 prosent hadde dårlig mental helse og at rundt halvparten hadde eller hadde hatt alkohol- eller narkotikarelaterte problemer. Fire av fem hadde enten fysiske eller psykiske problemer, rusproblemer eller smerter. Langtidsmottakere av sosialhjelp rapporterte samlet om dårligere helse sammenliknet med den yrkesaktive delen av befolkningen (Van der Wel mfl. 2006, 31-34).

	Sosialhjelp.	Yrkesaktiv
Dårlig generell helse	18	1
Helse begrenser moderat aktivitet mye	13	2
Helse begrenser gå opp trappen mye	10	2
Utrettet mindre enn ønsket pga fysisk helse	48	19
Hindret i å utføre gjøremål pga fysisk helse	45	15
Utrettet mindre enn ønsket pga følelsesmessige problemer	56	14
Utrettet gjøremål mindre grundig enn vanlig pga følelsesmessige problemer	45	9
Smerter påvirket arbeid mye/svært mye	20	4
Helse-/følelsesmessige problemer påvirker sosial omgang hele eller nesten hele tiden ⁶	27	3
Ikke følt seg rolig og harmonisk	13	3
Ikke hatt mye overskudd	26	6
Følt deg nedfor og trist mye/nesten/hele tiden	38	5

(Figur 3: Kilde: Van der Wel mfl. 2006, 31).

Det er kun 1 prosent av den yrkesaktive befolkningen som oppgir at helsen deres generelt er dårlig, mot 18 prosent av sosialhjelpsmottakerne. Selv om dette kun gjelder en femtedel av sosialhjelpsmottakerne, er det altså langt flere enn i den yrkesaktive befolkningen. Ser vi på alle svarkategoriene, viser det seg at nesten halvparten (44 prosent) av sosialhjelpsmottakerne svarer at de har «dårlig» eller «nokså dårlig» helse, mens dette kun gjelder rundt hver tiende (8 prosent) i den øvrige befolkningen. Samtidig er det mange sosialhjelpsmottakere som ikke har noen helseproblemer. Det er for eksempel rundt 20 prosent som sier at de har utmerket eller meget god helse (ibid, 31-32).

Rundt halvparten av sosialhjelpsmottakerne har problemer med å utrette sine daglige gjøremål, på grunn av følelsesmessige problemer eller nedsatt fysisk helse. Slår man sammen dem som svarer at de har blitt hindret i å utføre gjøremål på grunn av nedsatt fysisk helse eller på grunn av emosjonelle problemer, gjelder det til sammen hele 67 prosent. Begrensninger av emosjonell art fremkommer 4 ganger så hyppig for sosialhjelpsmottakere, sammenlignet med den øvrige befolkningen (ibid, 32).

Mange sosialhjelpsmottakere opplever at smerter hindrer dem fra å utføre vanlig arbeid, omtrent 3 ganger flere enn i hele befolkningen. Det er 27 prosent som svarer at deres fysiske helseproblemer eller emosjonelle problemer påvirker deres sosiale omgang. De siste 3 spørsmålene måler vitalitet og mental helse, hvor 26 prosent svarer «ikke i det hele tatt» på spørsmålet om de har hatt mye overskudd i løpet av de siste 4 ukene, og 36 prosent har følt seg trist og nedent for hele eller mye av tiden. Igjen er det en betydelig forskjell i forhold til den øvrige befolkningen der det er et fåtall som rapporterer om fra fravær fra harmoni og overskudd, og at de er nedent for store deler av hverdagen (ibid, 33).

2.10 Ulike forklaringer på ungdomsledigheten

Et sentralt spørsmål er hvorfor nettopp de unge rammes så hardt av arbeidsløshet, sammenlignet med den voksne delen av befolkningen. Arbeidsløsheten er om lag 3 ganger høyere blant unge under 25 år, sammenlignet med den eldre delen av yrkesaktive befolkningen. En studie gjort av Grebstad og Hetland (2014) viser at unge under 25 år er den tredje største gruppen som mottar sosialhjelp (Grebstad & Hetland 2014, 51). Ulike forklaringer har blitt lansert. I det følgende skal jeg se nærmere på disse forklaringene, og i hvilken grad de er underbygget av empirisk forskning.

2.11 Arbeidsinnvandring

Data stilt til disposisjon av statistisk sentralbyrå gjennom prosjektet «Arbeidsinnvandring til Norge» ved Frischesenteret viser at det i tidsperioden 1992-2009 har vært en betraktelig økning i antall unge svenske arbeidstakere i Norge. Særlig på midten av 1990 og 2000 tallet (Sundt 2012, 5). Flere politikere, blant annet senterungdommens leder Sandra Borch, påsto i 2013 at norsk ungdom hadde blitt for kravstore og late (Borch, 2013). Er det slik at lavere arbeidsmoral blant dagens ungdom gjør at de jobber mindre enn før, eller utkonkurreres den norske ungdommen av svensk arbeidsinnvandringen?

Camilla Schjetlein Sundt fra Universitetet i Oslo, har skrevet en masteroppgave om svensk arbeidsinnvandring. Funnene i undersøkelsen viser at den høye arbeidsinnvandringen fra Sverige reduserer sannsynligheten for at norsk ungdom kommer i arbeid. (Om bakgrunnen for denne sammenhengen er at norske ungdommer har blitt mer kresne og late enn før, eller om svenskene reelt tar jobben fra norsk ungdom har ikke Sundt (2012) tatt stilling til).

Resultatene viser at arbeidsinnvandringen rammer de yngste hardest, da innvandringen hovedsakelig fører til fortrenging av førstegangssøkende. Ved at førstegangssøkende blir utkonkurrert av arbeidsinnvandrerne fører dette til at de mister verdifull arbeidserfaring, som kunne ha vært nyttig når dem senere i livet skal inn på arbeidsmarkedet. De som har jobb fra før blir også påvirket ved at de får jobbe færre timer enn før (Sundt 2012, 56). Funnene i undersøkelsen viser at norsk ungdom som har foreldre med høyere utdanning, ikke blir påvirket av arbeidsinnvandringen i like stor grad som de med foreldre som ikke har utdanning. Familiebakgrunn vil derfor ha en innvirkning på norsk ungdoms arbeidssituasjon (ibid, 33).

2.12 Er velferdsordningene for gode?

Hammer (2009) hevder at det å motta offentlig støtte kan skape en passiv avhengighet av velferdsstaten, som innebærer mindre aktiv jobbsøking og lengre varighet av offentlige stønader. Hun mener at velferdsordningene i Norge er så gode at mange lever godt på offentlig støtte. De gode velferdsordningene reduserer arbeidsmotivasjonen til den enkelte (Hammer 2009, 40). Flere forskere, deriblant Kjell Salvanes, professor ved Norges handelshøyskole, har kritisert de altfor sjenerøse velferdsordningene her til lands. Han hevder at folk utnytter de gode velferdsordningene i Norge. Videre referer han til tall fra statistisk sentralbyrå, som viser at mange sosialhjelpsmottakere hadde en høyere utbetaling

---

sammenlignet med lavslønnsyrker. Han mener at dette medfører at enkelte heller mottar sosialhjelp enn å være i fast arbeid (Helljesen, 2009)

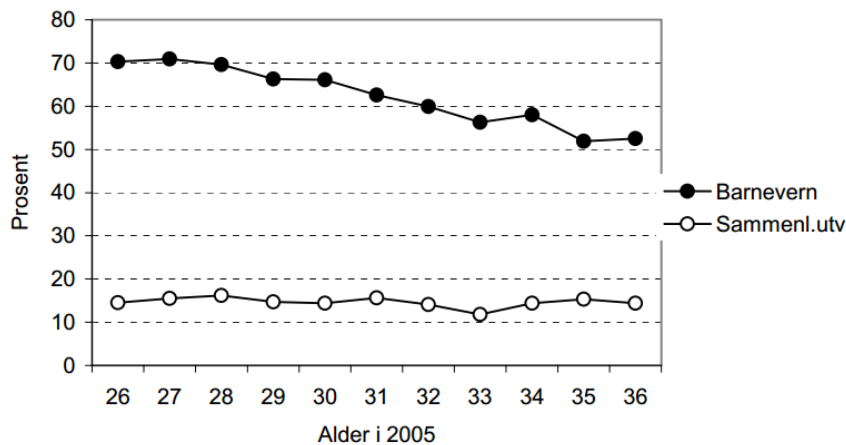
2.13 Trygden gjelder ikke alle

Inntektsordningene i folketrygden er utformet for å erstatte tap av inntekt ved bortfall av arbeid, helsesvikt eller omsorgsoppgaver og fødsel. Det er ingen ordninger som er spesielt utformet for unge. I noen tilfeller er inngangskriteriene i unges uheldig. Dette gjelder i hovedsak dagpenger ved arbeidsledighet, der det forutsettes en relativt høy arbeidsinntekt året før man blir arbeidsledig (Brage mfl. 2013, 221). Unge som ikke har tjent minst 1,5 G i siste avsluttende kalenderår utestenges fra det norske trygdesystemets ordninger, og må dermed søke bistand hos sosialtjenesten. I tilfeller der unge ikke har økonomisk støtte fra andre kilder, som for eksempel familie eller venner, blir sosialhjelp den sentrale og eneste strategien for å overleve økonomisk. Unge som er i overgangsperioden kan dermed føle seg sviktet av staten (Hammer og Hyggen, 2006, 35).

2.14 Barnevernsbarn er mer utsatt

Forskning gjort av Kristoffersen og Clausen (2008) viser at barnevernsbarn oftere er brukere av sosialhjelp. Blant tidligere barnevernsbarn mottok 66 prosent sosialhjelp i perioden 1997-2005. Tilsvarende andel i sammenligningsutvalget lå på omtrent 15 prosent (Kristoffersen og Clausen 2008, 26).

Figur 4 viser andeler som har mottatt sosialhjelp minst en gang i perioden 1997-2005 etter alder i 2005. Utvalget som er benyttet er av personer som var over 17 år i 1997, slik at de hadde mulighet til å få sosialhjelp gjennom hele perioden. Figuren viser at blant tidligere barnevernsbarn som var mellom 26 og 28 år i 2005, hadde hele 70 prosent mottatt sosialhjelp minst en gang i denne ni årsperioden. Andelene synker så med økende alder. Blant de som var midt i trettiårene i 2005, hadde omtrent halvparten mottatt sosialhjelp. I sammenligningsgruppen har ca. 15 prosent mottatt sosialhjelp for alle aldersgruppene (ibid). 60 prosent av sosialhjelpsmottakeren i barnevernsgruppen var langtidsmottakere. I sammenligningsgruppen var den tilsvarende andelen ca. 30 prosent (ibid, 65).

Figur 4: Andel barnevernsklienter som har mottatt sosialhjelp i perioden 1997- 2005 etter alder i 2005. Utvalg: Over 17 år i 1997. Kilde: Kristoffersen og Clausen 2008, 27)

2.15 Oppsummering

Studier viser at unge sosialhjelpsmottakere rekrutteres fra marginale grupper, med sammensatte- og overlappende problemer. De kan blant annet ha opplevd familieoppløsning, helseproblemer, mobbing og mye flytting. Videre viser undersøkelsen til Lorentzen og Nilsen (2008) at foreldrenes egenskaper har en innvirkning på barn og unge. Foreldre som har mottatt sosialhjelp eller har lav utdanning risikerer å få barn som mottar sosialhjelp når de blir eldre.

I dagens arbeidsmarked er det i tillegg utfordrende for førstegangssøkere å få arbeid. En forklaring på dette er den høye arbeidsinnvandringen. Resultater fra masteroppgaven til Camilla Sundt (2012) viser at den høye arbeidsinnvandringen reduserer sannsynligheten for at norsk ungdom kommer i arbeid. Unge som ikke har opparbeidet seg trygderettigheter må dermed søke bistand hos sosialtjenesten. Dette kan skape passiv avhengighet av velferdsstaten og unge voksne kan risikere å bli langtidsmottakere av sosialhjelp.

Kapittel 3

3. Utdanning og drop out problematikken

Tidligere var ikke utdanning bestemmende for hvilket yrke den enkelte hadde. Den plassen man fikk i arbeidslivet var på langt vei bestemt av foreldrenes sosiale stilling, og opplæringen i et yrke skjedde i arbeidslivet. Utdanning i det norske samfunnet har i dag fått en helt annen rolle sammenlignet med tidligere. Fullført videregående opplæring blir i dag betraktet for å være inngangsporten til arbeidslivet. Den norske befolkningen får stadig høyere utdanning, samtidig er andelen som ikke fullfører videregående opplæring, vedvarende høy (Hernes 2010, 17).

I dette kapittelet skal jeg skrive om viktigheten av å fullføre videregående opplæring i det norske samfunnet. Videre vil jeg se nærmere på utdanningsnivået blant sosialhjelpsmottakere. Til slutt skriver jeg om bakgrunnen til de som dropper ut av skolen, og hva som kjennetegner dem.

3.1 Arbeidsliv

De fleste jobbene i dagens norske arbeidsmarked krever utdanning, og det er få jobber for ufaglærte. Det er anslått at Norge er det landet i OECD som har den laveste andelen jobber med plass til ufaglærte, kun 5 prosent av jobbene antas å bestå av enkle og rutinepregede oppgaver som ikke stiller krav til utdanning (Hammer og Hyggen 2013, 19). Det er tidligere hevdet at det er stadig mange ufaglærte jobber som burde være åpne for unge med lav utdanning. Blant annet innenfor helse- og omsorgsfag og i byggerbransjen. Det stilles likevel krav også innenfor disse yrkene til kommunikasjon, skriftlig rapportering og tilegnelse av nytt fagstoff og retningslinjer. Dette er kunnskap som dokumenteres via papirer på gjennomført utdanningsløp. Det er liten tvil om at det stilles høyere krav til dokumenterte kvalifikasjoner i dag enn tidligere, og mange veier inn i arbeidslivet for unge ufaglærte er i dag stengt. Dette medfører en større konkurranse om de ufaglærte yrkene. For unge med psykososiale problemer, kombinert med lav utdanning er det få muligheter for arbeid. Mange jobber som tidligere var åpne for denne gruppen, jobber blant annet i industri eller primærnæringen har i dag forsvunnet som følge av omstrukturering i det norske arbeidsmarkedet (ibid). I tillegg er konkurransen på det norske arbeidsmarkedet større i dag. Noe av det skyldes den høye arbeidsinnvandringen (se punkt 2.11).

3.2 Viktig å fullføre videregående opplæring

En studie gjort av Liv Anne Støren (2011), viser at nesten halvparten av ungdommene som sluttet på videregående skole etter et år, sto utenfor arbeidslivet ni år senere. Støren (2011) har fulgt 49 924 ungdommer som begynte på videregående opplæring i 1999- 2000, og ikke gikk videre på høyere utdanning. Ni år senere har hun undersøkt hvordan ungdommene har klart seg i arbeidslivet. Tallene viser at kun 54 prosent (5 914 personer) av ungdommene som droppet ut etter et år var i arbeid 2008. På samme tid var 87 prosent (23 521 personer) av ungdommene med fullført videregående utdanning i arbeid (Støren 2011 ,129)

3.3 Utdanningsnivå blant sosialhjelpsmottakere

Grete Dahl (2006) viser at det er prosentvis flere personer med lav utdanning blant sosialhjelpsmottakere, sammenlignet med befolkningen ellers. Resultater fra 2004 viser at 25 prosent av alle mannlige sosialhjelpsmottakere i alderen 18- 24 hadde grunnskole som høyeste fullførte utdanningsnivå, mens denne andelen kun var på 8 prosent blant alle menn i alderen 18-24 år i befolkningen. For kvinner var de tilsvarende andelene på henholdsvis 21 og 5 prosent. (Dahl 2007, 176).

Det er en stor overvekt av personer med kun grunnskoleutdanning blant *langtidsmottakere* av sosialhjelp. Undersøkelse utarbeidet av Van der Wel mfl. (2006) viser at 47 prosent av *langtidsmottakerne* kun hadde grunnskoleutdanning. Sammenlignet med normalbefolkningen, der denne andelen bare var 8 prosent. I hele populasjonen av sosialhjelpsmottakere er dette tallet mye lavere. Her er det bare 22 prosent som kun har grunnskoleutdanning. De med videregående skole er underrepresentert i utvalget til Van der Wel mfl. (2006) sammenlignet med populasjonen av langtidsmottakere. I utvalget utgjør disse 41 prosent, mens i populasjonen er det 57 prosent i denne kategorien. Sammenlignet med befolkningen er begge disse tallene lavere. Her er det 65 prosent som har videregående som høyeste fullført utdanning, samtidig er det markert færre med høy utdanning i utvalget sammenlignet med befolkningen. Bare 8 prosent har høyere utdanning blant sosialhjelpsmottakerne mot 28 prosent i normalbefolkningen (Van der Wel mfl. 2006, 17).

Disse to studiene gjort av sosialhjelpsmottakere, viser at mange unge langtidsmottakere av sosialhjelp kun har grunnskole som høyeste fullført utdanning. Jo høyere utdanning den enkelte har, jo mindre er sjansen for å bli sosialhjelpsmottaker. Fullført videregående opplæring blir vurdert som et minimum av utdanning for å få til en vellykket inngang og

---

senere karriere i arbeidslivet. Bestått videregående opplæring vil også ha stor betydning for en aktiv deltakelse i samfunnslivet. Personer som ikke har fullført videregående har gjennomsnittlig lavere inntekt, høyere arbeidsledighet og benytter seg oftere av offentlige stønader enn de som har fullført. I tillegg er det en sterk sammenheng mellom frafall fra videregående opplæring, dårlig helse, kriminalitet, sosial ekskludering og dårlige materielle levekår (Utdanningsforbundet 2013).

3.4 Bortvalg og kompetanse

I prosjektet «Bortvalg og kompetanse i videregående opplæring» analyserte forskere ved NIFU (nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning) hvilke faktorer som kunne forklare hvem som fullførte videregående skole og hvem som ikke gjorde det. De fant ut at unge som bodde sammen med både mor og far ofte lyktes bedre. Bakgrunnsvariabler som etnisitet, kjønn, bosituasjon og foreldrenes utdanningsnivå og holdning til skole hadde også betydning for elevenes karakterer i grunnskolen (Markussen, Lødding og Sandberg 2007).

Selv om det var etniske forskjeller, synes ikke forklaringen på marginaliseringen å ligge på etnisitet. Barn av ikke vestlige innvandre avsluttet ikke utdanningen oftere enn de som hørte til majoritetsbefolkningen, dersom man sammenlignet med andre unge som hadde foreldre med lav utdanning og inntekt. Foreldrenes sosiale bakgrunn fremfor etnisitet ser dermed ut til å ha en sentral betydning. En samlet påvirkning fra et hjem hvor foreldrene hadde høyere utdanning og bodde sammen, jobbet, var allmennfaglige orienterte og støttet opp barna hadde stor betydning for karakterene i grunnskolen og dermed for de unges sjanse til å lykkes videre i utdanning og arbeidsliv (ibid, 120-122).

3.5 Hvem fullfører og hvem slutter?

Barn som kommer fra hjem hvor foreldrene er opptatt av og støttende i forhold til utdanning, vil prestere godt på skolen. De greier seg godt faglig. Dermed vil de også finne seg godt til rette på videregående skole i videre forstand, noe som betyr at de ikke trenger å gjøre opprør i form av avvikende atferd eller trekke seg tilbake (fravær). Disse barna har lært av sine foreldre (ofte høyt utdannede foreldre) at utdanning er viktig, men at det kreves innsats for å prestere (ibid, 121-122). Når disse barna begynner på skolen, møter de en arena med et verdisett som de kjenner igjen hjemmefra, og som de behersker. Disse ungdommene er pliktoppfyllende fordi de har ambisjoner, og innsats gir resultater i form av gode prestasjoner og gode karakterer. I tillegg har ungdommenes egen motivasjon mye å si. Jo lengere de har

---

tenkt å nå i utdanningssystemet, jo større sannsynlighet er det for at de gjennomfører videregående opplæring uten å slutte (ibid).

De unge som har valgt utdanningsretning i videregående ut fra et ønske om å komme i jobb og begynne å tjene penger, slutter i større grad. De som velger utdanningsretning ut fra interesse, slutter i mindre grad. Videre har noen av de som dropper ut, valgt en studieretning som viser seg å være feil. Et eksempel kan være en gutt som startet på kokkeutdanningen, men oppdaget at han ikke var i stand til å skjære i blodig kjøtt uten å føle seg uvel. (ibid, 121-123).

3.6 Mobbing og trakassering

Mange ungdommer dropper ut av videregående opplæring fordi de blir mobbet på skolen. Andre elever kan bli trakassert og ertet på bakgrunn av etnisitet eller en handicap. Mange av disse elevene kan ha hatt ambisjoner om å fullføre videregående opplæring, men slutter på grunn av mobbing og trakassering. I prosjektet «bortvalg og kompetanse i videregående opplæring» foreller en jente at hun sluttet på skolen fordi hun ble isolert og holdt utenfor felleskapet. Hun forteller at det var tøft å være alene på skolen i åtte timer hver dag, og dette førte til at hun sluttet, uten å fullføre videregående opplæring. En annen gutt, som hadde flyktningstatus, fortalte at han stadig ble provosert av samfunnsfaglæreren, som han mente snakket nedsettende om utlendinger, og at elevene var på lærerens side. Fraværet hans økte på grunn av dette. I tillegg hadde han konsentrasjonsproblemer på grunn av forhold hjemme. Han orket ikke mer og sluttet på skolen (ibid, 124-125).

3.7 Helse

Analyser av registerdata og spørreskjemaer viser at jo dårligere fysisk og psykisk velbefinnende de unge hadde, desto høyere var sannsynligheten for at de droppet ut av skolen. Og hadde (Mathiesen 2009 referert i Kjennerud 2011, 116). Blant unge marginaliserte var det en liten andel som hadde en god selvopplevd helse, enn blant unge yrkesaktive og studenter generelt. Kun 62 prosent av de marginaliserte rapporterte å ha god eller svært god helse generelt, til forskjell fra 88 prosent av de yrkesaktive og 91 prosent av studentene (Jensen og Hedum 2007, 75).

3.8 Rusmisbruk

Høy forbruk av rusmidler resulterer i at unge ikke greier å fylle kravene skolen stiller og ender opp med å slutte på skolen. Mange unge kan også ha hatt en vanskelig oppvekst som farger resten av livet deres. Tidlig alkoholdebut, rus, angst, spiseforstyrrelser og suicidal atferd er noe som kan følge med en problemfylt og vanskelig oppvekst. Etter hvert utvikler de sosiale og/eller psykiske problemer som kommer til uttrykk i tilpasningsproblemer (kan være på skolen eller generelt i samfunnet) (Olsen, Jentoft og Jensen 2011, 11).

3.9 Familiemønster

To av tre ungdommer i undersøkelsen til Markussen, Lødding og Sandberg (2007) bodde sammen med begge foreldrene som 15-åring. For noen grupper var denne andelen betraktelig lavere. Tre grupper peker seg særlig ut med lav andel som bodde sammen med begge foreldrene da de var 15 år: De som slutter og aldri kommer tilbake, de som slutter to ganger og de som slutter men greier å returnere. Den fjerde laveste andelen finner vi blant de som sluttet etter at det tredje året var over. Blant de som fullførte videregående opplæring etter tre år, bodde tre av fire sammen med begge foreldrene ((Markussen, Lødding og Sandberg 2007, 118).

3.10 Ekstra stort bortvalg på noen yrkesfaglige utdanninger

Nesten 50 prosent av elevene som startet på grunnkurs i videregående opplæring i 2007, begynte på en yrkesfaglig studieretning. 28 prosent av disse elevene fullførte utdanningen med en yrkeskompetanse eller et fagbrev, mens 24 prosent fullførte med studiekompetanse. Nesten 45 prosent av elevene på de yrkesfaglige studieretningene oppnådde ikke noen formell kompetanse i løpet av fem år. Disse elevene hadde enten sluttet i løpet av opplæringsløpet, befant seg fortsatt i videregående opplæring eller hadde gjennomført hele utdanningsløpet, men hadde strøket i ett eller flere fag. Dette gjaldt henholdsvis 27, 10 og 8 prosent av 2007-kullet. Over tre ganger så mange hadde sluttet på yrkesfag sammenlignet med studieforbereende utdanningsprogram (Statistisk sentralbyrå 2013).

3.10.1 Hva kan det komme av?

Elevsammensetningen kan være en av grunnene til at andelen som fullfører videregående er forskjellig på studieforbereende og yrkesfaglige program. Jenter utgjorde 55 prosent av elevene som startet på studieforbereende i 2006, mens på yrkesfag var andelen 42 prosent

---

jenter. Blant alle som startet i videregående i 2006, fullførte 74 prosent av jentene i løpet av fem år, sammenlignet med 65 prosent av guttene (Bjørkeng 2013, 21).

Også elevenes sosiale bakgrunn, slik som foreldrenes høyeste fullførte utdanningsnivå, kan spille inn. I 2006- kullet hadde 56 prosent av skoleelevene på de studieforbereende utdanningsprogrammene foreldre med høyere utdanning, for yrkesfagene var tallet 26 prosent. I alt 82 prosent av alle skoleelevene som hadde foreldre med høyere utdanning, fullførte videregående opplæring i løpet av fem år, mens det samme var tilfelle for 66 prosent av elevene som hadde foreldre med videregående utdanning, og 43 prosent av elevene som hadde foreldre med grunnskoleutdanning (ibid).

Mest tydelig er sammenhengen mellom resultater fra grunnskolen og fullføring av videregående opplæring. Over 90 prosent av elevene med minst 50 studiepoeng fullfører videregående innen fem år, uavhengig om de velger yrkesfaglige eller studieforbereende utdanningsprogram. Det er imidlertid langt flere skoleelever med gode resultater fra grunnskolen som velger studieforbereende, enn dem som velger yrkesfag (ibid).

3.11 Stadig flere fullfører VGS

Andelen elever som oppnådde studie- eller yrkeskompetanse i videregående opplæring i løpet av fem år, økte med 2 prosentpoeng fra 2012 til 2013. I overkant av 63 000 elever startet i videregående opplæring for første gang i 2008, om lag 71 prosent av disse elevene fullførte i løpet av fem år. Tilsvarende tall for 2007-kullet var 69 prosent (Statistisk sentralbyrå 2014b).

Det er en større andel kvinner enn menn som fullfører videregående opplæring. Av 30 603 kvinner som startet på videregående opplæring i 2008, var det 76 prosent som fullførte etter fem år. Tilsvarende tall for menn lå på 66 prosent (ibid).

3.12 Flere faktorer påvirker

For mange ungdommer var det ikke en entydig grunn til at de sluttet på skolen, det var ofte flere forhold som bidro til den beslutningen. Dårlig miljø i klassen og en følelse av å være utenfor, kombinert med dårlig økonomi som forsinket kjøp av utstyr og bøker, noe som igjen medførte nedsatt ordenskarakter, kunne komme på toppen av en følelse av ikke å henge med faglig. Flere elever ga uttrykk for at de fant fagene krevende, og at de ikke fikk den nødvendige støtten fra lærerne og foreldrene (Markussen, Lødding og Sandberg 2007, 125-126).

3.13 Sammensatte problemer

Forskning viser at mange mottakere av sosialhjelp og andre marginaliserte, som unge uføre og unge som har droppet ut av skolen, kan ha sammensatte problemer. Veldig mange av problemene kan i tillegg være overlappende. Mange har en oppvekst og en bakgrunn som gir dem et dårlig utgangspunkt for å lykkes på skolen og ellers i arbeidslivet. De kan ha opplevd relasjonsproblemer og fått manglende oppfølging hjemmefra. Foreldrene deres var oftere skilt og hadde selv mottatt sosialhjelp eller andre trygdeytelser. De hadde i tillegg oftere dårligere helse og dårligere levekår, spesielt når det gjaldt rusproblematikk og psykiske problemer.

3.14 Oppsummering

De mulige konsekvensene av manglende fullført videregående opplæring er større i dag enn tidligere. I dag faller omtrent hver tredje elev ut av skolen. Det er en betydelig større andel som faller fra yrkesrettede utdanninger enn fra studieforbedrende. Det er også flere gutter som slutter på skolen. Risiko for frafall er ikke jevnt fordelt i befolkningen, det er særlig de som har foreldre med lav utdanning som faller fra. I tillegg har de som ikke fullfører videregående opplæring oftere dårligere psykisk helse og erfaringer med rusmisbruk i ungdomstiden, sammenlignet med de som fullfører videregående. Frafall fra videregående opplæring gir dessuten økt risiko for senere avhengighet av offentlige ytelser. Ungdom og unge voksne som ikke fullfører videregående skole, har to til fire ganger høyere risiko for å motta økonomiske overføringer fra NAV i fremtiden (Hammer og Hyggen 2013, 18-19).

Kapittel 4

4. Fattigdom

Rundskriv A-1/2014 utgitt av regjeringen den 19.12.2014, viser at de statlige satsene for enslige sosialhjelpsmottakere i 2015 ligger på 5700 kr i måneden, dette utgjør 68 400 kr i året (Arbeid- og sosialdepartementet, 2014). Hvis sosialhjelp er hovedinntektskilden, er vedkommende utvilsomt fattig. Unge marginaliserte som har droppet ut av skolen og har behov for bistand fra sosialtjenesten, vil derfor bli sett på som fattige i det norske samfunnet.

I dette kapittelet skal jeg innledningsvis skrive generelt om fattigdom, og skille mellom absolutt og relativ fattigdom. Deretter vil jeg skrive om hvordan fattigdom måles, og presentere statistikk om hvor mange fattige det finnes i Norge, og hva som kjennetegner dem. Til slutt skriver jeg om konsekvenser av fattigdom og hvilke tiltak det finnes for å redusere, bekjempe og forebygge denne problematikken. I tillegg har det vært flere lovendringer etter borgerlig valgseier i 2013, som har ført til fordeler samt ulemper for de fattige. Disse endringene vil jeg ta for meg i dette kapittelet.

4.1 Hva er fattigdom?

I det Store norske leksikons nettutgave (lest 28.08.2015) defineres fattigdomsbegrepet på følgende måte: «fattigdom er å ha manglende mulighet til å leve et fullverdig liv. Dette innebærer at fattigdom er mer enn fravær av materiell velferd». I diskusjonene om ulike fattigdomsbegreper skiller en mellom absolutt og relativ fattigdom. Absolutt fattigdom innebærer manglende tilfredsstillende av grunnleggende behov som klær, mat, bosted og tilgang på grunnutdanning og primære helsetjenester (Fløtten mfl. 2011, 12). Det er få mennesker i Norge som lever i situasjoner som faller inn under en slik definisjon. Slik sett kunne en hevde at fattigdom er utryddet i Norge. Å være fattig i Norge handler sjeldent om å ikke ha mat, men om at man ikke kan delta i samfunnet på samme måte som andre. At det er forskjell i levestandard mellom folk i Norge, kan da hevdes å være et spørsmål om ulikhet og ikke fattigdom. Et problem med en slik tilnærming er at den kan sies å fungere tildekkende. Selv om mennesker i Norge har dekket behov for det grunnleggende, er det mange mennesker som erfarer livet som utrygt i forhold til det materielle, og erfarer seg utestengt fra mange former for felleskap. Dette er hovedtrekk ved å leve i fattigdom. Slik kan man argumentere for at det finnes fattigdom også i Norge og andre vestlige land, men det må tolkes i lys av situasjonen i det samfunnet det erfares i. Det er det som er hovedinnholdet i det relative fattigdomsbegrepet (Solstad 2011, 59). Det er det relative fattigdomsmålet som benyttes i

---

vestlige fattigdomsstudier, og som danner grunnlaget for regelmessig fattigdomsrapportering fra for eksempel Eurostat, OECD og statistisk sentralbyrå (Fløtten mfl. 2011, 15).

Det finnes i dag ingen entydig definisjon på det relative fattigdomsbegrepet. Jeg velger allikevel å bruke definisjonen til Stjernø (1985). Han definerer relativ fattigdom slik:

Individer, familier og grupper i befolkningen kan betegnes som fattige når de mangler ressurser til å skaffe seg det kostholdet, delta i de aktivitetene og ha de livsforhold og bekvemmeligheter som er vanlige eller i det minste alminnelig akseptert i det samfunn de tilhører til. Ressursene deres er så langt under gjennomsnittsindividet eller gjennomsnittsfamilien at de blir utelukket fra vanlige livsmønstre og gjøremål. (Stjernø 1985, 39).

4.2 Hvordan måles fattigdom i Norge

Det finnes flere måter å måle fattigdom på. Både fattigdomsandelen og fattigdomsfordelingen varierer avhengig av hvilket mål man bruker. Andelen fattige i Norge varierer fra drøyt 6 prosent til hele 12 prosent avhengig av hvilket målemetode som benyttes. OECD- skalaen definerer fattige som den andelen av befolkningen som har en inntekt etter skatt som ligger under 50 prosent av medianinntekten i tre sammenhengende år (Solstad 2011, 60).

EU bruker et annet mål, nemlig 60 prosent av medianinntekten i tre sammenhengende år. I tillegg legger de to ulike skalaene ulik vekt på hvilke stordriftsfordeler husholdningene oppnår ved at flere bor sammen, for eksempel når det gjelder fellesutgifter som telefon, vaskemaskin og TV. Generelt gir OECD skalaen mindre overhyppighet av levekårsfattigdom enn EU skalaen (ibid, 60-61).

Det er viktig å understreke at fattigdomsmålene ikke alltid er korrekte. De inntektsmålene som fattigdomsberegningene baserer seg på, har for det første ikke informasjon om uformell økonomi, og man finner for det andre ikke ut om personer for eksempel har lånt penger eller solgt eiendeler for å opprettholde en gitt levestandard. For det tredje forteller ikke inntektsstatistikken hvilken andre ressurser eller goder en person eller en husholdning har tilgang til (Fløtten mfl. 2011, 18).

4.3 Hvor mange fattige finnes det i Norge?

Utvikling de siste årene viser at andelen av befolkningen med lavinntekt holder seg stabilt. I 2012 befant 3,4% av befolkningen seg under OECDs fattigdomsgrense, mens 7,9% betegnes som fattige når vi benytter EUs fattigdomsgrense. Når vi ser på enkeltgrupper kan vi se en økende andel med lavinntekt blant unge voksne. Dette skyldes blant annet at flere innenfor denne gruppen blir stående utenfor arbeidsmarkedet på grunn flere og sammensatte problemer (Langeland, Ohrem og Lima 2014, iii).

4.4 Hvem er de fattige?

4.4.1 Sosialhjelpsmottakere

Sosialhjelpsmottakere utgjør kjernen av de fattige i Norge. Av hele befolkningen unntatt studenter, bodde 4,7% i husholdninger som mottok sosialhjelp i 2011. Det er viktig å understreke at mange av disse mottakerne fikk sosialhjelp i mindre porsjoner eller i en kortere periode. De fikk sosialhjelp for å komme over en kneik, og det lykkes ofte. Noen fikk sosialhjelp fordi trygdeytelsene deres ble oppfattet som for lave av NAV. 14 % av de 118 009 med sosialhjelp hadde også arbeidsavklaringspenger, 10 % hadde uførepensjon, 4 % hadde arbeidsledighetstrygd, mens bare 2 % fikk overgangsstønad som enslige foreldre (Claussen 2014, 43).

De med sosialhjelp som hovedinntektskilde, er utvilsomt fattige. I 2011 hadde 43 955 personer sosialhjelp som hovedinntekt, dette gjaldt 37% av de 118 009 personene som fikk sosialhjelp det året. De utgjorde 2,4 % av alle nordmenn. Sosialhjelpsmottakerne i 2011 var i liten grad i arbeid. Kun 7 % var i deltidsarbeid og 6 % i heltidsarbeid, mens 5 % var på statlige arbeidsmarkedstiltak, 35 % var arbeidsløse og 33 % var ikke arbeidssøkere. Av de 47 610 enslige mennene som fikk sosialhjelp i 2011, var flere arbeidsløse og litt færre i arbeid (ibid, 43). Dette indikerer at fattige ofte er arbeidsløse, og at arbeid kan være en vei ut av fattigdom.

Tall presentert av statistisk sentralbyrå viser at mottakere mellom 25-34 år utgjør den største andelen av sosialhjelpsmottakere. Nest størst andel har personer mellom 35 og 44 år, deretter er det unge voksne mellom 18- 24 år. Unge voksne utgjør en stor andel av sosialhjelpsmottakerne, hele 22% av sosialhjelpsmottakerne i 2013 var mellom 18 og 24 år (Grebstad og Hetland 2014, 51).

4.4.2 Enslige forsørgere

Av de 149 000 personene med vedvarende lavinntekt i 2009- 2011 etter OECD-50-skalaen, var 14 % enslige forsørgere. Etter befolkningsstatistikken hadde Norge 136 600 enslige forsørgere i 2011. En sjettedel av dem fikk overgangsstønning mens barnet var lite (Claussen 2014, 53-54). En artikkel presentert på statistisk sentralbyrås sine nettsider, viser at kvinner har høyere risiko for fattigdom og sosial eksklusjon enn menn (Sandvik 2015). Dette kan blant annet komme av at kvinner oftere enn menn er enslige forsørgere.

4.4.3 Innvandrernes fattigdom

Mennesker som enten er født i lavinntektsland eller har foreldre som er født der, har oftere enn andre en husholdningsinntekt som er under lavinntektsgrensen. I 2011 gjaldt det 25 % av innvandrerne etter OECD-50-skalaen, mot 4,8 % av hele den norske befolkningen unntatt studenter. Hvis vi kun regnet med dem som hadde hatt en så lav inntekt i tre år, falt andelen fattige til 3,3 % for alle, men var fortsatt høy blant innvandrerbefolkningen. Det var et fall på nærmere en tredel for hele befolkningen, mot kun en firedel for innvandrere (Claussen 2014, 55-56).

En undersøkelse av Claussen (2014) viser at omtrent 40 % var innvandrere av de 149 000 med vedvarende lavinntekt i Norge i 2009- 2011. Årsaker til den høye andelen fattige blant innvandrere kan være den høye arbeidsledigheten blant denne gruppen. Veldig mange av dem har i tillegg dårlige betalte jobber og forholdsvis store familier (ibid, 56).

Undersøkelse av Epland og Kirkeberg (2015) viser at stadig flere barn lever i fattigdom, og det er innvandrerbarn som står for økningen. De er sterk overrepresentert. Hvis vi måler lavinntekt basert på gjennomsnittsinntekten i treårsperioden 2011- 2013, var andelen innvandrerbarn i lavinntektsgruppen 50,2 %. I perioden 2004-2006 var tilsvarende andel 38,8 %. Målt i antall barn med innvandrerbakgrunn var dette en økning fra 26 100 barn i 2004-2006 til 42 300 barn i 2011- 2013 (Epland og Kirkeberg, 2015).

4.5 Konsekvenser av fattigdom

Bekymringen for den norske barnefattigdommen knytter seg både til de konsekvensene fattigdom har for barn mens de vokser opp, og de konsekvensene en oppvekst med begrenset økonomi kan ha for framtidige livssjanser. Barn i familier med svært dårlig økonomi vil ha

---

dårligere materielle levekår enn øvrige barn. I tillegg har fattigdom en innvirkning på unges helsetilstand (Gustavsen 2013, 33).

4.5.1 Helse

Undersøkelser viser at fattige har dobbelt så høy forekomst av depresjon, angst og psykiske plager sammenlignet med resten av befolkningen, mest av slike plager hadde de som i hovedsak levde av sosialhjelp (Claussen, 2014, 81-82). I tillegg er fattigdomsutsatte barn mer utsatt for psykosomatiske plager som magesmerter, hodepine og ryggmerter og har oftere astma og allergi (Gustavsen 2013, 30). Dårlige oppvekstvilkår øker også faren for redusert helse senere i livet. Jo flere negative livserfaringer et barn eller en ungdom opplever, desto større risiko er det for hjertesykdom, depresjon, kronisk lungesykdom, kreft og selvmord i voksen alder (ibid, 33).

4.5.2 Marginalisert og ekskludert

Selv om skolen er gratis, kreves det økonomiske ressurser for å delta i aktiviteter knyttet til skole og fritid. Barn og unge i Norge får tilgang til de mest populære forbruksartiklene (mobil, spill, skiutstyr o.l.) Det blir dermed en betydelig skille mellom de som har og de som ikke har. Dette kan gi grunnlag for at enkelte får problemer med å delta i aktiviteter som skolen arrangerer og som innebærer kostnader. Skolen er en helt sentral møteplass for jevnaldrende, det er der barn og unge planlegger og gjør avtaler om hva de skal gjøre i fritiden. Om barn og unge lever i fattigdom, kan det bety problemer med å delta i aktiviteter sammen med venner i viktige sammenhenger som fødselsdager, fritidsaktiviteter som innebærer kostnader og lignende (Arnesen 2011, 127).

En avisartikkel som ble publisert i VG den 19.01.2015 forteller en mor, at hun måtte be sønnen slutte å spille organisert fotball siden det ble for dyrt. Hun forteller at økonomien hennes ikke tillot at mer enn et av barna kunne delta i idrett. En treningsavgift på drøye 4000 kroner, reiser og utstyr ble for dyrt (Ertesvåg og Hagen 2015). Dette er et av flere tilfeller der foreldre må avstå barn fra å delta i dyre fritidsaktiviteter de ikke har råd til. Det er ikke nødvendigvis et spørsmål om barnefattigdom. Aktiviteter som tidligere kostet noen hundrelapper koster nå flere tusen kroner, og det er de fattige som er mest sårbare for disse endringene. Store idretter som ski og fotball må passe på at de ikke blir så dyre, at de i seg selv er ekskluderende

---

Kunnskapsdirektør Yngvar Åsholt i NAV støtter seg til fattigdomsrapporten for 2014 når han vektlegger hvor viktig det er for barna at foreldrene er i betalt arbeid ((Langeland, Ohrem og Lima 2014). Han mener at hvis barn kommer fra familier hvor tilknytningen til arbeidsmarkedet er lav, er sjansen stor for at barna faller utenfor både skole og fritidsaktiviteter (Ertesvåg og Hagen 2015)

Kulturdepartementet kunngjorde i 2015 at de ønsker å senke terskelen for barn og unges deltakelse i idrett og fysisk aktivitet. Regjeringen ønsker å bidra til at økonomien ikke hindrer barn og unge fra å delta i idrett og fysisk aktivitet (kulturdepartementet 2015). Jeg vil i punkt 4.6.3 komme nærmere inn på dette.

4.6 Tiltak mot fattigdom

Arbeidet for å sikre jevn inntektsfordeling begynner allerede ved fødselen. Barn fødes inn i familier med ulike menneskelige og økonomiske ressurser, og for å øke sannsynligheten for at barn får gode økonomiske kår senere i livet, har oppvekst- og utdanningspolitikken stor betydning. Sjansulikheten som følge av ulike oppvekstsvilkår blir forsøkt motvirket gjennom tiltak, som for eksempel felles og obligatorisk skolegang for alle og gratis helsevern. I tillegg til den generelle politikken gjennomføres det er rekke målrettede tiltak som har til hensikt å forebygge fattigdom (Fløtten mfl. 2011, 62).

4.6.1 Arbeidsmarkedspolitikken (Arbeidslinja)

Arbeidslinja har vært et av regjeringens hovedsatsingsområder for å motvirke fattigdom. Arbeids- og trygdepolitikken skal legges opp slik at flest mulig skal komme i betalt arbeid og ikke på stønadsordninger (Claussen 2014, 101). Arbeidslinja innebærer å utforme velferdsordningene slik at arbeid blir et førstevalg. Økonomisk støtte i form av sosialhjelp skal fortrinnsvis gis slik at den øker sannsynligheten for at mottakerne kommer i arbeid (Øverbye og Hammer 2006, 13).

Etter borgerlig valgseier i 2013 har det vært en rekke endringer i loven som skal sørge for at flere skal komme i betalt arbeid. Den borgerlige regjeringen har fra 1. januar 2015 innført nye regler for blant annet uførepensjonister. Tidligere kunne pensjonen til uføre bli satt ned eller forsvinne hvis dem ønsket å prøve seg på arbeidsmarkedet. Fra og med 1. januar 2015 gjelder de nye reglene. Det betyr at dersom de ikke kan opprettholde en arbeidsinntekt over tid, og inntekten deres igjen faller bort, økes uføretrygden deres opp til det opprinnelige nivået. Den

---

nye ordningen vil gi uføre en trygghet til å prøve seg i arbeid tilpasset den enkeltes arbeidsevne, og ikke til terskler i regelverket. De risikerer ikke en varig reduksjon i uføregraden uansett hvor høy arbeidsinntekt de har (NAV 2015a)

En annen ordning som har blitt endret er overgangsstønad for enslige foreldre. I følge de nye reglene har enslige foreldre rett til overgangsstønad dersom barnet er under 1 år, frem til da står de fritt til å velge om de vil være i aktivitet eller ikke. Fra barnet fyller ett år må de være i aktivitet som utgjør minst halvparten av full tid, for eksempel halvtidsarbeid eller utdanning som utgjør halvparten av fullt studium. Dersom de ikke har arbeid eller skoleplass, må de være registrert hos NAV som reelle arbeidssøkere (NAV 2015b).

Endringene innebærer at stønadstiden reduseres fra tre til et år. Tidligere kunne enslige forsørgere motta overgangsstønad frem til det yngste barnet fylte tre år, uten å måtte være i aktivitet. I tillegg kunne enslige forsørgere ved særskilte behov motta overgangsstønad frem til det yngste barnet fylte ti år. Dette har nå blitt redusert til åtte år.

De nye reglene har fått kritikk fra flere hold. Stig Rustens, som er informasjonsansvarlig i Aleneforeldreforeningen, mener at utdanning er nøkkelen til å løfte enslige forsørgere ut av varig fattigdom. Han mener at de gamle reglene la opp til at aleneforeldre kunne ta utdanning og komme tilbake til arbeid i et høyere lønnsnivå. I følge Rustens så vil de nye reglene frata enslige forsørgere mulighet til å utdanne seg og på den måten blir de værende i lavlønnsyrker. For aleneforeldre som ønsker å kombinere utdanning med deltidsarbeid kan det være problematisk ettersom det ikke finnes døgnåpne barnehager (Langset 2013).

Kunnskapsminister Thorbjørn Isaksen mener at de gamle reglene sørget for å låse og holde flere ute fra arbeidslivet. Han mener at den gamle ordningen hadde mange svake sider, og ønsker derfor å stille sterkere arbeidsrettede krav til uføre, pensjonister og enslige forsørgere. Den borgerlige regjeringen mener arbeidsinsentivene i den gamle ordningen har vært for dårlige. Ved å endre regler for uførepensjonister og enslige foreldre ønsker de borgerlige at flere skal prioritere arbeid. Tidligere kunne samlet ytelse overstige tidligere arbeidsinntekt. Hovedbudskapet til regjeringen er at det skal lønne seg å jobbe, de ønsker med det flere i arbeid og færre på offentlige ytelser (ibid).

4.6.2 Kvalifiseringsprogrammet

Kvalifiseringsprogrammet er et statlig program, som skal prøve å få sosialklienter og andre med vesentlig nedsatt arbeidsevne i arbeid gjennom arbeidsformidling eller utdanning. Formålet er å bidra til bedre arbeidstilknytning og bedre levekår for personer som står langt fra arbeidsmarkedet, har nedsatt arbeidsevne, store og sammensatte problemer og ingen eller begrensede trygderettigheter (Claussen 2014, 44). I tillegg til kvalifiseringsprogrammet er det opprettet et introduksjonsprogram for innvandre. Dette programmet ble vedtatt i 2003 og skal medvirke til rask integrering i det norske samfunnet, herunder å få deltakerne i betalt arbeid raskest mulig (ibid, 101). Her til lands har de aller fleste i jobb en inntekt over fattigdomsgrensen, herunder kan man bekjempe fattigdomsproblematikken ved å få flere i betalt arbeid (ibid 41).

4.6.3 Skattepolitikk

Skattesystemet er et av de aller viktigste fordelingspolitiske virkemidlene. Offentlige velferdsordninger finansieres gjennom skattene, og det skjer en direkte omfordeling av personinntekt fordi skatten er progressiv og fordi formue, gaver og arv skattlegges. Skatter og avgifter påvirker også fordelingen indirekte, blant annet ved at arbeidstakere kan endre tilpasningen på arbeidsmarkedet (hvor mye de ønsker å jobbe) som følge av skattenivået. Det norske skattesystemet bidrar gjennom disse faktorene til en betydelig omfordeling (Fløtten mfl. 2011, 68-69).

I 2006 ble det gjennomført en større skattereform. Denne reformen innebar en skjerpet beskatning av aksjeinntekter. Selv om det ikke er gjort en evaluering av reformen, så ser den ut til å ha gitt jevnere fordeling ved at skattesystemet er blitt progressivt også for de høye inntektene. Inntektsforskjellene økte klart de siste årene frem mot 2006, noe som har blitt forklart med både gode økonomiske konjunkturer og et bevisst uttak av aksjeutbytter før reformen trådte i kraft. Etter skattereformen i 2006 har inntektsulikheten blitt kraftig redusert. (ibid, 69).

Etter borgerlig valgseier i 2013 ble det lovet skatteuttak på flere områder, blant annet skulle formuesskatten reduseres. Statsbudsjettet som ble vedtatt 19 desember 2014 viste kutt på hele 4,1 milliarder, prosentsetningen for formuesskatten ble senket fra 1 til 0,85 prosent. Den tilsynelatende beskjedne justeringen ga store utslag først og fremst på store formuer. For

---

Norges rikeste betydde det skattelettelser på flere millioner kroner. I tillegg ville alle med formue under 1,2 millioner slippe å betale formueskatt (Finansdepartementet 2014).

Toppskatten ble også redusert fra 1 januar 2015. Ingen med lønnsinntekt under 550.550 kr trenger å betale toppskatt for inntektsåret 2015. Dette er en økning fra 527.400 kr fra 2014. Inntekter over 550.550 kr for en ekstraskatt på 9 prosent. Trinn 2 ved toppskatten slår inn ved 885.600 kroner fra 2015, en økning på 28.300 kroner fra 2014. Inntekt over dette får en ekstraskatt på 12 prosent (ibid).

Selv om kutt i formue- og toppskatten betyr mindre penger til statskassen, så har det ikke direkte gått utover de fattige. Regjeringen ønsker å gi arbeidet mot fattigdom et løft på 106 millioner kroner, i forslag til revidert nasjonalbudsjett. Barne- likestillings- og inkluderingsminister Solveig Horne (FrP), styrker blant annet tilskuddsordninger og foreldrestøttende tiltak med til sammen 51 millioner kroner. I forbindelse med revidert nasjonalbudsjett, legger regjeringen frem strategien «barn som lever i fattigdom» som inneholder 64 tiltak som skal hjelpe, slik at alle barn får lik mulighet til deltakelse og utvikling. Målet er å forebygge at fattigdom går i arv. Regjeringens mål er at alle barn, uavhengig av foreldrenes økonomi, skal ha mulighet til å delta jevnlig i minst én organisert fritidsaktivitet sammen med andre. Dette skal forebygge tidlig ekskludering og marginalisering (Barne,- likestillings- og inkluderingsdepartementet 2015).

Kutt i formueskatten kan allikevel ha negative virkninger på sikt. Det kan blant annet bety økende ulikheter mellom fattige og rike. Dette kan i seg selv skape misnøye og sosiale problemer blant befolkningen. Hvis ulikhetene fortsetter å vokse i samme takt, kan Norge om 10-15 år være på lik linje med land med betydelig større sosiale problemer. Marte Gerhardsen som er daglig leder i Tankesmien Agenda trekker frem funn gjort av de britiske epidemiologene Richard Wilkinson og Kate Pickett, som viser at land med stor ulikhet scorer dårligere på forventet livslengde, barnedødeligheter, matematikk- og lesekunnskaper, drapsrate og mental helse (Sandberg 2015). Tall som SSB la frem 17. desember 2014 viser at det er økende forskjeller mellom rike og fattige i Norge. De som tjener mest her til lands er også de som har høyest inntekstvekst. Den rikeste tidelen i Norge eier nå 18,3 prosent av den samlede nettoformuen. Sammenlignet med andre OECD-land er Norge ikke blant verstingene, men med reduksjon av blant annet

---

formueskatten så kan forskjellen mellom rike og fattige økes betraktelig (Statistisk sentralbyrå 2014c).

4.6.4 Avhjelpende tiltak

I tillegg til fattigdomsforebyggende og direkte fattigdomsreducerende tiltak, er det opprettet en del tiltak som kan karakteriseres som avhjelpende. Dette er politiske tiltak som griper direkte inn i fordelingen av sentrale levekårsgoder, og som i sammenhengen med fattigdomsbekjempelse bidrar til at personer med svært lave inntekter likevel får tilgang på elementære levekårsgoder. Politiske tiltak og inngrep i denne kategorien har til hensikt å bryte sammenhengen mellom lavinntekt og dårlige levekår, og på denne måten fjerne de negative konsekvensene for voksenes- og barns livskvalitet ved å leve i fattigdom. Eksempler på slike tiltak er boligpolitiske virkemidler som bostøtten og tiltak til gratis eller subsidierte fritidsaktiviteter (Fløtten mfl.2011, 72-73).

4.7 Oppsummering

Det finnes flere måter å måle andelen fattige i et samfunn. Det mest vanlige i Norge er å bruke EUs og OECDs definisjoner som begge er et mål på det relativet fattigdomsmålet. EU skalaen definerer husholdninger med en inntekt under 60 prosent av medianinntekten som fattige. OECDs fattigdomsmål er noe mindre strengt, siden de definerer de som har inntekt lavere enn 50 prosent av medianinntekten som fattige.

En studie gjort av Gustavsen (2013) viser at mange inntektsfattige mottar sosialhjelp eller andre kommunale og/eller statlige ytelser. Videre kommer det frem at barn i familier med svært dårlig økonomi vil ha dårligere materielle levekår enn øvrige barn (Gustavsen 2013, 33). I tillegg er det en sammenheng mellom svak økonomi og psykososiale levekår. Fattigdom har også en negativ innvirkning på barn og unges helsetilstand, og fattige barn og ungdom blir i større grad marginalisert og ekskludert fra viktige samfunnsarenaer (Arnesen 2011).

Unge voksnes forhold til skole kan sees i lys av deres familieøkonomi. Fattigdom kan generere til en rekke psykososiale problemer som for eksempel depresjon og angst. Dette kan resultere i drop out fra skolen. Konsekvensene av dette kan være at unge ikke greier å integrere seg i arbeidsmarkedet, og blir nødt til å søke bistand av sosialtjenesten i en kort eller lengre periode.

Kapittel 5

5. Teori

I presentert forskning om unge sosialhjelpsmottakere syns begreper som stigmatisering, marginalisering og sosial eksklusjon å gå igjen for å beskrive den tilstand disse ungdommene er i. Med utgangspunkt i min problemstilling ønsker jeg derfor å presentere sentrale teoretiske perspektiver som kan danne et bakteppe for å forstå datamaterialet. Målet er at undersøkelsen blir mest mulig transparent ved at leseren kan følge de fortolkningene som er gjort. De teoretiske perspektivene jeg vil presentere i dette kapitlet er teorier om stigma, sosial eksklusjon og marginalisering. Videre vil jeg komme inn på Bronfrenbrenners økologiske modell for å forstå samspillet mellom de ulike feltene informantene er en del av. Disse teoriene vil bidra til å tolke og forstå mitt tema i et større samfunnsperspektiv.

5.1 Hvilken betydning har prosjektet for sosialt arbeid

I sosialt arbeid jobbes det med sosiale problemer. Et sosialt problem er en situasjon eller tilstand som personer, grupper og myndigheter oppfatter som negative eller uheldige fordi viktige behov ikke blir tilfredsstilt. Det er en ikke-godtakbar situasjon, en brist i velferdsstaten. Folk ser et misforhold mellom hvordan en situasjon er, og hvordan den bør være. Problemene kan ofte være private eller individuelle i den forstand at samfunnet og myndighetene legger ansvaret på den enkelte. Et sosialt problem blir sosialt konstruert, det vil si at situasjonen som er uheldig eller et problem for den enkelte, først blir akseptert som sosialt når det berører mange nok og angår felleskapet (Halvorsen, Stjernø og Øverbye 2013, 55).

Det er en tendens til at sosiale problemer hopper seg opp, slik at en del personer strir med mer enn et problem. Det kan være problemer i forhold til helse, arbeidsliv, skole, familie og fritid (ibid, 75). En sosialarbeider jobber med å bistå personer som har utfordringer i forhold til disse samfunnsarenaene. Samtidig kan langvarig utenforskap fra sentrale samfunnsarenaer føre til stigmatisering, marginalisering og sosial eksklusjon.

5.2 Stigmatisering

En av de mest innflytelsesrike definisjonene og forståelsene av stigmabegrepet er utviklet og introdusert av Ervin Goffman i en banebrytende studie fra 1963. Goffman viser til at det var grekerne som oppfant begrepet stigma. Stigmabegrepet den gang hadde at en annen betydning, det var et merke som ble brent eller skåret inn i kroppen for å vise at

---

vedkommende var slave, forræder eller kriminell. Disse kroppslige tegnene som var brent eller kuttet i huden skulle vise at en person var rituelt besmittet og måtte derfor unngås, spesielt på offentlige steder (Goffman 2009, 43). I vår tid har begrepet fått en annen betydning. I dagligtalen har begrepet, i likhet med mange andre ord, ingen entydig eller presis mening og kan brukes på enhver ille ansett person, yrke, gruppe, aktivitet eller deres tilholdssted (Page 1984 resitert i Hove 2001, 8).

I følge Goffman vil vi, når vi står ovenfor et fremmed menneske, allerede på basis av hans utseende være i stand til å forutsi hvilken kategori han tilhører, samt hvilke egenskaper han besitter, kort sagt hans «sosiale identitet». Sosial identitet er forbundet med personlige egenskaper. De første inntrykkene omformes til normative forventninger som fremtrer som rettferdige i møte med andre (ibid, 44). Goffman beskriver dette som uoverensstemmelse mellom den tilsynelatende identiteten og den faktiske identiteten. De forventningene vi har om en annen persons egenskaper eller kategori, utgjør den tilsynelatende identiteten, men de egenskapene vedkommende faktisk har, utgjør den faktiske identiteten. Det kan i noen tilfeller finnes uoverensstemmelser mellom disse to identitetene som går i en mer positiv retning og som ikke fører til stigma. De egenskapene som danner stigma, er som nevnt de sterk miskrediterende (ibid, 44-45).

Goffman klassifiserer stigma i tre ulike typer. Han skiller mellom de kroppslige, karaktermessige og gruppemessige stigma. Fysiske misdannelser er eksempel på kroppslig stigma. Karaktermessige stigma er forskjellige karaktermessige feil ved en person, som for eksempel viljessvakhet. Det gruppemessige stigma kjennetegnes ved familiære trekk som etnisk bakgrunn, religion og nasjonalitet. Alle disse forskjellige tilfellene av stigma er basert på samme sosiologiske trekk. En person som i utgangspunktet ville ha blitt sosialt akseptert, besitter en egenskap som ikke kan unngå å tiltrekke seg oppmerksomhet. Den ene egenskapen ved vedkommende får så mye oppmerksomhet, at vi glemmer å forholde oss til de andre egenskapene ved personen som kunne gitt oss et felleskap med han. Han får dermed en annen sosial identitet enn han ville ha fått som «normal» (ibid, 46).

Når uoverensstemmelsen mellom et individs tilsynelatende og faktiske identitet blir kjent, undergraver det hans identitet. Resultatet blir at han avskjæres fra samfunnet og fra seg selv, slik at han står alene som en miskreditert person midt i verden, der ingen aksepterer han. I

---

noen tilfeller vil vedkommende søke avvikende miljøer for å være en del av et felleskap, mens andre vil prøve å skjule sitt stigma så langt det er mulig (ibid, 60-61).

5.3 Stempling og stigma

I ethvert samfunn blir mennesker inndelt i forskjellige kategorier. De ulike kategoriene knytter forventninger til hvilke type oppførsel og normer man skal følge, som medlem av de forskjellige kategoriene. De sosiale spillereglene avgjør hvordan vi skal forholde oss til de ulike grupped medlemmene (ibid, 43-44).

Å bli stemplet i en negativ retning innebærer et stigma. Dette betyr at det blir en misforhold mellom den tilsynelatende sosiale identiteten og den faktiske identiteten (ibid, 44). Slik jeg tolker det så blir fattige barn stemplet av andre på bakgrunn av mangel på materielle goder, på den måten kan fattige barn bli marginalisert og ekskludert av de «normale» barna. Barnet er kanskje fattige på materielle ting, men har mye å tilføye gruppen med sin personlighet, men dette blir fort glemt. Goffman hevder at samfunnets reaksjoner og forståelse av den stigmatiserte kan påvirke den enkeltes selvbilde, identitet og forståelse av seg selv. Den stigmatiserte ender opp med å dele den identitetsforståelsen av seg selv, som alle andre har. Stempling og stigmatisering av andre mennesker kan føre til at den stigmatiserte skaper en selvoppfyllende profeti. Det vil si at individet begynner å oppfatte seg selv, som andre oppfatter han (ibid, 48-50).

5.4 Marginalisering

Marginalisering er et begrep som ikke enkelt lar seg definere og avgrense. Innenfor sosiologien dreier marginalisering seg om individers og gruppers manglende deltakelse på de arenaene det hersker normativ forventning om deltakelse (Germani 1980, referert i Heggen, Jørgensen og Paulgaard 2003, 55). Det kan være forventninger om hvordan livet skal leves og utformes ut fra gitte lokale forhold, alder, kjønn og sosial bakgrunn. Forventninger om hvor ungdom skal delta, varierer fra samfunn til samfunn. Men skolen er den viktigste arenaen for sosial deltakelse, for yngre ungdom. For eldre ungdom er arbeidslivet og/eller studiene den viktigste arenaen, avhengig av hvilket samfunn de tilhører (Heggen, Jørgensen og Paulgaard 2003, 56).

Å studere marginalisering blant unge voksne vil si å studere ungdom som har et problematisk forhold til disse arenaene. Marginalisering kan oppfattes som det motsatte av integrering.

Mens integrering fører til fastere forankring på de viktige arenaene, så svekker marginalisering stabil forankring og deltakelse. Grunnlaget for slike prosesser kan være kulturelle, strukturelle, sosiale eller psykologiske, men de uttrykker seg ofte som konflikter eller mer passive former for tilbaketrekning fra sosial deltakelse. Når slike prosesser får lov til å utvikle seg, øker sjansen for sosial ekskludering og tilbaketrekning. Å være marginalisert vil si å befinne seg i en mellomposisjon mellom sosial inkludering og sosial utstøtning (Svedberg 1995, referert i Heggen, Jørgensen og Paulgaard 2003, 56).

Marginalisering må ikke forstås som en entydig og irreversibel bevegelse mot sosial utstøtning. Perioder med problemer, konflikter og marginalisering kan dempes og snus til mer integrerende prosesser. En person som befinner seg i en marginal posisjon, kan være i integrerende prosesser snarere enn marginaliserende. Det er også mulig å oppleve integrerende prosesser på en arena, og marginalisering på en annen. Dramatiske former for marginalisering og høy risiko for sosial eksklusjon finner vi der marginalisering foregår og utdypes i forhold til hjem, skole, arbeid og andre viktige samfunnsarenaer (Heggen, Jørgensen og Paulgaard 2003, 56).

5.4.1 Ulike nivåer

Marginalisering kan analyseres på flere ulike nivåer. Jeg velger å forholde meg til det individuelle nivået, makroperspektiv og det kulturelle nivået. Det individuelle nivået legger vekt på serier av brudd eller diskontinuiteter gjennom oppvekst og livsløp. Kjeder av bitre tap og nederlag summer seg opp i måten en framstår på. På den andre siden kan en barndom preget av stabile relasjoner til foreldre og signifikante andre danne en grunnleggende tillit og et godt grunnlag for å takle risiko og utfordring (Heggen og Øia 2005, 20).

Marginalisering kan også forstås i et makroperspektiv. Det kan for eksempel dreie seg om kulturell, politisk eller økonomisk undertrykking av minoriteter, eller at økonomiske krisetider reduserer folks sjanser til å være deltakere i viktige arenaer som utdanning og fritidsaktiviteter. Likevel er det i området mellom det individuelle nivået og makroperspektivet marginalisering forstås. Vi har familie, går på skolen, har kontakt med jevnaldrende og er i arbeid. Det er her vi blir deltakere eller passive tilskuere. Slik sett er marginalisering en viktig del av den sosiale konteksten ungdommer lever sine liv og et uttrykk for de sosiale og kulturelle relasjonene i slike kontekster. Det er læreprosesser der en plasserer seg selv og blir plassert av andre i forhold til hva som er sentrale- og verdsette aktiviteter.

Dermed blir også det kulturelle nivået viktig i forståinga av marginalisering. Hvilke verdier og meninger vi har, og hvordan kommer disse til uttrykk overfor andre (ibid, 20).

5.5 Sosial eksklusjon

Sluttproduktet av marginaliseringsprosesser kan i noen tilfeller føre til sosial eksklusjon. Marginaliseringsbegrepet er i så måte en mildere variant av eksklusjonsbegrepet, men inneholder noe av den samme meningen. Sosial eksklusjon forbindes imidlertid med noe mer enn ufullstendig deltakelse. Sosial eksklusjon handler om fravær av deltakelse på flere arenaer, og er hovedsakelig knyttet til fraværende arbeidsdeltakelse. Felles for begge begrepene er at det handler om en ufrivillig og ufullstendig deltakelse. Det å være marginalisert kan i så måte ikke sees på som en valgt tilstand, men snarere som en mer eller mindre utilsiktet konsekvens av valg og forutsetninger (Ellingsen, Nilsen og Melingen 2009, 4).

5.6 Bronfenbrenners økologiske modell

Den amerikanske psykologen Urie Bronfenbrenner er kanskje den som sterkest har understreket at barns utvikling må forstås i en helhetlig sammenheng, der en tar i betraktning både de biologiske faktorene, psykisk utvikling og oppvekstmiljø samtidig. Han er opptatt av at barn aldri hører til i bare ett miljø, men mange miljøer samtidig: Hjemmet og familien, skolen og skolekameratene, vennene utenom skolen, fritidsaktiviteter, naboene, osv. Barnet eller den unge hører videre til en bydel eller et boligområdet som igjen er deler av større helheter. Barnet er dagpendler mellom ulike miljøer, de har tilhørighet flere steder samtidig. Det bærer med seg impulser på tvers av de ulike miljøene og påvirker dem. Bronfenbrenner deler sin økologiske modell i 4 nivåer (Imsen 2005, 58-59).

Mikronivå består av de feltene som personen er direkte involvert i, slik som familie, skole, nabolag og jevnaldringsgrupper. De ulike komponentene i nærmiljøet barnet, familiemedlemmene, læreren og de rollene de spiller i utgjør et nettverk av relasjoner som barnet er en del av (ibid, 60).

Mesonivået handler om å studere flere nærmiljøer samtidig for å få frem samspillet mellom dem. Nærmiljøene står fram som en integrert helhet for barnet. Barn eller unge bærer med seg erfaringer hjemmefra til skolen, og det bærer med seg skoleerfaringene hjem. Å analysere på mesonivå handler om å studere hvordan det som hender i en situasjon, virker inn på det som

---

skjer i en annen situasjon, og hvordan endringer i ett miljø kan føre til endringer i et annet miljø (ibid, 60).

Eksosystemet omfatter samfunnskonstellasjoner som virker inn på barnet, men som det ikke direkte er involvert i. Arbeidslivets ordninger virker inn på barnet i og med at det er organisert slik at få barn har noen anelse om hva det går ut på, utover at de voksne er borte 8 timer om dagen. Eksosystemet er formelle eller uformelle samfunnsinstitusjoner som operer på det lokale samfunnsnivået, og som griper inn i den enkeltes verden, direkte eller indirekte (ibid, 60).

Makronivå er overbygninger på samfunnsnivå, slik som det økonomiske systemet, sosial- og helsevesen, utdanningsvesen, rettsvesen og politisk system. Skole har for eksempel flere eksplisitte samfunnsmessige funksjoner, synlige eller skjulte, som realiseres gjennom skolens praksis. Skolen skal blant annet fremme felles verdier og ideologier. Den økonomiske politikken som føres sentralt, har konsekvenser for fordeling av godene i samfunnet og for familiens økonomi. Ordninger og bestemmelser på makronivå berører hvert eneste barn på mikronivå og det samspillet som skjer der (ibid, 61).

5.7 Oppsummering

Unge sosialhjelpsmottakere har ofte hatt en fortid som innebærer uoverensstemmelse mellom det Goffman kaller tilsynelatende og faktiske identitet. Disse overensstemmelsene kan skape et stigma som de bærer med seg i møte med andre. Når disse stigmaene blir kjent for andre er det fare for at det undergraver deres identitet. I nært samspill med stigmatisering finner vi marginalisering og sosial eksklusjon. Disse tre begrepene kan oppfattes som elementer i en vond sirkel, som er utfordrende å bryte ned. En person som opplever å bli stigmatisert, vil i mange tilfeller oppleve å bli marginalisert og sosialt ekskludert fra viktige samfunnsarenaer. Risikofaktorer spiller sammen dynamisk, effekten av flere risikofaktorer er sterkere enn summen av deres effekt hver for seg. Marginalisering på et området vil lett følges opp av marginalisering på et annet. Derfor er det interessant å se samspillet mellom de ulike samfunnsarenaene, med utgangspunkt i Bronfenbrenners økologiske modell. Jeg vil i kapittel 7 drøfte resultatene mine på bakgrunn av disse teoretiske perspektivene jeg har presentert i dette kapitlet.

Kapittel 6

6. Metode

I dette kapitlet skal jeg redegjøre for mitt vitenskapelige ståsted og metode. Deretter vil jeg beskrive utvalget mitt og redegjøre for hvilken analysemetode jeg har benyttet meg av. Til slutt skriver jeg kort om gjennomføring av intervjuene og de forskningsetiske refleksjoner knyttet til dette prosjektet.

6.1 Et fenomenologisk-hermeneutisk vitenskapelig posisjon

6.1.2 Fenomenologi

Edmund Husserls er en tysk-østerisk filosof som er kjent for tankeretningen i filosofien som kalles fenomenologi. Betegnelsen *fenomenologi* kommer fra det greske ordet *phainomen* som betyr fremtoning, det som viser seg eller kommer til synet og *logos*; lære. I fenomenologiske undersøkelser rettes oppmerksomheten mot verden slik den konkret oppleves og erfares fra et subjektperspektiv. Det er den levde erfaringsverden man forsøker å forstå (Thomassen 2006, 82,83).

6.1.3 Metodisk tilnærming

Fenomenologien som metodisk tilnærming krever en mest mulig forutsetningsløs undersøkelse. Forskeren er nødt til å sette bort alle teorier, antagelser og forventninger de vanligvis møter erfaringer med. I fenomenologiske undersøkelser holder det ikke å bringe med seg ferdig formulerte teorier (ibid, 82,83). Å bedrive fenomenologi er gå tilbake til fenomenene slik de viser seg for oss ut ifra seg selv (Svenaesus 2003, 48).

6.1.4 Hermeneutikk

Begrepet hermeneutikk kommer fra det greske ordet *hermeneuein*, som betyr å tolke eller fortolke. Fredrich Schleiermacher var den første som forsøkte å få hermeneutikken til å bli en generell retning innen fortolkning og forståelse. I utgangspunktet var hermeneutikken brukt for å fortolke gamle tekster, særlig bibelen (Thomassen 2006, 157).

I dag er det i hovedsak Hans Georg Gadamer (1900-2002) som regnes for å være grunnlegger av dagens filosofiske hermeneutikk (ibid). Gadamer var opptatt av å fremheve at all mening og all forforståelse er strukturert av en ikke bevisst forforståelse, eller av fordommer.

Vanligvis forbinder vi fordommer med noe negativt, fordommer et uberettigede oppfatninger som vi helst bør kvitte oss med for å kunne gå verden i møte med «et åpent sinn». Hos

---

Gadamer har ikke begrepet denne negative klangen. Visst finnes det uberettigede fordommer som bør bevisstgjøres og korrigeres. Men i utgangspunktet er det våre fordommer som i det hele tatt gjør det mulig for oss å forstå noe. Det er på bakgrunn av en oppfatning vi allerede har, at vi kan gripe en mening, også i det nye som møter oss (ibid, 86-87).

All fortolkning består i stadige bevegelser mellom helhet og del, mellom det man skal tolke og den konteksten det skal tolkes i, mellom det man skal tolke, og vår egen forforståelse. Hvordan delene skal fortolkes, avhenger av hvordan helheten fortolkes, og hvordan helheten fortolkes avhenger av hvordan konteksten fortolkes, og omvendt (Johannessen, Tufte og Christoffersen. 2010, 365). Vår forståelsen utvikler seg i en kontinuerlig bevegelse mellom helhetene og delene i det vi ønsker å forstå, denne bevegelsen omtales som fortolkningsprosessen (Thomassen 2006, 92).

6.1.5 Et fenomenologisk- hermeneutisk posisjon

Metoden er fenomenologisk i form av at fokuset for forskningen ligger i den subjektive opplevelsen, samtidig som jeg søker å oppnå en forståelse av den dypere mening i enkeltpersoners erfaring (Thagaard 2013, 40). Jeg er interessert i å forstå sosiale fenomener ut fra informantenes egne perspektiver og beskrive verden slik den oppleves av informantene, ut fra den forståelsen at den virkelige virkeligheten er den mennesker oppfatter. Jeg er dermed nødt til å ta utgangspunkt i informantenes livsverden og sette alle fordommer i «parentes» for å nå frem til en fordomsfri beskrivelse av fenomenene (Kvale og Brinkmann 2009, 45 -47).

Det er viktig å understreke at strevet etter forutsetningsløshet i fenomenologiske studier, ikke går ut på at forskeren skal se bort fra alle sine tidligere erfaringer. Vi erfarer alltid fra et eller annet perspektiv, vi kan ikke erkjenne verden slik den er i seg selv, uavhengig av oss.

Utgangspunktet for kunnskap er altså verden slik den fremtrer i menneskets perspektiv, i den menneskelige erfaringen (Thomassen 2006, 85).

En hermeneutisk tilnærming, vil fremheve betydningen av å fortolke folks handlinger gjennom å fokusere på en dypere meningsinnhold enn det som viser seg i tolkningen fra et rent fenomenologisk perspektiv. En hermeneutisk tilnæringsmåte er opptatt av at det ikke finnes en egentlig sannhet, men at fenomener kan tolkes på ulike nivåer. Antropologen Clifford Geertz utførte en studie for å eksemplifisere en hermeneutisk tilnærming. Han var opptatt av at forskeren skulle presentere en «tykk» beskrivelse. En «tykk» beskrivelse

---

inkluderer utsagn om hva informanten kan ha ment med sine handlinger, hvilke fortolkninger vedkommende selv gir, og den fortolkningen forskeren har. En «tynn» beskrivelse gjengir kun det som observeres. Forskerens refleksjoner over egen erfaring og evne til å sette til side sin forforståelse om fenomenet, vil danne utgangspunktet for forskningen (Thargaard 1998, 35-36).

6.2 Kvalitativ metode

I samfunnsvitenskapelig metodelitteratur skilles det mellom kvantitative og kvalitative metoder. Svært forenklet kan vi si at kvantitative metoder forholder seg til data i form av kategoriserte fenomener og legger vekt på opptelling og utbredelse av fenomener, mens kvalitative metoder forholder seg til data i form av tekster, lyd og bilde og legger vekt på fortolkning av data (Johannessen, Tufte og Christoffersen, 99). For å besvare min problemstilling har jeg reflektert mye rundt hvilken metode som vil kunne egne seg best. På bakgrunn av problemstillingen i prosjektet har jeg funnet det hensiktsmessig å ta utgangspunkt i den kvalitative forskningsmetoden.

De kvalitative forskningsmetodene som intervju eller feltarbeid, og de kvalitative tilnærmingene som eksempel diskursanalyse eller fenomenologi, er utviklet for å kunne belyse menneskelige opplevelser, erfaringsprosesser og det sosiale liv. Man arbeider ikke med statistiske gjennomsnitt, men søker å forstå konkrete personer og sosiale prosesser, hvordan mennesker tenker, føler eller handler. Man er ikke imot generalisering av forskningsresultatene, men mener at dette må skje på andre premisser enn via statistiske tester. Den kvalitative forskningen er forpliktet på en menneskelig verden av mening og verdi, og interesserer seg for menneskelige aktørers egne opplevelser og perspektiver om denne verden. Man forsøker å forstå menneskelivet «innenfra», livet selv i de lokale praksiser, hvor livet leves snarere enn «utenfra» og på avstand. Kvalitativ metode har veldig ofte en sammenheng med det kvantitative. Veldig mange kvantitative undersøkelser gjøres på bakgrunn av kvalitative undersøkelser (Brinkmann og Tangaard 2012. 11-12).

6.3 Kvalitativ intervju som metode

I mitt prosjekt benytter jeg meg av individuelle intervjuer siden jeg ønsker innblikk i unge sosialhjelpsmottakeres oppvekst og nåværende liv. Unge sosialhjelpsmottakere sitter inne med erfaringer jeg ønsket innsikt i. Når mitt ønske er dypere innsikt i unge

---

sosialhjelpsmottakeres oppvekst, skolegang, forhold til rus m.m. er det nærliggende å spørre dem.

Intervjuer er den mest brukte måten å samle inn data på. Det er en fleksibel metode som kan brukes nesten overalt og gjør det mulig å få detaljerte og fyldige beskrivelser. Intervju er en svært populær måte å tilegne seg kunnskap om menneskers livssituasjon, deres meninger, holdninger og opplevelser på. Forskere intervjuer, men det gjør også politikere, psykologer, journalister, leger og advokater. Det er derfor viktigere enn før å være bevisst over hvordan man skal gripe et intervjuprosjekt, hvordan det kvalitative forskningsintervjuet atskiller seg fra beslektede intervjuformer og hvilken kunnskapsforståelse og menneskesyn som ligger til grunn (Taangard og Brinkmann 2012, 17-18).

Å stille spørsmål og få svar i et intervju er vanskeligere enn det man umiddelbart tror. Mange tror feilaktig at intervjueren uten øvelse og forberedelse kan formulere gode spørsmål, stille dem til en intervjuperson, ta opp svarene på bånd, skrive dem ut og avslutte med et sluttprodukt. I realiteten er det vanskeligere å lage gode intervjuer som kan gi nye innsikter i et forskningsfelt. Men når intervjuene utføres kompetent, er det uten tvil en av de viktigste og mest effektive måtene vi kan forstå våre medmennesker på. Intervjuforskningen er mangeartet, intervjuet kan finne sted i grupper, over telefon, ansikt til ansikt m.m. (ibid). Siden intervjuguiden min bærer preg av sensitive spørsmål, ser jeg det hensiktsmessig å gjennomføre individuelle intervjuer fremfor i grupper.

6.4 Utvalg

I kvantitative undersøkelser trekkes utvalget ofte tilfeldig, slik kan man gjøre statistiske generaliseringer. Tilfeldig trekking av utvalg forekommer også i kvalitative undersøkelser. Det er imidlertid ikke vanlig og som regel lite aktuelt å rekruttere informanter tilfeldig ved kvalitative undersøkelser. Hensikten med kvalitative undersøkelser er snarere å få mest mulig kunnskap om fenomenet (fyldige beskrivelser) og ikke foreta statistiske generaliseringer (Johannessen, Tufte og Christoffersen 2010, 106).

Det finnes flere utvalgsstrategier i kvalitative undersøkelser, jeg har valgt å benytte meg av strategisk utvelgelse. I strategisk utvalg tenker forskeren først igjennom hvilken målgruppe som må delta for at han skal få samlet inn nødvendig data, mens det neste steget er å velge ut

---

personer fra målgruppen som skal delta i undersøkelsen. Mine utvalgsriterier var at informantene var langtidsmottakere av sosialhjelp og mellom 18-24 år (ibid).

6.4.1 Rekrutering av informanter

Utvalget i prosjektet mitt består av fire ungdommer mellom 18-24 år. Disse ungdommene ble rekruttert gjennom et NAV kontor i Oslo øst. Jeg sendte en mail til ungdomslederen ved dette NAV kontoret, hvor jeg presenterte tema og problemstilling for mitt prosjekt og etterspurte muligheten for å intervjuet ungdom som mottok sosialhjelp. Prosjektlederen var svært behjelpelig. Jeg ble bedt om å meg møte opp på NAV- kontoret og presentere prosjektet mitt foran ungdommene ved et jobbsøkerkurs. Dette var et kurs hvor alle ungdommene måtte delta for å få utbetalt sosialstønad. Jeg presenterte prosjektet foran ungdommene og fikk god respons. Jeg kom i kontakt med fire ungdommer, to jenter og to gutter som var villige til å la seg bli intervjuet. Vi vekslet telefonnummer og avtalte tidspunkt for når intervjuene kunne gjennomføres. Intervjuene ble gjennomført i et møterom på det lokale NAV- kontoret.

Som intervjuer bør man tenke på egen atferd og eget ytre i forhold til en konkret livssituasjon. Det er imidlertid visse forhold man ikke kan endre, som intervjuerens alder, etnisk tilhørighet og kjønn. Derfor er det alltid lurt å vurdere om det er en mann eller kvinne som bør foreta de aktuelle intervjuene, om alder betyr noe for intervjueren og om en intervjuer med samme etniske bakgrunn som informantene vil være å foretrekke (Dalen 2011, 35).

I mitt tilfelle følte jeg at min ikke vestlige bakgrunn, samt alder gjorde det vanskelig å komme i kontakt med deltakerne i dette jobbsøkerkurset. Det var flere med ikke vestlig bakgrunn som deltok i programmet, og majoriteten av disse deltakerne ville ikke la seg bli intervjuet av en med samme etnisk tilhørighet og alder. I tillegg var det utfordrende for meg som en mannlig intervjuer å intervjuet en ikke vestlige kvinne. Etter å ha snakket med noen av deltakerne på tomannshånd, overtalte jeg en gutt og en jente med ikke vestlig bakgrunn til å delta. Begge ga senere uttrykk for at de på starten følte det ubehagelig og stigmatiserende å la seg bli intervjuet av en jevnaldrende student med ikke vestlig bakgrunn.

6.5 En kort presentasjon av informantene

Kristian er 24 år og singel. Han bodde på intervjutidspunktet alene. Han flyttet ut hjemmefra da han var 16 år, etter flere konflikter med moren. Kristian har tidligere jobbet i renovasjonsetaten, men valgte å si opp etter et lite mentalt brekk. Samme uke som han sa opp

---

jobben, valgte han å slutte på skolen og gjøre det slutt med kjæresten. Perioden etter har vært tung for Kristian, han har derfor hatt behov for bistand fra sosialtjenesten i NAV. På intervjutidspunktet har han mottatt sosialhjelp i snart 7 måneder. Han virker motivert for å skaffe seg jobb samt fullføre videregående opplæring, slik at han i fremtiden kan jobbe som barne- og ungdomsarbeider.

Mariam er en beskjeden jente på 22 år. Hun har vært gift og har to barn. Mariam kom til Norge som 10 åring og beskriver tiden i Norge som turbulent med mye flytting, tvangsekteskap, mobbing og få venner. Som resultat av dette har hun ikke fullført videregående opplæring, og har dermed kommet inn på et dårlig spor i livet uten arbeid og motivasjon. Mariam er i dag skilt og har mottatt sosialhjelp i 8 måneder. Hun ønsker i fremtiden å fullføre videregående skole samt åpne en sminkesalong. På intervjutidspunktet gikk Mariam på et arbeidsmarkedstiltak i regi av NAV og mottok full støtte til livsopphold.

Khalid er 21 år, og kom til Norge i 2002 som krigsflyktning sammen med familien. Khalid var en aktiv og skoleglad gutt frem til han begynte å ruse seg. Etter høyt alkohol- og rusforbruk sluttet han på skolen. I dag bor han sammen med en venn og mottar full støtte til husleie og livsopphold, det har han gjort i snart et år. Khalid har noe arbeidserfaring fra restaurantbransjen. På intervjutidspunktet ønsker han å fullføre videregående opplæring, slik at han kan jobbe som blikkenslager.

Nora er 18 år og kommer fra en stor familie. Nora sluttet på skolen for et år siden. Hun har siden vært i kontakt med NAV. Noras liv har så langt vært preget av mobbing, overgrep, flytting, psykiske lidelser og stoffmisbruk. På intervjutidspunktet ga hun uttrykk for å ha vært rusfri i 2 uker, og ønsket å redusere bruken av rus i fremtiden. Nora har aldri hatt betalt arbeid og synes det er utfordrende å finne jobb. Hun har tidligere vært i praksis i en frisørsalong, men sluttet å møte opp på grunn av psykososiale problemer. Nora ønsker i fremtiden å lage musikk og jobbe med mennesker. Hun har på intervjutidspunktet fått praksisplass som assistent i kommunen i regi av NAV og mottar supplerende støtte fra sosialtjenesten.

Alle informantene mine har aktivitetsplikt ovenfor NAV og deltar derfor på jobbsøkerkurs eller andre arbeidsrettede tiltak.

6.6 Forberedelse og gjennomføring

Jeg har benyttet meg av semistrukturerte intervjuer. Et forskningsintervju kan være alt fra relativt ustrukturert med få planlagte spørsmål, til det helt stramt strukturerte intervjuet med mange styrende spørsmål. Intervjuformen bør velges utefra det gitte forskningsprosjektet. Ingen intervjuer er fullstendig ustrukturerte, samtalen føres alltid på bakgrunn av forskerens interesse for å oppnå kunnskap om noe (Tanggaard og Brinkmann 2012, 24).

Semistrukturerte intervjuer, også kalt intervjuer basert på intervjuguide er den mest utbredte formen for kvalitative intervjuer. En intervjuguide er ikke et spørreskjema, men en liste over temaer og generelle spørsmål som skal gjennomgås i løpet av intervjuet. De ulike temaene springer ut av de problemstillingene som undersøkelsen skal belyse (Johannessen, Tufte og Christoffersen 2010, 137). Et semistrukturert intervju kan best beskrives som en samtale mellom intervjueren og informanten der gangen i samtalen er styrt av intervjueren. På forhånd lager intervjueren en intervjuguide, en plan for hvilke temaer han ønsker å snakke om. Intervjuguiden lages i utgangspunkt i problemstillingen. Det er lurt å starte med enkle spørsmål, ved å starte rolig sørger man for at samtalen er i gang før intervjueren kommer inn på temaer som er mer personlige (Andersen 2010).

I utformingen av intervjuguiden fulgte jeg trakteprinsippet. Basert på dette prinsippet er det lurt å starte med generelle spørsmål slik at intervjuet får en naturlig start (Dalen 2011, 27). De første spørsmålene gikk derfor på informantens bakgrunn og jobberfaring. Når intervjuet var godt i gang, kunne jeg nærme meg de mer sentrale temaene. På slutten av intervjuet passet det seg å åpne for generelle forhold igjen, jeg ønsket å oppsummere intervjuet ved å spørre informantene om hvordan de opplevde intervjuet, og om tips til eventuelle forbedringer. Noe som var viktig for meg i utformingen av intervjuguiden, var å ha noen ferdig formulerte spørsmål. Fordi jeg er uerfaren som intervjuer, handlet det om min egen trygghet i intervjusituasjonen. For å forberede meg til intervjuene hadde jeg et prøveintervju med søsteren min. Det var nyttig med et prøveintervju og jeg ble blant annet oppmerksom på å snakke roligere og la informanten få tid til å svare, dette var svært nyttige refleksjoner som jeg tok med meg inn mot intervjuene.

Intervjuene mine ble gjennomført på NAV- kontoret som tilhørte informantene. Jeg ønsket å invitere informantene til HIOA, men de ønsket ikke å reise så langt. Alle intervjuene mine ble gjennomført på dagtid. Før intervjuene kjøpte jeg kjeks og juice slik at informantene skulle

---

føle at de ble satt pris på. Jeg startet med å lese gjennom samtykkeerklæringen og forklarte begrepene taushetsplikt, anonymisering og konfidensialitet og opplyste dem om muligheten til å trekke seg når som helst.

Før intervjuene gjorde jeg informantene mine oppmerksom på at jeg ville bruke lydbåndopptaker og hva som var formålet med det. Under intervjuene ble alt tatt opp samtidig som jeg tok notater. Å forsøke å huske alt som blir sagt under intervjuet er umulig. Når forskeren bruker lyd- og båndopptaker, dokumenterer han både tale og bevegelser, det sørger også for at samtalen er under fokus og ikke noteringsarbeidet (Johannessen, Tufte og Christoffersen, 146).

6.7 Transkribering

Når intervjuene transkriberes fra muntlig til skriftlig form, blir intervjusamtalene strukturert slik at de er bedre egnet for analyse. Når materialet struktureres i tekstform blir det lettere å få oversikt over det. Struktureringen er i seg selv en begynnelse på analysen. Mengden som skal transkriberes, og transkripsjonens form avhenger av materialets natur og formålet med undersøkelsen (Kvale og Brinkmann 2009, 188-189).

Jeg har selv utført transkripsjonen av datamaterialet, transkripsjonen var en tidskrevende jobb, men hjalp meg med å bli bedre kjent med materialet. Gjennomføringen av transkripsjonen var preget av at jeg måtte lese og høre lydopptaket flere ganger. Jeg har i transkripsjonen forsøkt å gjengi informantens beskrivelser og fortellinger mest mulig direkte.

6.8 Analysemetode

6.8.1 Selvforståelse

I analysen har jeg anvendt Kvale og Brinkmanns (2015) tre tolkningsnivå: Selvforståelse, kritisk forståelse basert på sunn fornuft og teoretisk forståelse. På det første nivået som Kvale og Brinkmann (2015) kaller selvforståelse, prøver forskeren å sammenfatte og formulere det informantene selv oppfatter mening med det han sier, og blir en omskrivning av informantenes egne synspunkter, slik forskeren forstår det. På dette nivået forsøker forskeren å sammenfatte uttalelsene og beskrivelsene så korrekt som mulig opp mot informantenes forståelse. (Kvale og Brinkmann 2015, 241)

6.8.2 Kritisk forståelse basert på sunn fornuft

Innenfor neste tolkningsnivå går tolkningen av materialet lengre enn til å omformulere informantens selvforståelse – hvordan de selv opplever og hva de mener om et emne, men holder seg innenfor konteksten av det som er allment fornuftig fortolkning. Fortolkning kan ha en bredere forståelsesramme enn informantens egen. Forskeren kan stille seg kritisk til det som blir sagt, og kan fokusere enten på uttalelsens innhold eller personen som står bak. Ved å inkludere allmenn kunnskap om uttalelsens innhold er det mulig å presisere og berike fortolkningen av en uttalelse. I mitt analysekapittel (kapittel 7) har jeg på dette nivået valgt å trekke inn empiriske undersøkelser og forskning som kan bidra til å belyse, understøtte eller sette mine funn i en større sammenheng (ibid, 241- 242).

6.8.3 Teoretisk forståelse

I det tredje nivået benyttes en teoretisk ramme ved fortolkning av en uttalelse. Fortolkning vil da mest sannsynlig gå lenger enn til intervjupersonens selvforståelse, og lenger enn fortolkning basert på sunn fornuft. Med analyse gjennom teoretisk forståelse, fortolkes funnene ut fra studiens teoretiske rammeverk, eksisterende litteratur på området og ender opp med studiens hovedfunn og svar på studiens forskningsspørsmål (ibid, 242).

6.8.4 Organisering av datamaterialet

Analysen av data begynte med å lese gjennom og bli kjent med det transkriberte materialet, slik at jeg kunne konsentrere meg om interessante og sentrale temaer. Deretter ble meningsinnholdet meningsfortettet, ved at jeg forkortet informantenes uttalelser og komprimerte lange setninger til korte setninger (Kvale og Brinkmann 2009, 212). Prosessen med analysen ble rettet mot tekstens innhold og betydning, og ble derfor knyttet mot en fenomenologisk tilnærming. Videre ble teksten tolket ut fra informantenes forforståelse og ikke min (Johannessen, Tufte og Christoffersen 2010, 174).

Den andre fasen av analysen gikk ut på å finne meningsbærende elementer i materialet mitt. Her skilte jeg ut det som var relevant for problemstillingen min. Jeg foretok en systematisk gjennomgang av datamaterialet mitt og identifiserte tekstelementer som ga kunnskap og informasjon om problemstillingen min. Deretter markerte jeg slike tekstelementer i margen med et kodeord. Denne prosessen kalles for koding (ibid, 174-175).

I den tredje fasen tok jeg utgangspunkt i kodingen. Jeg forsøkte å abstrahere det meningsinnholdet som lå i kodene. Jeg forsøkte å trekke ut de delene av teksten som var kodet. Deretter satt jeg igjen med redusert materialet som ble ordnet etter kodene (ibid, 174-176).

6.9 Forskerens etiske og juridiske ansvar

Forskning må underordne seg etiske prinsipper og juridiske retningslinjer. Etikk dreier seg om prinsipper, retningslinjer og regler for vurdering av om handlinger er riktige eller gale. Slike retningslinjer og regler gjelder naturligvis for forskningsvirksomhet som for all annen virksomhet i samfunnet. Tanken om at forskning utgjør en så spesiell og viktig aktivitet at den er hevet over etiske hensyn, har nok tidligere spilt en viss rolle, men kan ikke lenger forsvares. All virksomhet som får konsekvenser for andre mennesker, må vurderes ut fra etiske standarder (ibid, 90).

Etikk dreier seg først og fremst om forholdet mellom mennesker, det vil si spørsmålet om hva vi kan og ikke kan gjøre mot hverandre, men etikk er ikke kun begrenset til konkrete handlinger. Mange av de måtene vi mennesker kan påvirke hverandre på, reiser etiske spørsmål. Forskning kommer inn i bildet på mange måter her. Det gjelder all type forskning, men det aktualiseres spesielt sterkt i samfunnsforskning, fordi denne så direkte berører enkeltmennesker og forhold mellom mennesker. Etiske problemstillinger oppstår når forskningen direkte berører mennesker, spesielt i forbindelse med datasamling, enten det foregår gjennom eksperimenter, deltakende observasjon eller intervjuer (ibid, 89-90).

6.9.1 NSD

NSD (Personvernombudet for forskning) er personvernombudet for ca. 150 forsknings- og utdanningsinstitusjoner, herunder alle høgskoler, universiteter, flere helseforetak, samt en rekke frittstående forskningsinstitutt og kompetansesentre. Personvernombudets hovedoppgave er å bidra til at institusjonene skal ivareta lovpålagte plikter knyttet til internkontroll og kvalitetssikring av egen forskning. All forskning er meldepliktig dersom det skal behandles personopplysninger ved hjelp av datamaskinbasert utstyr (NSD 2015).

Prosjektet mitt var meldepliktig og jeg måtte søke om å få det godkjent fra NSD. Jeg fylte derfor ut et obligatorisk meldeskjema og sendte det til NSD. Saksbehandlingstiden lå på ca. 4 uker og jeg fikk prosjektet mitt godkjent.

6.9.2 Samtykke til å delta i undersøkelsen

Personopplysningsloven stiller krav om samtykke fra de som skal delta i en undersøkelse. Hvis enkeltpersoner kan identifiseres, skal de samtykke i å delta i undersøkelsen. Samtykket skal være en frivillig, uttrykkelig og informert erklæring fra den opplysningene gjelder, om at vedkommende godtar behandling av opplysninger om seg selv. At samtykket er informert betyr at de som skal delta skal ha nødvendige opplysninger om undersøkelsen. Informanten som skal registreres kan samtykke skriftlig eller muntlig (Johannessen, Tufte og Christoffersen 2010, 96).

Jeg gikk gjennom samtykkeerklæringen med informantene mine og klargjorde vanskelige begreper, slik at informantene mine fikk kjennskap til rettighetene sine samt undersøkelsens formål. Jeg gjorde informantene mine spesielt oppmerksom på deres selvbestemmelsesrett. Jeg gjorde det klart at alle som deltar i undersøkelsen, har muligheten til å bestemme over sin deltakelse og har rett til å trekke seg på et hvilket som helst tidspunkt uten å begrunne det, og uten noen form for ubehag eller negative konsekvenser (ibid, 91).

6.9.3 Taushetsplikt og anonymitet

All sensitiv informasjon jeg får tilgang til gjennom intervjuer er ifølge forvaltningsloven taushetsbelagt. Resultater fra prosjektet mitt som inneholder personopplysninger, skal formidles i anonymisert form. Informantene mine skal kunne delta i forvissning om at det ikke kommer ut informasjon som kan tilbakeføres til dem. Informasjonen jeg samler inn gjennom intervjuer, skal kun brukes til det formålet dataene er samlet inn for, og kan ikke brukes i andre sammenhenger (ibid, 95-97).

6.10 Validitet og reliabilitet

Det essensielle ved undersøkelsen min er om jeg måler det jeg ønsker å måle, og om forskningsresultatene mine er troverdige. Begrepet reliabilitet handler om det sistnevnte. Reliabilitet har med forskningsresultatenes konsistens og troverdighet å gjøre. Reliabilitet behandles ofte i sammenheng med spørsmålet om hvorvidt et forskningsresultat kan reproduseres på andre tidspunkter av andre forskere. Transkripsjonen og analysearbeidet av datamaterialet kan være avgjørende i forhold til undersøkelsens reliabilitet (Kvale og Brinkmann 2009, 250)

Jeg har i undersøkelsen min brukt god tid for å transkribere materialet samt klargjort for tilfeller der det var fare for at jeg misforsto informantene mine. I analysen har jeg prøvd å bygge en bro mellom data fra informantene mine, annen forskning og teori. Tolkning av dataen er subjektiv, men metoden og analysen skal beskrive hvordan resultatet har kommet frem i studien. Resultatene mine er også i samsvar med tidligere forskning, noe som indikerer på at det er høy reliabilitet på datamaterialet mitt (ibid).

Validitet blir definert som en uttalelser sannhet, riktighet og styrke. En valid slutning er korrekt utledet fra sine premisser. En valid argument er et velfundert, fornuftig, sterkt, berettiget og overbevisende argument. Validitet i samfunnsvitenskapene dreier seg om hvorvidt en metode er anvendelig til å undersøke det den skal undersøke. Den kvalitative undersøkelsen kan fort bli ugyldig hvis forskere ikke måler det de ønsker å måle (ibid, 250-251).

Kapittel 7

7. Analyse

I dette kapittelet skal jeg presentere og drøfte funnene som er framkommet i analysen.

Kapittelet er strukturert med utgangspunkt i temaene fra intervjuguiden. Som utgangspunkt for selve fortolkningen, har jeg anvendt Kvale og Brinkmanns (2015) tre fortolkningsnivå. Selvforståelse, kritisk forståelse basert på sunn fornuft og teoretisk forståelse. På det første nivået presenteres data i form av direkte sitater, slik informantene har uttalt seg. På det andre nivået kobles sitatene sammen med allmenngyldig forforståelse og kunnskap. På tredje nivået drøftes data i forhold til de teoretiske begrepene jeg har presentert i kapittel 5

7.1 Skolegang

Som nevnt i kapittel 3 har utdanning fått en viktig rolle i dagens samfunn, og de mulige konsekvensene av manglende fullført videregående opplæring er større i dag enn tidligere. Fullført utdanning blir i dag betraktet som inngangsporten til arbeidslivet. Forskning gjort av Dahl (2007) viser at det er overvekt av personer med kun grunnskoleutdanning blant mottakere av sosialhjelp (Dahl 2007, 176).

7.1.1 Sammensatte problemer

Ingen av informantene mine har på intervjutidspunktet fullført videregående opplæring. Det er ulike årsaker til hvorfor de sluttet på skolen. Nora forteller:

Jeg har aldri vært glad i skolen, i fire år har jeg vært skulker. På barneskolen var jeg veldig stille og hadde ingen gode venner. Jeg ble mobbet og folk sa jeg var rar, men jeg har aldri latt det gå inn på meg. På ungdomskolen kom opprøret mitt, for jeg skulle være den jeg virkelig var og jeg skulle gjøre som jeg ville, så jeg gikk til skogen og leste bøker.

Nora ønsker ikke å begynne på skolen igjen. Hennes marginaliseringsprosess startet allerede ved barneskolen, hvor hun ble ekskludert av jevnaldrende. På ungdomsskolen kom «opprøret» hennes. «Opprøret» kan forstås som at hun ikke lenger ønsket å møte opp på skolen. Hun skulket derfor skolen, og dro heller til skogen for å lese bøker. Dette kan oppfattes som at skogen var et fristed for henne, hvor hun isolerte seg fra jevnaldrende, slik unngikk hun mobbing.

Slik beskriver Nora hvorfor hun sluttet på skolen:

Når du først spør og jeg tenker meg om, så var det veldig mange grunner i bunn som gjorde at jeg ikke orket mer. Da jeg var 17 år begynte jeg å bruke narkotika. Jeg drakk syre og spiste sopp. I tillegg hadde jeg en kjæreste som bodde i Polen som jeg besøkte

---

et par ganger. Han var ikke særlig grei, så det var overgrep i bildet også. Det ble for mye (ler). Det var ikke helt skoletiden. Motivasjonen var ikke der og jeg møtte opp på skolen ganske ruset, uten å huske det helt. Jeg fullførte 1 året på videregående, etter det var jeg frisørlærling, før jeg fant ut at det ikke var noe for meg.

Nora opplevde opphopning av sosiale problemer. Samtidig utviklet hun psykiske helseproblemer som gjorde det utfordrende å være på skolen:

På ungdomsskolen hadde jeg psykiske lidelser, det var tungt. Det var tungt å sitte i klassen, det var ekkelt. Altså jeg skjønner hvorfor folk blir slitne på skolen, de hvite rommene og en pult, alt det føles så vanskelig ut. For meg hadde det vært enklere å ha undervisning i skogen.

Det er to parallelle prosesser som er utgangspunktet for hvorfor Nora sluttet på skolen. Samtidig som hun beskriver rusmisbruk, motivasjon og mishandling som en årsak, hevder hun at psykososiale utfordringer gjorde det tungt å sitte i klassen. Disse ulike faktorene resulterte etter hvert til marginalisering på det individuelle nivået. En studie av Frønes og Strømme (2014) viser at marginalisering på barneskolen vil kunne være viklet inn i seriøse marginaliseringsprosesser mot slutten av ungdomsskolen. Det skyldes marginaliseringsdynamikken over en periode på flere år. Risikofaktorer spiller sammen dynamisk, slik det gjorde i Noras tilfelle. Effekten av flere risikofaktorer er sterkere enn summen av deres effekt hver for seg. Marginalisering på et området vil lett følges opp av marginalisering på et annet, som når marginalisering i utdanningssystemet øker sannsynligheten for marginalisering på arbeidsmarkedet i fremtiden (Frønes og Strømme 2014, 18). I Noras tilfelle er det naturligvis en overensstemmelse mellom marginalisering fra flere samfunnsarenaer samtidig. Et eksempel på det er sammenhengen mellom mobbing og ensomhet på barneskolen og skulking og senere stoffmisbruk i ungdoms- og videregående skole.

Nora hadde mange negative erfaringer fra skolen, men forteller om flinke lærer som brydde seg:

Jeg har vært hos barnevernet og lærerne visste det, de tok hensyn til meg. Mange av dem prøvde å hjelpe meg ekstra og lagde masse planer for meg. Det var godt at noen voksne brydde seg, men jeg var så flink til å snike meg unna.

Nora setter pris på at «noen» voksne brydde seg. Dette kan forstås som at Nora ikke hadde mange voksne rundt seg i oppveksten. Hun hadde i tillegg vært på hjelpetiltak i barnevernet,

---

noe som indikerer på at familieforholdene ikke var gode. Jeg vil i punkt 7.2.2 komme nærmere inn på Noras familieforhold.

7.1.2 Flytting, mobbing og marginalisering

Mariam flyttet til Norge da hun var 12 år. Hun forteller:

Jeg var ikke veldig opptatt av å gjøre det bra på skolen, men jeg ble lei meg hvis jeg fikk stryk eller en dårlig karakter. Jeg synes egentlig skolen var interessant frem til 8. klasse. Det var ikke kjempekult i timene, men det var sosialt og jeg likte å komme meg ut og møte mennesker. Etter at vi flyttet for tredje gang og jeg startet på en ny ungdomsskole, hadde jeg ingen ordentlige venner. Vi hadde flyttet så mye og jeg hadde mistet alle vennene mine. Det var da de norske begynte å plage meg. De bannet mye til meg, og mente at jeg brukte store og stygge klær. Det var heller ingen voksne som brydde seg. Etter lengere tid med mobbing så sluttet jeg å møte opp til timene.

Mariam hadde et godt forhold til skolen frem til mobbingen startet. Hun var den eneste på ungdomsskolen som brukte hijab og «store» klær. Hun ble mobbet på grunn av sin klesstil. Det kan virke som at hun følte seg stigmatisert, noe som gjorde det utfordrende å stifte nye bekjenskaper: «Jeg følte at folk bevisst holdt seg unna meg siden jeg skilte meg ut». I den situasjonen opplevde hun heller ikke å bli sett av lærerne. Etter en lengere periode med tilpasningsproblemer på skolen, begynte hun å skulke og isolere seg fra jevnaldrende. For Mariam var dette starten på en lengere marginaliseringsprosess.

Mariam ønsket å fullføre videregående opplæring til tross for sosiale utfordringer:

Selv om jeg hadde få venner og ble mobbet så hadde jeg et ønske om å fullføre videregående skole, men jeg fikk aldri muligheten til det. Jeg ble giftet bort da jeg var 16 år mot min vilje. Mannen min var veldig streng mot meg. Da han flyttet til Norge, nektet han meg å gå på skolen, jeg måtte være hjemme.

Mariam fikk i motsetning til de andre informantene, ikke muligheten til å starte på videregående skole. Hun hevder at tvangsekteskapet var den utløsende faktoren for at hun ikke fikk sjansen: «Hadde jeg ikke giftet meg da jeg var 16 år, så er jeg sikker på at jeg hadde fullført videregående opplæring». Som følge av ekteskapet isolerte Mariam seg fra flere sentrale samfunnsarenaer samt virksomheter som regnes som viktige i dagens samfunn.

7.1.3 Psykososiale utfordringer

Khalid kom til Norge som asylsøker da han var 9 år. Han var takknemlig for at han fikk muligheten til å bo i Norge, han ønsket derfor å integrere seg raskest mulig og gjøre det bra på

---

skolen: «Da jeg begynte på mottaksklassen var jeg veldig motivert for å gjøre det bra på skolen».

Da Khalid ble ferdig i mottaksklassen, ble han flyttet til en ordinær skole. Han beskriver overgangen som utfordrende, og fokuset fra skolen ble flyttet til andre aktiviteter: «Jeg ble opptatt av fotball, festing, damer og sånne ting, jeg mistet motivasjonen for å gjøre det bra på skolen». Etter å ha fullført ungdomsskolen startet han på videregående skole:

På videregående skole var det tøft, lærerne krevde mer, jeg fikk ikke hjelp av foreldrene mine. De kunne ikke så mye selv. Jeg måtte i tillegg reise langt og det var tøft å stå opp klokken 06:00 hver dag. På den tiden hadde jeg mange problemer, jeg var i et dårlig miljø, et miljø preget av mye festing og rusmisbruk. Jeg hadde også blitt mobbet på skolen siden jeg snakket dårlig norsk, dette ga meg lav selvtillit, de kalte meg «noa elev» (noa elev er en som har hatt norsk som andrespråk på skolen). Jeg turte ikke å rekke opp hånden eller bli kjent med folk siden norsken min var så dårlig, og jeg var redd for at folk skulle plage meg for det. Det var egentlig flere ting som gjorde at jeg etter hvert sluttet.

Marginaliseringsprosessen startet for alvor på videregående skole. Skolen stilte økte krav, i tillegg ble han stemplet og stigmatisert på grunn av sine språkproblemer. Han begynte etter hvert å oppfatte seg selv som alle andre oppfattet han, og skapte en selvoppfyllende profeti. I tillegg utviklet han psykiske problemer:

Jeg hadde slitt med depresjoner, det hadde kommet og gått og hadde helt klart en sammenheng med min situasjon på skolen. Jeg hadde blitt lat og møtte ikke opp på skolen. Jeg forstod egentlig ikke hva jeg holdt på med. Jeg føler også at rusmisbruket hadde en sammenheng med at jeg sluttet på skolen. Jeg angrer egentlig på at jeg ikke fullførte skolen.

Khalid hadde i motsetning til Nora og Mariam en normal skolegang frem til videregående. På videregående startet mobbingen og tilpasningsproblemene. Han begynte å ruse seg daglig og utviklet psykososiale problemer. Etter å ha fullført 1. året på videregående skole bestemte han seg for å slutte. På samme tid ble han sagt opp på jobben, og var i ferd med å bli sosialt ekskludert fra skole og organisasjons- og arbeidsliv.

7.1.4 Gode forutsetninger

Kristian forteller om et godt læringsmiljø på barne- og ungdomsskolen. Han hadde gode karakterer og var opptatt av å gjøre det bra på skolen. Da han startet på videregående skole ble ting annerledes:

Jeg begynte å skulke da jeg startet på videregående. Jeg synes det ble kjedelig og det var egentlig som å gå på ungdomsskolen på nytt. Det var ikke noe vanskelig for meg,

---

vi lærte liksom det vi hadde lært før og det ble mye gjentakelse, også angret jeg på IKT linja jeg valgte.

Kristian beskriver valg av feil studieretning og for lave krav som utløsende faktorer for at han mistet motivasjonen. Som følge av dette begynte han å skulke skolen og prioritere andre ting:

På den tiden fikk jeg en bra betalt jobb og derfor begynte å skulke mer, det var liksom ikke så viktig å møte opp på skolen lenger. Jeg begynte å prioritere jobben foran skolen, jeg trengte å tjene penger siden jeg festet veldig mye. Jeg pleide å feste fra fredag til søndag hver uke. Etter hvert ble det mye alkohol, marihuana og noen depressive dager.

Kristian hadde ikke de samme utfordringene som Nora, Mariam og Khalid. Han opplevde aldri stigmatisering eller marginalisering på barne- og ungdomsskolen. Han hadde gode relasjoner til jevnaldrende og var en del av et felleskap, både på skolen og i fritiden.

Vendepunktet for Kristian kom da han startet på videregående skole. Det ble mer attraktivt for han å jobbe og tjene penger slik at han kunne feste hver helg. Etter mye festing og høyt alkohol- og narkotika forbruk ble han marginalisert fra viktige samfunnsarenaer: «Jeg greide ikke mer, jeg var utslitt, både fysisk og psykisk, så jeg sluttet både på skole og jobb».

7.1.5 Likhetstrekk

Nora, Mariam og Khalid opplevde mobbing over tid. Dette har påvirket deres selvbilde, identitet og forståelse av seg selv. De har ikke følt seg som en del av fellesskapet på skolen. I prosjektet «Bortvalg og kompetanse» kom det frem at enkelte ungdom droppet ut av skolen, fordi de opplevde mobbing over tid. Mange av disse elevene hadde ambisjoner om å fullføre videregående opplæring (Markussen, Lødding og Sandberg 2007, 124-125).

Samtlige informanter forteller om motivasjonsproblemer, enten fordi de ble utsatt for eksklusjon fra fellesskapet på skolen, eller fordi alkohol, rus og festing var blitt mer attraktivt. I tillegg hadde informantene psykososiale utfordringer. En studie av Mathiesen (2009, referert i Kjennerud 2011) viser at jo dårligere fysisk og psykisk velbefinnende de unge har, desto høyere er sannsynligheten for at de dropper ut av skolen (Mathiesen 2009 i Kjennerud 2011, 116).

7.1.6 Ulike årsaker

Det har vært ulike årsaker til drop out hos informantene. Mariam ble tvangsgiftet og fikk ikke lov til å starte på videregående skole, mens Nora og Khalid sluttet som følge av rus- og psykiske problemer. For Kristian ble det mer attraktivt å tjene penger. Det er viktig å

---

understreke at samtlige hadde sammensatte problemer. De sluttet ikke på skolen på bakgrunn av en årsak.

Skillet mellom å fullføre videregående opplæring og å droppe ut ligger ikke bare i å ha en fagutdanning versus å ikke ha det, men i at de som dropper ut, ofte tillegges negative kjennetegn ved at de ikke fullfører en utdanning, som de fleste mener man kan greie om man anstrenger seg litt. Å ikke fullføre assosieres dermed med negative egenskaper, som illustrert ved betegnelsen drop out. Dermed kan unge som dropper ut av skolen oppleve å bli stigmatisert (Frønes og Strømme 2014, 30). Khalid opplever at folk ser ned på han, og Nora hevder at hun blir tillagt en rekke negative egenskaper når folk får vite at hun ikke har fullført videregående skole.

Ingen har hatt innlæringsproblemer fra barndommen. Det er livshendelser som påvirker skolegangen. Et eksempel på dette er Mariam som ble tvangsgiftet. Eller Kristian som var flink på skolen, men sluttet siden han heller ønsket å tjene penger, slik at han kunne feste hver helg. Alle utenom Mariam har fullført minst et år på videregående skole, og flere gir uttrykk for at de synes skolen var interessant.

7.1.7 Ungdomsrett

I Norge har alle i henhold til *lov om opplæringslova 17. juli 1998* plikt til ti års skolegang. I tillegg har ungdom en lovfestet rett til tre års videregående opplæring etter grunnskolen. Denne retten gjelder frem til det året personen fyller 24 år. Det vil si at samtlige informanter kan benytte seg av denne retten. De har derfor krav på skoleplass og muligheten til å fullføre videregående opplæring.

7.2 Familieforhold og oppvekst

Studier viser at barn av skilte/ugifte par i større grad er utsatt for å ikke fullføre videregående opplæring og motta sosialhjelp, sammenlignet med barn av foreldre som bor sammen. Det er også en sammenheng mellom foreldrenes utdanningsnivå og barnas sannsynlighet for å motta sosialhjelp i fremtiden. Videre kommer det frem at familier med svak økonomi og høyt alkoholforbruk har lavere evne og interesse for å investere i barnas fritid og utdanning, risikoen for at disse barna skal motta sosialhjelp i fremtiden kan derfor øke (Lorentzen og Nilsen 2008, 41-42; Markussen, Lødding og Sandberg 2007, 118).

7.2.1 «Foreldrene mine har aldri bodd sammen, men jeg hadde det bra»

Kristian forteller:

Jeg og mamma har alltid bodd sammen, og pappa har egentlig aldri vært hos oss. Jeg kan ikke huske at de noen gang har vært sammen, men det har aldri vært et problem å ha kontakt med han.

Kristian har aldri bodd sammen med faren, men har hatt regelmessig kontakt med han gjennom oppveksten. Foreldrene hans skilte seg før han ble født. Dette har ikke påvirket

Kristian: «For min del så har jeg aldri visst hvordan det er å bo sammen med mor og far. Jeg har aldri savnet å bo med begge foreldrene fordi jeg aldri har gjort det».

Kristian beskriver oppveksten som god:

Mamma studerte jo en stund, så på starten var det ikke så bra økonomi, men etter hvert som hun ble ferdigutdanna og fikk en bra jobb så har vi alltid hatt bra økonomi. Jeg hadde PlayStation. Jeg spilte fotball og mamma kjøpte alt av sko og ting jeg trengte. Jeg gikk også på taekwondo, så ingen av aktivitetene mine har vært begrenset på grunn av økonomien. Egentlig så har begge foreldrene mine alltid gjort noe. Pappa har jobbet innen transportbransjen i flere år og ingen av dem har noen gang mottatt sosialhjelp.

Kristian hadde et godt forhold til familien, og vokste opp under gode forhold. Han følte seg sosialt inkludert og deltok i flere aktiviteter som knyttet til vennskap. Foreldrene hans har aldri mottatt sosialhjelp. Han beskriver dem som gode rollemodeller i forhold til arbeid.

Moren tok høyere utdanning og hadde en godt betalt jobb, hun var i tillegg hjelpsom og lærte Kristian flere gode studieteknikker som han fikk bruk for på skolen.

7.2.2 «Du kan si jeg hadde en trøblete oppvekst»

Nora vokste opp med andre forutsetninger sammenlignet med Kristian:

Vi hadde det ikke så bra. Mamma og pappa skilte seg da jeg var 9 år. De kranglet en del, så barnevernet hentet meg en periode, men jeg følte jo at det var best at de skilte seg. Mamma har lenge slitt med psykiske lidelser og pappa har sittet i rullestol, så jeg tror ikke noen av dem har hatt det særlig bra.

Nora bodde hos moren gjennom oppveksten. Moren hadde psykiske helseproblemer og kunne ikke være i arbeid, mens faren var uføretrygdet. Dette ga dem sosioøkonomiske utfordringer:

Mamma og pappa kunne ikke hjelpe meg så mye med skolearbeid, i tillegg hadde vi dårlig økonomi. Ingen av foreldrene mine hadde fullført videregående skole og mamma hadde mottatt sosialhjelp lenge. Jeg fikk aldri delta i noen aktiviteter, det var ikke særlig kult, jeg følte meg utafør. Det var egentlig veldig mye jeg ikke fikk gjøre på grunn av økonomien, men de gjorde sitt beste, så jeg skal ikke klage.

Nora hadde en vanskelig oppvekst. Hennes familieforhold og oppvekst kan sees i sammenheng med hennes skolegang og relasjon til jevnaldrende. Som følge av svak familieøkonomi fikk hun ikke delta i fritidsaktiviteter på lik linje med jevnaldrende. Hun følte seg stigmatisert og utenfor felleskapet. På skolen ble hun blant annet kalt for «barnevernsbarn» og «rar». Selv om hun ønsket å delta i aktiviteter som knyttet til vennskap og det å være ung, ønsker hun ikke å beskyldre foreldrene sine for noe, og gir uttrykk for at de har stilt opp for henne: «Jeg vet at det var vanskelig for dem å gi meg ting andre hadde, jeg forstår dem og bærer ikke nag»

7.2.3 Fattigdom og sosial eksklusjon

Mariam flyttet til Norge sammen med familien da hun var 10 år:

Jeg syns ikke overgangen til Norge var vanskelig. Jeg var barn og det gikk fort, men jeg synes det er vanskelig nå. Jeg føler også at oppveksten min har vært bra, hvis man ser bort fra mobbing, flytting og ekteskapet mitt.

Mariam beskriver livet som «vanskelig», og ser det i sammenheng med utfordringene hun opplevde som barn og ungdom. Hun forteller:

Mamma jobbet på et sykehus i hjemlandet og stefar jobbet i en gullsmedbutikk og ingen av dem har tatt utdanning. Da de kom til Norge så fikk stefar jobb her og begynte å jobbe i en gullsmedbutikk, mens mamma har aldri vært i arbeid, hun fikk så mange barn her. Det var også perioder hvor vi mottok sosialhjelp siden stefar mistet jobben, så økonomien vår var ikke særlig bra, og det gikk utover fritidsaktivitetene. Jeg dro for eksempel ikke på klasseturene hvor man måtte ha med penger og sånne ting, og vi hadde ikke økonomi nok til å bo et fast sted.

Foreldrene til Mariam var arbeidstakere i hjemlandet, og har ikke fullført annet enn grunnskolen. Etter at de bosatte seg i Norge fikk familien flere barn og moren har siden vært hjemmeværende. Faren hadde et ustabilt forhold til arbeidsmarkedet og var gjenganger av sosialhjelp. Dette førte til at Mariam aldri deltok i fritidsaktiviteter og klasseturer som kostet penger. Til dels fordi familien hadde dårlig økonomi, og til dels fordi hun var en jente: «Det var ikke bare på grunn av pengene jeg ble hjemme, jentene i vår kultur har andre roller enn guttene». Mariam befant seg derfor i samfunnets gråsoner, hun var verken fullstendig integrert eller fullstendig ekskludert. Hun forteller:

Jeg sitter ikke og synes synd på meg. Men jeg har ikke akkurat så gode minner fra oppveksten. Klærne mine, sekken min, matpakken, alt fortalte jo at jeg hadde dårlig råd. Folk så jo det, så det var ikke kanskje så rart at folk holdt avstand (smiler).

Mariam hadde en marginalisert oppvekst, og var tydelig påvirket av familieøkonomien. Det kan i tillegg virke som at hun følte seg stigmatisert som fattig.

7.2.4 «Jeg kom fra krig, jeg skal ikke klage»

Khalid kom fra et krigsherjet land, og opplevde tiden i hjemlandet som skremmende og vanskelig:

Jeg har egentlig hatt en bra oppvekst med tanke på hvor jeg kommer fra, og hvilke oppvekst jeg kunne hatt hvis jeg ikke kom til Norge. Foreldrene mine gjorde mye for meg og greide å få meg hit til Norge, så jeg er fornøyd.

Foreldrene til Khalid har vært gift i 20 år. Moren har vært hjemmeværende siden de kom til Norge, mens faren har hatt flere arbeidsforhold. Han har tidligere jobbet i restaurantbransjen og jobber i dag som omsorgsarbeider. Khalid forteller at han ser opp til faren sin, og ønsker å bli som han. Dette kan forsås som at faren er en viktig ressurs og rollemodell i familien. Ingen av foreldrene til Khalid har utdanning fra hjemlandet. Familien har i tillegg mottatt sosialhjelp i korte perioder.

Familieøkonomien vår var normal tror jeg. Ikke sånn kjempebra, men jeg fikk delta i ulike aktiviteter, hadde mobil og søstrene min gikk på dans. Jeg var ikke dum, jeg krevde ikke så mye, jeg krevde ikke iPhone, PlayStation også videre. Men jeg synes ikke aktivitetene våre var særlig begrenset på grunn av økonomien.

Familieøkonomien har ikke begrenset Khalids fritidsaktiviteter. Han følte seg ikke sosialt ekskludert eller marginalisert på samme måte som Nora og Mariam, men hadde ikke råd til å delta i arrangementer som kostet penger. Han hadde heller ikke tilgang til de mest populære forbruksartiklene (mobil, skiutstyr o.l.) som mange andre på skolen.

7.2.5 Skilte foreldre

Nora og Kristian vokste opp i familier der foreldrene ikke bodde sammen. En studie gjort av Rød, Ekeland og Thuen (2008) viser at familieoppløsning kan ha en negativ innvirkning på barn. Noen barn viser følelsesmessige reaksjoner i form av aggressivitet og depresjon. Disse følelsesuttrykkene kan gi skilsmissebarn sosiale og emosjonelle vansker og utfordringer i hverdagen som kan gå utover skole og fritid. De er derfor i større grad utsatt for marginalisering. I tillegg vil barn som gjennomlever en familiesituasjon fylt av konflikter ha en større mulighet for å generere en rekke psykososiale komplikasjoner som skoleproblemer, arbeidsledighet og stoffmisbruk ((Rød, Ekeland og Thuen 2008). Det er derfor rimelig å tro at Noras psykososiale utfordringer kan være et resultat av en trøblete familieoppvekst.

7.2.6 Dårlig familieøkonomi

Kristian er den eneste av informantene som har foreldre med stabile arbeidsforhold og en mor med høyere utdanning. Ingen av mødrene til de øvrige informantene har arbeidserfaring i Norge. Faren til Nora er uføretrygdet, mens fedrene til Mariam og Khalid har hatt ustabile arbeidsforhold.

Mangel på økonomiske ressurser bidrar til marginaliseringsdynamikken. Foreldrene til Nora, Mariam og Khalid hadde mottatt sosialhjelp. De vokste opp med dårlig økonomi, og deres marginalisering kan derfor forstås både fra et makroperspektiv og et individuelt nivå. I det norske samfunnet kreves økonomiske ressurser for å delta i aktiviteter knyttet til skole og fritid. Det blir dermed en betydelig skille mellom de som har og de som ikke har. Dette kan gi grunnlag for at enkelte får problemer med å delta i aktiviteter som skolen arrangerer og som innebærer kostnader (Arnesen 2011, 127). Dette kan for barn som stadig må takke nei til aktiviteter som innebærer kostnader, bidra til marginalisering på et individuelt nivå. Nora som aldri deltok i fritidsaktiviteter, forteller at hun hadde et ønske om å starte på ridekurs sammen med jevnaldrende jenter, men måtte avstå på grunn av økonomien. Hun opplever det som en av årsakene til at hun ikke hadde noen gode venner. En studie av Harju (2008) viser at barn som stadig må takke nei til fritidsaktiviteter, kan bli holdt utenfor felleskapet og risikerer å oppleve sosial eksklusjon i fremtiden. For dem kan det bli utfordrende å stifte bekjenskaper. Den ekskluderte vil risikere å bli stående på utsiden som unormal og avvikende i forhold til resten av samfunnet, og kan oppleve å bli stigmatisert som fattig (Harju 2008, 96-97). I min studie oppfattet Nora, Mariam og til dels Khalid seg som fattige. De mente at familieøkonomien var en direkte årsak til mobbing og eksklusjon.

7.2.7 Skolen og fritidsaktiviteter i tett samspill

Et kjennetegn ved moderne ungdom er at skolen og elevrollen definerer en status. Skolen bringer unge i kontakt med hverandre på en forutsigelig måte. Den er en sentral kilde til etablering og vedlikehold av bekjenskap, vennskap og sosiale nettverk. Arbeidet med å kvalifisere seg er en av de viktigste aktivitetsformene i denne livsfasen, på samme måte som lønnsarbeid er for voksne. Skolegang og arbeid er kjerneområdet i den sosiale integreringen. Disse aktivitetene er grunnleggende, fordi de koordinerer alle elever og arbeideres bevegelser i tid og rom. Eleven eller arbeideren går så å si i takt til og fra aktiviteter som er felles med andre, og som er koordinert i tid og rom. Dette gir systematiske kontaktflater for den enkelte og muligheter for beksjenskaper, vennskap og sosial tilhørighet. For yngre ungdom kan

---

fritidsaktiviteter bidra til sosial integrering på samme måte som skolen. Disse aktivitetene bidrar til å koordinere, harmonisere og standardisere aktiviteter i tid og rom, og til å forme dem i overensstemmelse med samfunnets forventninger om hvor de unge bør delta, hvilke aktiviteter som er legitime, og hvilke væremåter som verdsettes og erkjennes (Heggen, Jørgensen og Paulgaard 2003, 57-58). Kristian som var flink på skolen, og deltok i ulike fritidsaktiviteter, er et godt eksempel på at barn og unge som deltar i forskjellige samfunnsarenaer, integrerer seg bedre enn de som ikke gjør det.

Ungdommer som faller utenfor både skole og fritidsaktiviteter, som for eksempel Nora og Mariam, mister kontakt med de miljøene hvor viktig sosiale og kunnskapsmessige ressurser fordeles. Deres bevegelser i tid og rom blir uforutsigbare, bryter med stabile forventninger og aktivitetsmønstre. Man lever i tvetydig posisjon hvor en både er «ute» uten å være helt ute og «inne» uten å være helt inne. Det kan forstås som en labil sosial situasjon som rommer høy risiko for sosial eksklusjon (Trondman 1999, referert i Heggen, Jørgensen og Paulgaard 2003, 58).

7.2.8 Kristian skiller seg ut på flere områder

Kristian vokste opp under gode økonomiske rammebetingelser. Han har ikke opplevd marginalisering, sosial eksklusjon og/eller stigmatisering på skolen. Kristian utviklet sosiale problemer utenfor skolen. Hvis man sammenligner Kristians oppvekst med tidligere studier av unge sosialhjelpsmottakere, er det lite som tydet på at han skulle være avhengig av sosialstønad over lengere tid.

7.2.9 Oppsummering

Undersøkelsen viser at informantene har hatt sammensatte psykososiale problemer og vi kan se fellestrekk i form av dårlig familieøkonomi, manglende motivasjon for å fullføre skolen, mobbing og skilte foreldre. Veldig mange av problemene er i tillegg overlappende. Nora, Khalid og Mariam hadde en oppvekst og en bakgrunn som ga dem et dårlig utgangspunkt for å lykkes på skolen og klare seg godt i livet. De opplevde å bli holdt utenfor felleskapet på skolen, hadde manglende vennsksapsrelasjoner og dårlig oppfølging hjemmefra. For dem kunne enkelte fritidstilbud og sosialt samvær med jevnaldrende oppleves for dyre, noe som hadde en stigmatiserende og marginaliserende effekt.

7.3 Oppvekstmiljø og rus

I følge Bronfenbrenners økologiske miljømodell er familien det viktigste oppvekstmiljøet for barn, sammen med nærmiljøet, venner og skolen. Et trygt og inkluderende lokalmiljø er viktig for å sikre en god oppvekst. Lokalmiljøet gir viktige rammer for samvær og aktivitet, og for tilhørighet i et større fellesskap (Imsen 2005, 58-59). Nora, Khalid og Kristian har vokst opp på Østlandet, mens Mariam har bodd forskjellige steder.

7.3.1 Varierte oppvekstmiljøer

Nora forteller:

Jeg syns ikke miljøet her var bra for ungdom å vokse opp i, og jeg tror ikke det er det fortsatt. Det er et dårlig sted. Det har alltid vært lett tilgang til narkotika her. Du kan liksom gå ned til stasjonen og kjøpe hasj og andre ting.

Nora beskriver miljøet som dårlig. Hun forteller om lett tilgang til rusmidler, og ungdom som stadig blir en del av et større gjengmiljø. Hun mener det er lett å havne i utsatte miljøer:

Jeg skal ikke snakke for alle, men det er tungt miljø for unge, det er flere i den tidligere klassen min som studerer og har holdt seg borte fra problemer, men jeg vet også om mange som har sklidd ut. Folk skal hele tiden overgå hverandre og gjøre syke ting for å imponere og tøffe seg, det er hvert fall det jeg føler. Jeg personlig har aldri vært kriminell, eller det er litt opp til hva du definerer som kriminell. Problemet mitt var at jeg ruset meg mye fra ung alder.

Nora vokste opp i et belastet miljø med høy kriminalitet og rusmisbruk. Hun fremstiller miljøet som «tungt», og forteller om ungdom som stadig risikerte å bli ekskludert fra viktige samfunnsarenaer, som arbeidsmarked og skole. Hun hevder likevel, at flere hun kjente holdt seg unna problemer. Dette kan virke som at nærmiljøet hennes var todelt. Det fantes både gode- og dårlige miljøer, og Nora var en del av et dårligere miljø.

Kristian har en annen oppfatning:

Det var veldig sammenknyttet miljø jeg vokste opp i. Vi var et stort borettslag. Det var veldig close, gutter og jenter lekte sammen. Det var et veldig bra sted å vokse opp. Det var et godt miljø med blanda kultur, det var kult as, det var det.

Kristian beskriver oppvekstmiljøet sitt som inkluderende og sammenknyttet, med blandet kultur og mennesker. Han forteller videre:

Det var et ressurssterkt område, det var ingen som hang bak, hvert fall ikke på starten. Etter hvert som vi ble eldre ble ting annerledes, nye miljøer ble etablert, og foreldrene var ikke der like mye som før. Det fantes kriminelle miljøer, folk røyka hasj ved stasjonen, men de som valgte disse miljøene, valgte det selv.

Både Kristian og Nora fremstiller miljøene som varierte. Begge hevder at det fantes både gode- og dårlige miljøer, og at man selv valgte hvilke miljø man ønsket å være en del av.

Khalid deler samme oppfatning som Nora. Han uttrykker det slik:

Det var lett tilgang til alkohol, hasj og kriminelle miljøer. Det skulle ikke mye til for å havne i dårlige miljøer der jeg bodde. Jeg var ikke den eneste som gjorde det, mange av vennene mine gjorde det samme.

Lokalmiljøet gir viktige rammer for samvær og aktivitet, og for tilhørighet i et større fellesskap (ibid, 58-59). Nora, Kristian og Khalid beskriver lokalmiljøene som marginaliserte, med lett tilgang til narkotika og kriminalitet. De forteller om ungdomsgrupper som stadig ble støtt ut eller dratt mot samfunnets ytterkant eller grenser, og fremstiller miljøene som ekskluderte fra sentrale samfunnsarenaer, og virksomheter som regnes som viktige (Øia og Fauske 2003, 220). Khalid forteller: «Etter hvert så ble det sånn at vi våknet seint på hverdagene og røykte hasj på kveldene. Vi gikk ikke på skolen og få av oss hadde en jobb». Samtidig er det noe åpent over tilstanden. Det fantes gode miljøer, og alle har en nabo eller klassekamerat som har greid seg bra. De hevder at det er opp til hver enkelt individ hvilket miljø vedkommende ønsker å assosiere seg med.

Mariam hadde en annerledes oppvekst enn de øvrige informantene. Hun hadde som tidligere nevnt flyttet mye i oppveksten og rakk aldri å bli kjent med de ulike lokalmiljøene. I tillegg levde hun under strenge kulturelle og religiøse regler. Mariam forteller:

For å være ærlig så vet jeg ikke så mye hva som skjedde ute. Jeg var mye hjemme da jeg var ungdom, i vår kultur så må jentene være hjemme, derfor vet jeg ikke om så mange andre miljøer. Vi flyttet mye, så jeg rakk aldri bli kjent med lokalmiljøene. I tillegg var jeg den eneste på skolen som brukte hijab, jeg følte det gjorde det vanskelig for meg å få kontakt med andre og bli kjent med de ulike miljøene. Jeg har i hvert fall alltid vært sjenert og aldri hatt kontakt med noe form for rus eller kriminelle miljøer.

For Mariam var det familien som var oppvekstmiljøet. Hun vokste opp under strenge forhold, og hadde lite kontakt med jevnaldrende. Hun deltok verken i fritidsaktiviteter eller hadde nære relasjoner til jevnaldrende. Det er derfor vanskelig å si om oppvekstmiljøet har hatt en påvirkning på hennes nåværende situasjon, men det er rimelig å tro at oppdragelsen har påvirket henne. Mariam hadde muligens vært bedre sosialt integrert, hvis hun hadde fått muligheten til å delta i flere samfunnsarenaer. Hadde hun i tillegg ikke blitt tvangsgiftet som

---

16 åring, hadde hun mest sannsynlig fått muligheten til å fullføre skolen, og hadde dermed hatt et bedre utgangspunkt i dag.

Mariam hevder at tidlig og arrangert ekteskap blir ansett som normalt i hennes kultur. Hennes marginalisering kan derfor sees fra et kulturelt perspektiv. Et slikt perspektiv tar utgangspunkt i en gruppe mennesker som er knyttet til hverandre gjennom tradisjoner, vaner og gjensidig former for plikter og rettigheter (Heggen, Jørgensen og Paulgaard 2003, 58-59).

7.3.2 Ungdomstiden

Så snart barnet er stort nok til å kunne kommunisere med andre barn, er venner og jevnaldrende med på å gi impulser til barnets atferdsmessige og kunnskapsmessige repertoar. Gjennom lek og annet samvær lærer barnet å tilpasse seg andre. Grupper av barn og unge kan utvikle egne kulturer som kan få innflytelse på den enkeltes oppførsel. Blant jevnaldrende skjer det viktig sosial læring, men også formidling av verdier og normer som av og til kan komme i konflikt med hjemmets normsystem. Ungdomsalderen, da løsrivelsen fra foreldrene begynner, er kanskje den perioden da tilknytningen til jevnaldrende har mest å si (Imsen 2005, 56-57).

Kristian hadde frem til 15-16 årsalderen holdt seg unna problemer:

Jeg sluttet å spille fotball og dataspill i 9. klasse. Ingen av vennene mine gjorde det lenger. Vi begynte å feste hver helg, det begynte å bli alkohol hver helg, ting forandret seg. De morsomme tidene med en sammensveisa og god vennegjeng var i oppløsning, vi var ikke ute og lekte lenger, alt handlet om fest og moro. Da jeg begynte på videregående hadde alle plutselig fått nye venner, for min del ble det enda mer festing, det ødela meg litt selv om jeg ikke liker å innrømme det.

Aktiviteter som fotball og dataspill var ikke attraktivt lenger. Han hadde i tillegg stiftet nye bekjenskaper og blitt del av et nytt miljø preget av høyt narkotika- og alkoholbruk:

De nye vennene mine var opptatt av å feste hele tiden, jeg vil ikke si at de hadde dårlig innflytelse på meg, men det var litt gruppepress, på den tiden brukte jeg mye penger og det var på den tiden jeg begynte å røyke hasj daglig.

Nora hadde på lik linje med Kristian holdt seg unna problemer frem til hun var 15 år:

Jeg har jo alltid vært litt annerledes og hatt en trøblete oppvekst, men jeg greide å holde meg unna rus og sånt frem til 15-årsalderen. Jeg har egentlig alltid vært imot sånt, men så kom depresjonen og da startet jeg først med røyk, også ble det til hasj og alkohol fra jeg var 15. Da jeg fylte 16-17 år begynte jeg med amfetamin og masse forskjellige ting som sopp og til slutt syre.

Nora forteller om tidlig rusdebut som følge av psykiske helseproblemer. Hun hadde en tøff og marginalisert oppvekst med psykopatologisk forhold, vanskelig oppvekstforhold og fattigdom. Ivar Frønes (2011) skriver at barn med slike trekk veves inn i marginaliseringsprosesser og er utsatt for narkotika- og stoffmisbruk (Frønes 2011, 166). Samtidig viser en studie av Sletten (2000) at det er sammenheng mellom bruk av røyk og hasj, og til senere bruk av tyngre narkotiske stoffer som amfetamin og sopp (Sletten 2000, 39).

Khalid hadde frem til 15 årsalderen holdt seg unna kriminelle miljøer preget av rusmisbruk:

Jeg forandret meg da jeg ble 15- 16 år. Vi begynte å feste hver helg og da jeg var 18 så kuttet vi treningene helt. På den tiden begynte vi å røyke hasj daglig, det var ikke bare treningene vi kuttet, alle andre ting som for eksempel skole fikk mindre oppmerksomhet da.

Vi kan se likhetstrekk mellom Khalid og Kristian. Begge deltok i flere samfunnsarenaer frem til 15- årsalderen. Også Khalid hadde stiftet nye bekjenskaper i et belastet miljø:

Du har ikke gode venner når de oppfordrer deg til å røyke hasj og drikke alkohol. De hadde dårlig innflytelse på meg, men jeg var selvstendig, jeg kunne valgt å gå, men jeg var å redd for å bli mobbet.

Det er flere likhetstrekk mellom Kristian, Nora og Khalid. Alle debuterte tidlig med rus. De startet å ruse seg i ungdomstiden. Mens Nora ruste seg på grunn av psykososiale problemer, så var Kristian og Khalid en del av et miljø preget av høyt alkohol- og rusmisbruk. Mariam har aldri benyttet seg av rusmidler, men også hun er preget av valget foreldrene tok i hennes ungdomstid: «Jeg ble voksen veldig fort, jeg ble giftet bort da jeg var 16 år, det er ikke normalt at man gifter så tidlig i Norge». Tvangsekteskap eller alkohol- og rusmisbruket ledet etter hvert til sosial eksklusjon fra sentrale samfunnsarenaer, som skole- og arbeidsliv.

7.3.3 Konsekvenser av alkohol- og rusmisbruk

Informantene forteller om stigma forbundet med rusproblemer. Kristian og Nora forteller at de har trappet ned rusforbruket. De følte at folk så ned på dem da de røyket marihuana daglig og verken var i arbeid eller under utdanning. Khalid deler den samme oppfatningen som dem:

Jeg røykte hasj med dårlig samvittighet. Jeg følte folk ikke respekterer meg siden jeg ikke har greid å oppnå noe, jeg føler det egentlig fortsatt. Jeg forstår egentlig at de gjorde det, jeg ser ned på meg selv noen ganger, hadde det ikke vært for at jeg begynte å ruse meg så hadde jeg aldri vært her.

Kristian og Khalid forteller at de i en periode ønsket å isolere seg fordi de følte seg stigmatisert av venner og familie som var rusfrie. Nora forteller at hun som stoffmisbruker følte at hun hadde en livsstil og utseende som signaliserte kriminalitet, hun følte seg stemplet og uønsket i flere miljøer, blant annet på skolen. De følte seg stemplet av omgivelsene som personer med visse egenskaper, dette tok de inn over seg. De lagde seg sosial identitet som misbrukere og ble tilskrevet egenskaper av omgivelsene i denne identiteten. Etter en lengre periode med rusmisbruk begynte dem å isolere seg fra viktige samfunnsarenaer. Kristian forteller: «Jeg sluttet på skolen, jobben, slo opp med dama og var mye for meg selv, jeg ønsket ikke å møte noen, men så kom jeg i kontakt med NAV og fant motivasjonen. Nå skal jeg fikse alt».

7.4 Å føle seg utenfor

I løpet av de 25 første årene i et liv skjer det svært mye som er helt avgjørende for hvordan man skal klare seg resten av livet. Noen flytter fra utlandet til Norge i løpet av denne perioden, man skal ta utdanning og skal gjennom flere sosialiseringarenaer, etablere seg på arbeidsmarkedet og kanskje etablere familie og få barn. De fleste mestrer overgangene mellom de ulike livsfasene godt. Noen opplever likevel at de ikke fullt ut integreres i samfunnet (Dzamarija 2010, 3).

Årsakene til at enkelte ungdommer kommer på kant med samfunnet og utvikler former for antisosial atferd, er sammensatte. Intervjudataene mine viser at noen av forklaringene kan være fattigdom, dårlige hjemmeforhold, problemer på skolen, antisosiale subkulturer i ungdommenes miljø, mangel på sosial kontroll og behov for å eksperimentere. Det er meningsfullt å se sammenhengen mellom hvordan barns livssituasjon skaper risiko for sosial eksklusjon som voksne. Dårlig livsvilkår kan ødelegge barn og ungdoms videre liv og framtid. Mens sosial eksklusjon referer til posisjoner utenfor samfunnets grunnleggende kjerneområder og aktiviteter, som å være utestengt fra arbeidsmarkedet, referer begrepet marginalisering til risiko for framtidig eksklusjon (Frønes og Strømme 2014,10). Noras marginaliserte oppvekst resulterte i framtidig eksklusjon fra utdanningssystemet og arbeidsmarkedet. Hun forteller: «Jeg har kanskje søkt tusen stillinger uten å få svar» eller Mariam som følge av oppveksten står uten arbeidserfaring eller fullført videregående opplæring. Khalid forteller at han begynte å ekskludere seg fra samfunnet i perioden etter at han sluttet på skolen: «Før jeg kom i kontakt med NAV så var jeg mye alene, jeg ønsket

---

verken å søke jobb eller trene, jeg føler jeg har fått noe av gleden tilbake, NAV har gjort en bra jobb med meg».

Intervjudataene viser at marginalisering er et flerdimensjonalt fenomen, og unge voksne kan oppleve marginalisering på flere felter og gjerne samtidig. Marginaliseringsprosesser blant unge voksne foregår i alle utviklede samfunn, blant annet i utdanningssystemer, i forhold til familieforhold, lokalmiljø og oppvekst (Hammer og Hyggen 2013, 17). Mine intervjudata viser ser at marginalisering, som i utdanningssystemet, kan få alvorlige konsekvenser for senere muligheter til deltakelse på arbeidsmarkedet, sosialt liv og framtidig økonomi. Man kan for eksempel se for seg en prosess som begynner med frafall fra videregående skole, og følges opp av arbeidsløshet i kombinasjon med oppløsning av den enkeltes sosiale nettverk som følge av manglende integrasjon i familien og lokalmiljø.

Marginalisering kan også få konsekvenser for individers psykiske helse. Nora, Khalid og Kristian har alle hatt psykiske helseutfordringer som følge av marginaliseringsprosessene. Kristian forteller: «En periode var jeg i kjelleren, det var mye som plagde meg og jeg var deprimert». Marginalisering kan ha ulike årsaker og kan utarte seg ulikt på ulike felter. Marginalisering kobles ofte til manglende tilgang på ressurser, men kan også være et resultat av kulturelle eller subjektive orienteringer, slik Mariam opplevde. Med hensyn til utdanning kan marginalisering bunne i manglende grunnleggende ferdigheter, manglende støtte hjemmefra og manglende muligheter til å delta i på lik linje med andre med utgangspunkt i dårlig familieøkonomi. Marginalisering kan ofte være et uttrykk for at man ikke har lyktes i livet. I den grad man fremstår som marginalisert, står man også i fare for å bli stigmatisert, slik mange av informantene mine opplever (ibid).

7.5 Stemplet som annerledes

Goffman mener at ethvert samfunn deler inn mennesker etter kategorier, samt egenskaper som er ønskelig og naturlig for de ulike kategoriene. Nora og Mariam ble plassert innenfor kategorien «fattig» eller «barnevernsbarn», mens Kristian og Khalid ble sett på som «drop outere». Når individer stigmatiseres, innebærer det at de ikke vil oppnå samme sosial aksept som majoriteten, og de vil ikke ha samme muligheter til å presentere seg som noe annet enn det stigmaet kommuniserer. I slike tilfeller kan det være vanskelig å bli akseptert (Goffman 2009:44). I min studie fortalte Mariam at hun ikke ble akseptert av medelever siden hun kledde seg «annerledes». Eller Khalid som ikke mestret norsk ble stemplet som «noa elev»

Hvorvidt stigmaet er internalisert hos informantene fremkommer noe tvetydig. Khalid prøvde for eksempel å snakke minst mulig fordi han var redd for å bli kategorisert som «noa elev». Han levde i frykt for å ikke bli avslørt av medelever. Dette ble en psykisk belastning for han, fordi han hele tiden sto i fare for å bli oppdaget. Han ble etter hvert avslørt og deprimert, og mistet motivasjonen for å møte opp på skolen.

7.6 Samspillet mellom ulike samfunnsarenaer

Bronfrenbrenners økologiske modell har bidratt til å se samspillet mellom de ulike feltene som informantene er en del av. Noras skolesituasjon kan sees i sammenheng med hennes familiære situasjon og hennes forhold til jevnaldrende. Eller Mariams ekteskap kan sees i sammenheng med foreldrenes kultur, hvor det er normalt med tidlig- og arrangert ekteskap. I tillegg kan noe av årsaken ligge hos kommunene som ikke tilrettela Mariam stabile boforhold. Hun måtte som følge av dette flytte mye i oppveksten, noe hun syns var slitsomt. Videre kan man se Nora, Khalid og Kristians forhold til rus i sammenheng med miljøene de vokste opp i. De hevder at det var lett tilgang til narkotika i nærmiljøene. Det er derfor rimelig å tro at noen av dem kunne holdt seg unna rus- og narkotikaproblemer hvis de hadde vokst opp et annet sted. Samtidig var det flere av naboene og klassekameratene som holdt seg unna problemer og fullførte skolen, selv om de bodde i de samme marginaliserte miljøene.

Ordninger på eksosystem og makronivå kan innebære endringer som kan bedre barn og unges situasjon. Endringer i den økonomiske politikken kunne integrert Mariam, Nora og Khalid bedre i samfunnet, for eksempel ved å øke sosialsatsene eller andre sosiale ytelser, slik at de kunne vokst opp med bedre familieøkonomi. De kunne dermed ha deltatt i flere fritidsaktiviteter og sosiale samvær som kunne øke deres sosiale kapital. På den måten ville dem vært bedre sosialt integrert og mindre utsatt for marginalisering. Samtidig er det rimelig å tro at en økning av sosialsatsene ville redusert arbeidsinsentivene hos sosialhjelpsmottakerne. Det ville dermed vært fare for flere sosialhjelpstilfeller og en større kostnad for velferdsstaten.

7.7 Nåværende liv

Som nevnt i kapittel 3, så ligger de statlige satsene for sosialhjelpsmottakere på 5700 kr i måneden. De som har sosialhjelp som hovedinntektskilde er utvilsomt fattige etter OECD-skalaen. Kristian forteller:

Man overlever, men det er ikke noe særlig du får. Jeg har ikke tenkt å leve sånn videre, du ønsker ikke å fortelle folk at du lever på sosialen, jeg må komme meg videre. Jeg vet jeg greier det (ler).

Kristian føler det stigmatiserende og vanskelig å motta sosialhjelp. Han beskriver sosialhjelp som midlertidig, og ønsker å bli økonomisk selvhjulpen.

Mariam beskriver sosialhjelp slik:

Det er vanskelig å leve av sosialhjelp, men jeg klager ikke, det er bedre enn ingenting. Jeg ønsker meg egentlig jobb, og jeg får lov av mamma til å jobbe. Jeg vil leve normalt, men jeg må bare finne meg en jobb som passer i forhold til religionen min.

Mariam skilte seg etter flere konflikter med ektemannen. Hun får i dag lov til å starte på skolen og finne seg en heltidsjobb. Mariam ønsker å leve «normalt». Det kan forstås som at det å leve «normalt» for henne er å delta i arbeidslivet eller fullføre videregående opplæring, slik at hun i fremtiden ikke er økonomisk avhengig av NAV.

Nora sammenligner sosialhjelp med stipend: «Å leve på sosialhjelp er som å motta stipend. Jeg har opplevd å ha 0 kr i inntekt, nå får jeg hvert fall noe. Jeg ønsker meg jobb, men jeg klager ikke».

Khalid håper sosialhjelp blir en midlertidig løsning:

Sosialhjelp funker, men jeg kan ikke leve sånn. Jeg ser litt ned på meg selv. Men jeg håper dette blir midlertidig. Man må være selvstendig, det er ikke bra å være avhengig av andre. Men jeg er fornøyd med NAV og den jobben de gjør.

Det kan knyttes et viss stigma ved å motta sosialhjelp. Ingen av informantene ønsker å en fremtid som sosialhjelpsmottakere. De ønsker enten å fullføre videregående opplæring eller finne en fast jobb og beskriver sosialhjelp som midlertidig.

7.7.1 Fremtidsplaner

Kristian:

Jeg skal fullføre skolen. Deretter ønsker jeg enten å jobbe som barne- og ungdomsarbeider eller i barnevernet. Jeg føler jeg har mye å bidra med i den sektoren. Jeg har en livserfaring andre ikke har.

Mariam:

Jeg skal til høsten starte på videregående opplæring og fullføre den. Etter det ønsker jeg å jobbe i en barnehage, siden jeg trives med barn. Eller så vurderer jeg å åpne min egen salong, jeg har ikke bestemt meg enda.

Nora:

Jeg har jo fått praksisplass i regi av kommunen, også har jeg fullført første året på videregående, så jeg kan fortsatt gjøre noe. Det blir bra. Men jeg har en drøm om å jobbe som musiker. Så kanskje (smiler).

Khalid:

Jeg har mange planer. Jeg skal gå yrkesfag, bygg og anlegg. Jeg har søkt skole til høsten. Jeg har sett at en venn av meg har gått det, han tjener bra og har firmabil og sånne ting. Jeg vet at jeg kan klare det. Jeg bor i mulighetenes land, og jeg vil gjøre foreldrene mine stolte.

Alle har et ønske om å komme i arbeid eller fullføre videregående opplæring. For noen er penger det essensielle, mens andre ønsker en jobb der de kan trives.

7.7.2 Hvilken ressurs har oppveksten gitt?

Informantene mine har ressurser fra oppveksten som de kan få bruk for i dag. Nora har fullført første året på videregående opplæring. Hun har i tillegg arbeidserfaring som frisørlærning. Kristian har fullført første og andre året på videregående, er skoleflink og mangler kun fire fag for å oppnå studiekompetanse, samtidig har han arbeidserfaring fra varehandel og renovasjonsetaten. Khalid har fullført første året ved videregående opplæring. Han har hatt flere arbeidsforhold, og har erfaring fra restaurantbransjen og varehandel. Mariam er den eneste av informantene som kun har fullført grunnskolen og står uten arbeidserfaring. I dag er hun skilt og selvstendig. Hun er motivert for å fullføre videregående opplæring og ønsker fast arbeid. Det er viktig å understreke at ingen har innlæringsproblemer, det er ikke noe i veien med læringskapasiteten. Det er livet utenfor skolen som har påvirket frafallet fra videregående opplæring. Samtlige informanter kan derfor benytte seg av ungdomsretten (se punkt 7.1.7) og fullføre videregående opplæring. I tillegg oppfatter jeg informantene som ambisiøse med realistiske fremtidsplaner. Mariam, Kristian og Khalid har meldt seg på videregående opplæring. De ønsker å fullføre skolen slik at de stiller sterkere i arbeidsmarkedet. Nora derimot venter på praksisplass som assistent i kommunen.

7.8 Oppsummering

Denne studien er basert på informantenes erfaringer og opplevelser, og gir oss et innblikk i deres oppvekst og bakgrunn. Intervjudataene er tolket i forhold til mitt teoretiske perspektiv, selvforståelse og andre undersøkelser.

Med utgangspunkt i informantenes fortellinger har jeg beskrevet deres bakgrunn. Jeg har tatt for meg informantenes forhold til skolen, familien og rus og sett nærmere på deres oppvekstforhold og miljø. Undersøkelsen min synes å støtte bildet forskningen viser om barn og unge som er i faresonen for å motta sosialhjelp.

Ingen har på intervjudtidspunktet fullført videregående opplæring. Samtlige informanter har hatt sammensatte og overlappende sosiale problemer. Vi kan se fellestrekk i form av drop out, mobbing, tidlig rusdebut, rusmisbruk, oppvekst i marginaliserte miljøer og fattigdom. Analysen har brakt frem likheter, men også variasjoner blant informantene. Mens Nora, Mariam og Khalid hadde foreldre som mottok sosialhjelp, forteller Kristian at det ikke har vært tilfelle hos han. Felles for informantene er deres opplevelse av marginalisering, stigmatisering og sosial eksklusjon.

Nora og Mariam opplevde å bli marginalisert på barne- og ungdomsskolen. Deres oppvekst var preget av dårlig familieøkonomi og fravær av fritidsaktiviteter. Nora sluttet på skolen som følge av psykososiale problemer, mens Mariam ble tvangsgiftet som 16 åring. Som følge av psykososiale utfordringer og tidlig ekteskap isolerte de seg fra flere sentrale samfunnsarenaer og virksomheter som regnes som viktige i dagens samfunn.

Khalid og Kristian deltok i ulike samfunnsarenaer frem til 15-årsalderen. I ungdomstiden begynte de å utforske nye miljøer preget av høyt alkohol- og narkotikaforbruk. Dette var starten på deres marginaliseringsprosess. De begynte etter hvert å røyke marihuana daglig, sluttet på skolen og isolerte seg fra samfunnet. Samtlige informanter opplevde marginalisering og sosial eksklusjon i tiden før de kom i kontakt med NAV.

Kapittel 8

8. Avslutning

I dette kapittelet skal jeg se nærmere på hvorvidt studiet har en overføringsverdi til andre forskningsresultater, og hvilke tiltak og fremgangsmåter som kan bidra til å integrere barn og unge i viktige samfunnsarenaer, som skole og arbeidsliv.

8.1 Overførbarhet

Det viktigste i kvalitative undersøkelser er den forståelsen forskeren kommer frem til på grunnlag av de fenomenene som studeres. I kvalitative undersøkelser gir fortolkning grunnlag for overførbarhet og ikke beskrivelser av mønstrene i dataene. Spørsmålet er om den tolkningen som fremstilles innenfor rammen av et prosjekt, også kan være relevant i andre sammenhenger. Overførbarhet fører til en rekontekstualisering, ved at den teoretiske forståelsen som er knyttet til et enkelt prosjekt, settes inn i en videre sammenheng. På den måten kan en bestemt undersøkelse bidra til en mer generell teoretisk forståelse (Thagaard 1998, 184).

Overførbarhet er imidlertid ikke en målsetting i alle kvalitative studier. Studier som primært har et deskriptivt siktemål, fremstiller en forståelse som har relevans innenfor den konteksten som forskningen utføres i. Når overføringen av fortolkninger er en viktig målsetting, kan utviklingen av teoretiske perspektiver knyttes til Blumers oppfatning av samfunnsvitenskapelige begreper som «sensitizing concepts». Han fremhever at samfunnsfaglige begreper gir retningslinjer for hva det er viktig å se etter. Derfor er det vesentlig at tolkningen som et begrep gis på grunnlag av en undersøkelse, kan bli utprøvd og videreutviklet i nye undersøkelser. Tolkningens overføringsverdi tar utgangspunkt i den undersøkelsen som gir grunnlag for fortolkningene (ibid).

Utgangspunktet for overførbarhet er at forskeren argumenterer for at tolkningen basert på en enkeltstående undersøkelse kan være relevant i en større sammenheng (ibid,185). Jeg vil understreke at hensikten med denne oppgaven aldri har vært å generalisere. Denne undersøkelsen har i tillegg for få informanter til at den kan generaliseres. Men det er likevel grunn til å tro at funnene fra denne undersøkelsen har en viss overføringsverdi til andre unge sosialhjelpsmottakere. Resultatene peker entydig i retning av tidligere studier. Hovedargumentet for det, er som jeg har vært inne på, at det er en stor grad av gjenkjennelighet i denne undersøkelsen sammenlignet med tidligere forskningsresultater. En

---

annen faktor som taler for det samme, er at det trer frem klare mønstre i undersøkelsesmaterialet. Et eksempel på det er sammenhengen mellom dårlig familieøkonomi og marginalisering, eller sammenhengen mellom ikke fullført videregående opplæring og mottak av sosialhjelpsstønad. Det er også grunn til å tro at funnene har en overføringsverdi i forhold til sammenhengen mellom rusmisbruk og drop out fra skolen.

8.2 Teoretiske følger

Det er studiens teoretiske perspektiv som er bestemmende for hvordan empirien analyseres. Sett fra ulike perspektiver vil fenomenet fortone seg forskjellige. Et fysisk objekt vil være konstant, men de subjektive opplevelsene av objektet kan være forskjellig, avhengig av hvor objektet studeres fra. Når man studerer et fenomen, er det mulig å velge mellom ulike perspektiver, valget av perspektiv får avgjørende betydning for hvilke sider av virkeligheten man avdekker. Å velge perspektiv betyr at oppmerksomheten rettes mot et spesielt område av fenomenet. Det dreier seg om å avgrense, og utelukke andre områder som for anledningen ikke hører med til fenomenet (Johannessen, Tuft og Christoffersen 2010, 47-48).

Valg av teoretisk perspektiv er avgjørende for hvilke spørsmål som stilles til teksten og hvordan tolkningsarbeidet blir utført. Det betyr at valg av andre teoretiske perspektiver kan medføre at man kommer frem til ulike tolkninger eller konklusjoner. Det innebærer at resultatene mine kunne sett annerledes ut hvis jeg hadde valgt et annet teoretisk perspektiv.

8.3 Hva kan vi gjøre noe med?

Denne studien viser at det er ulike årsaker til drop out. Fullført videregående opplæring er i dag betraktet som inngangsporten til arbeidslivet. Samtidig er skolen en sentral faktor i de unges liv både når det gjelder framtidig inkludering og marginalisering. En rekke faktorer influerer sosialiseringens utviklingen. Det særegne med kunnskapssamfunnet er skolens posisjon. Ulike risikofaktorer medieres gjennom skolen. Er eleven over et visst nivå i grunnskolen, er sannsynligheten for kriminalitet, framtidig arbeidsledighet, frafall på videregående skole og rusmisbruk svært lav. For elever under et visst nivå er sannsynligheten for frafall fra videregående høy og sannsynligheten for arbeidsledighet relativ stor. Skolens betydning forteller at hvis vi skal begrense sosial marginalisering, må alle barn sikres en god start (Frønes 2011, 174).

Når ungdom havner utenfor arbeid og opplæring er det grunn til å tro at det skyldes et samspill mellom flere faktorer. Det kan både handle om ressurser og forutsetninger, om sosiale relasjoner og om kjennetegn ved de arenaene de unge deltar på. Derfor er det like relevant å spørre hva vi kan gjøre noe med. Hvis familiebakgrunn, hjemmeliv og ressurser virker inn på frafall, blir tidlig innsats, kompenserende tiltak i skole og hjem viktig, for slik å legge til rette for at de fleste får et best mulig utgangspunkt for å fullføre skolen (Sletten og Hyggen 2013, 47).

Hvis et teori- og prestasjonsfokus i skolen bidrar til at barn og unge mister tro på seg selv og hva de kan oppnå i livet, er det kanskje vel så viktig å skape alternative mestringsarenaer. Hvis det at unge ikke makter å gjennomføre opplæring eller å stå i en jobb skyldes lav selvtillit, virker for eksempel en plan for gradvis opparbeiding av mestring som et bedre tiltak enn dokumentert delkompetanse fra videregående skole. Selv om det er en sammenheng mellom gjennomføring av videregående opplæring og senere marginalisering, trenger ikke eksamenspapirer å være tilstrekkelig. Derimot kan et opplæringssystem som legger til rette for at flere ungdommer opplever mestring kanskje ha en slik effekt. Kanskje er dette to sider av samme sak. Hvis vi baserer oss på innsikter fra flere av de kvalitative studiene på feltet, er poenget imidlertid at det i mange tilfeller er hele ungdommen som trenger hjelp til å fungere i hverdagen, ikke kun skoledelen (ibid, 47).

8.3.1 Tverrfaglig samarbeid

Denne studien viser at unge voksne som har behov for bistand fra sosialtjenesten ofte har hatt sammensatte psykososiale problemer. Flere av informantene hadde problemer hjemme, på skolen, i lokalmiljøet og mer. I tillegg viser en NOU fra 2009 at utsatte barn og unge opplever å bli skjøvet fra tjeneste til tjeneste uten at noen tar ansvaret, og at hjelpen ofte ikke er tilstrekkelig koordinert (Barne- og likestillingsdepartementet 2009, 9). For at utsatte barn og skal kunne få den hjelpen de trenger er det svært viktig med et godt samarbeid mellom de ulike tjenestene i kommunene. Problemer som utsatte barn og unge står ovenfor, krever ofte helhetlige tiltak og det er derfor behov for tverrfaglig og tverretatlig samordning av tjenestene (Winsvold 2011, 13-14).

8.3.2 Barn og unges oppvekstmiljø

Dersom alle som jobber med barn og unge samarbeider, både seg imellom og med barn og unge og deres familier, vil det bidra til å sikre og styrke det totale oppvekstmiljøet for barnet.

De involverte partene vil da kunne dele sin kompetanse med hverandre, både når det gjelder å fastsette mål, og når det gjelder å arbeide for å nå dem. I lokalsamfunnet samarbeider folk ofte gjennom frivillige organisasjoner, og mange er med i flere organisasjoner sammen.

Medlemskap i organisasjonene bidrar til å øke kapasiteten for problemløsning, både på individ og samfunnsnivå. Det finnes flere lokale organisasjoner som allerede er samarbeidspartnere for kommunene. Dette samarbeidet kan utvikles og utvides videre.

Spesielt er dette viktig for arbeidet med barns og unges oppvekstmiljø, som krever helhetlig planlegging og innsats fra flere aktører (Glavin og Erdal 2013, 22).

8.3.3 Helhetlig vurdering

Sammensatte problemer er kompliserte, og det er større mulighet for å fram et helhetlig bilde av situasjonen ved et tverrfaglig samarbeid. Oppgavene spenner fra helsefremmede og forebyggende arbeid, til koordinert samarbeid innad i kommunen og på tvers av de ulike sektorgrensene og forvaltningsnivåene. Dersom barn eller ungdom har behov for bistand, er det viktig at alle som kjenner til familien, både profesjonelle og private, kan bidra til et samarbeid ved å formidle sin forståelse og sin vurdering. Slik vil familien og det enkelte barn få best mulig hjelp. Barnets situasjon preges både av barnets utviklingsmuligheter, behov og interesser og av dets rettigheter (ibid, 22).

For å kunne vurdere hvordan barnet har det, er de ulike instansene som arbeider med barnet avhengig av et tverrfaglig samarbeid. Slik vil de kunne danne et mer helhetlig inntrykk av barnets situasjon enn om hver instans hadde kun sine egne opplysninger ut fra sin kontakt med barnet og familien. Der et barn eller en ungdom har sammensatte problemer, vil det ofte være flere instanser som kjenner til familien. Flere yrkesgrupper vil ha opplysninger som er nødvendige i en helhetsvurdering, ut fra den relasjonen de har til barnet og familien. De ulike instansers spesielle kunnskap kan samles og bidra til å utvikle en felles forståelse av hva som er viktig å gjøre. De ulike yrkesutøverne har varierende muligheter for observasjon ut fra sin institusjons tilhørighet og rolle. Ulikt ståsted vil være med å prege det bilde de danner seg. Tverrfaglig samarbeid vil gjøre at man får fram et helhetsperspektiv (ibid, 23).

8.3.4 Tidlig og bedre hjelp

For å sikre barn og unge tidlig hjelp er, foreldrene de viktigste samarbeidspartnere for de som arbeider med barn og unge i kommunene. Tverrfaglig samarbeid vil gi muligheter til å sette inn tiltak på et tidlig tidspunkt, og vurdere effekten fortløpende. Samarbeidet mellom de

---

ulike instansene og familien vil i tillegg skape bedre kvalitet på hjelpen som blir tilbudt, og foreldrenes meninger blir ivaretatt (ibid, 23-24).

Tverrfaglighet handler ikke om at alle institusjoner bør bli like, men om å bruke alles kompetanse til barnets beste. Ulike perspektiver og tilnærminger er nødvendige for å gi barn og familier best mulig hjelp til rett tid. Det er viktig at man regner barnet og familien som ressurser fra første stund, det er de som er eksperter på sitt liv. Ved å involvere de det gjelder vil man raskere oppnå å komme fram til riktig mål for arbeidet (ibid, 24-25).

Litteraturliste

- Akerhaug, Lars. 2008. «Skilsmissebarn skilles oftere». Hentet: 03.05.2015.
<http://forskning.no/barn-og-ungdom-samliv/2008/04/skilsmissebarn-skilles-oftere>
- Andersen, Gisle. 2010. «Kvalitative intervjuundersøkelser». Hentet: 28.08.2015.
<http://ndla.no/nb/node/57095>
- Anvik, Cecilie Høj. 2011. *Bo- og boforhold for unge som står utenfor ordinær opplæring og arbeid*. NF- notat nr. 1004/2011. Bodø: Nordlandsforskning. Hentet: 05.03.2015.
http://www.nordlandsforskning.no/getfile.php/Dokumenter/Arbeidsnotater/2011/Notat_1004_2011.pdf
- Anvik, Cecilie Høj og Annelin Gustavsen. 2012. *Ikke slipp meg! Unge, psykiske helseproblemer, utdanning og arbeid*. NF-rapport 13/2012. Bodø: Nordlandsforskning. Hentet: 05.03.2015.
http://www.nordlandsforskning.no/getfile.php/Dokumenter/Rapporter/2012/Rapport_13_2012.pdf
- Arbeid- og sosialdepartementet. 2014. *Statlige veiledende retningslinjer for økonomisk stønad 2015*. Oslo: Arbeid- og sosialdepartement. Hentet 04.06.2015.
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/rundskriv-a-12014---statlige-veiledende-retningslinjer-for-okonomisk-stonad-2015/id2356559/>
- Arnesen, Anne-Lise. 2011. «Barnehage og skole- arena for inkludering og for marginalisering». I *Barnefattigdom i et rikt land. Kunnskapsoppsummering om fattigdom og eksklusjon blant barn i Norge*, redigert av Sissel Seim og Helge Larsen, 119-134. HIO- rapport nr. 10. Oslo: Høgskolen i Oslo
- Barne- og likestillingsdepartementet. 2009. *Det du gjør, gjør det helt; Bedre samordning av tjenester for utsatte barn og unge*. NOU: 2009:22. Oslo: Barne- og likestillingsdepartementet. Hentet: 01.11.2015
- Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. 2015. *106 millioner kroner til fattige barn som lever i fattige familier*. Oslo: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. Hentet: 09.08.2015.
<https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/106-millioner-kroner-til-barn-som-lever-i-fattige-familier/id2411634/>
- Bjørkeng, Birgit. 2013. «Yrkesfag- lengere vei til målet». Hentet: 03.04.2015.
http://www.ssb.no/utdanning/artikler-og-publikasjoner/attachment/100640?_ts=13d35246b20
- Borch, Sandra. 2013. «Norsk ungdom er bortskjemt og kravstor». *NRK ytring*, 14. mai. Hentet: 04.06.2015. <http://www.nrk.no/ytring/bortskjemt-og-kravstor-ungdom-1.11026153>
- Brage, Sören, Torunn Bragstad, Jorunn Furuberg, Inger Cathrine Kann og Sigrid Myklebø. 2013. «Unge i kontakt med NAV- NAVS betydning og rolle». I: *Ung voksen og*

---

utenfor: Mestring og marginalitet på vei til voksenlivet, redigert av Torild Hammer og Christer Hyggen, 196-224. Oslo: Gyldendal Akademiske

Brinkmann, Svend og Lene Tanggaard. 2012. «Introduksjon». I *Kvalitative metoder empiri og teoriutvikling*, redigert av Svend Brinkmann og Lene Tanggaard, 11-16. Oslo: Gyldendal akademisk

Clausen, Sten-Erik. 1996. «Oppvekstvilkår blant sosialhjelpsmottakere». I: *Mestring av marginalitet*, redigert av Knut Halvorsen, 48-60. Halden: Cappelen akademisk forlag

Claussen, Bjørgulf. 2014. *Fattigdom i Norge*. Oslo: Cappelen damm akademisk

Dahl, Grete. 2007. «Sosialhjelp blant unge». Hentet: 13.06.2015.
http://www.ssb.no/emner/00/02/sa_ungdoms_levekar/sa93/kap9.pdf.

Dalen, Monica. 2011. *Intervju som forskningsmetode- en kvalitativ tilnærming*. 2. Utgave. Oslo: Universitetsforlaget

Dzamarija, Minja Tea, 2010. «Barn og unge med innvandrereforeldre - demografi, utdanning, inntekt og arbeidsmarked». Statistisk sentralbyrå- rapport 2010/12. Oslo: Statistisk sentralbyrå. Hentet: 20.10.2015.
https://www.ssb.no/a/publikasjoner/pdf/rapp_201012/rapp_201012.pdf

Epland, Jon og Mads Ivar Kirkeberg. 2015. «Utvikling i vedvarende lavinntekt: Flere økonomisk utsatte barn». Hentet: 27.04.2015. <http://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/flere-okonomisk-utsatte-barn>

Ertesvåg, Frank og Angelica Hagen. 2015. «Klasseskillet øker i barneidretten» *VG.no* 19. januar. Hentet: 24. 08.2015.
<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/oppvekst/klasseskillet-oeker-i-barneidretten/a/23370896/>

Ellingsen, Dag, Anne Christin Nilsen og Anette Meling. 2009. *Ung og marginalisert - et Agderperspektiv på utsatt ungdom*. FoU rapport nr. 2/2009. Kristiansand: Agderforskningen. Hentet: 19.07.2015.
<http://www.agderforskning.no/reports/000fou0209ungmarg.pdf>

Fløtten, Tone. Inger Lise Skog Hansen, Anne Skevik Grødem, Arne Backer Grønningsæter og A. Roy A. Nilsen. 2011. *Kunnskap om fattigdom i Norge. En oppsummering*. Fafo-rapport 2011:21. Oslo: Allkopi AS

Finansdepartementet. 2014. *Skattesatser 2015*. Oslo: Finansdepartementet. Hentet: 09.08.2015. <https://www.regjeringen.no/no/tema/okonomi-og-budsjett/skatter-og-avgifter/Skattesatser-2015/id2005680/>

Frønes, Ivar. 2011. *Moderne barndom*. 3.Utgave. Oslo: Cappelen damm akademisk

Frønes, Ivar og Halvor Strømme. 2014. *Risiko og marginalisering: Norsk barns levekår i kunnskapssamfunnet*. 2. utgave. Oslo: Gyldendal akademisk

-
- Germani, Gino. 1980. *Marginality*. New Brunswick: Transaction Books. (Referert i Heggen, Jørgensen og Paulgaard 2003, 55).
- Goffman, Ervin. 2009. *Stigma om avvigerens sociale identitet*. 2. utgave. Fredriksberg: Samfundslitteratur
- Grebstad, Unni Beate. 2012. «Sosialhjelp og levekår i Norge». Hentet: 07.03.2015.
<https://www.ssb.no/a/publikasjoner/pdf/sa130/sa130.pdf>
- Grebstad, Unni Beate og Arve Hetland. 2014. «Uføretrygd og sosialhjelp- to ulike formål». https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/_attachment/210115?_ts=14a1af4af78
- Grødem Anne Skevik, Roy A. Nilsen og Anne Hege Strand. 2014. *Unge mottakere av helserelaterte ytelser. Fordeling mellom offentlig og familiebasert forsørgelse av unge NEET*. Fafo rapport. Oslo: FAFO. Hentet: 12.03.2015.
<http://www.faf.no/images/pub/2014/20384.pdf>
- Glavin, Kari og Bodil Erdal. 2013. *Tverrfaglig samarbeid i praksis: Til beste for barn og unge i kommune- Norge*. 3. utgave. Oslo: Kommuneforlaget
- Gustavsén, Karin. 2013. «Sosiale ulikheter i oppvekst». I *Barnefattigdom og utenforskap. Barn i Norge 2013. Årsrapport om barn og unges psykiske helse*, redigert av Randi Talseth, og Birthe Bratvold, 22-38. Oslo: Voksne for barn. Hentet 20.07.2015.
http://www.vfb.no/filestore/Publikasjoner/Barn_i_Norge/BarniNorge2013-web.pdf
- Halvorsen, Knut, Steinar Stjernø og Einar Øverbye. 2013. *Innføring i helse- og sosialpolitikk*. 5. utgave. Oslo: Universitetsforlaget
- Hammer, Torild. 2009. *Unge sosialklienter fra unge til voksne*. Nova rapport 11/09. Nova rapport: Oslo: NOVA. Hentet: 06.03.2015.
[file:///C:/Users/Usman/Downloads/3822_1%20\(4\).pdf](file:///C:/Users/Usman/Downloads/3822_1%20(4).pdf)
- Hammer, Torild og Christer Hyggen. 2006. «Stengte dører? Unge sosialklienters arbeidstilpasning i voksen alder». I: *Inkluderende arbeidsliv? Erfaringer og strategier* redigert av Torild Hammer og Einar Øverbye, 32-50. Oslo: Gyldendal Akademisk
- Hammer, Torild og Christer Hyggen. 2013. «Ung voksen- risiko for marginalisering». I: *Ung voksen og utenfor; Mestring og marginalitet på vei til voksenlivet*, redigert av Torild Hammer og Christer Hyggen, 13-25. Oslo: Gyldendal akademisk
- Harju, Anne. 2008. *Barns vardag med knapp økonomi; En studie om barns erfaringer og strategier*. Gøteborg: växjö universitet press
- Helsedirektoratet. 2015. «Alkohol- lokalt folkehelse». Hentet: 04.04.
<https://helsedirektoratet.no/folkehelse/folkehelsearbeid-i-kommunen/veivisere-i-lokalt-folkehelsearbeid/alkohol-lokalt-folkehelsearbeid>
- Heggen, Kåre, Gunnar Jørgensen og Gry Paulgaard. 2003. *De andre; ungdom, risikoner og marginalisering*. Oslo: Fagbokforlaget
-

-
- Heggen, Kåre og Tormod Øia. 2005. *Ungdom i endring; Marginalisering og mestring*. Oslo: Abstrakt forlag
- Helljesen. 2009. «Det lønner ikke seg å jobbe». *NRK*, 9. september. Hentet: 04.06.2015.
http://www.nrk.no/norge/_-det-lonner-seg-ikke-a-jobbe-1.6764100
- Hove, Olav. 2001. *Stigma, teoretiske tilnærminger til stigma og til forholdet mellom stigma og sosiale ytelser- en kritisk drøfting*. Hio-rapport 2001 nr 2. Oslo: Høgskolen i Oslo, Avdeling for økonomi, kommunal og sosialfag
- Hernes, Gudmund. 2010. *Gull av gråstein. Tiltak for å redusere frafall i videregående opplæring*. Fafo-rapport nr. 3/2010. Oslo: FAFO. Hentet: 12.04.2015.
http://www.faf.no/media/com_netsukii/20147.pdf
- Imsen, Gunn. 2005. *Elevenes verden: Innføring i pedagogisk psykologi*. 4. utgave. Oslo: Universitetsforlaget
- Jensen, Arne og Andreas Hedum. 2007. «Marginalisert ungdom og helse- dårligere helse, mer usunne levevaner». I: *Ungdoms levekår*, redigert av Morten Normann, 80-106. Oslo: Statistisk sentralbyrå. Hentet: 24.04.2015.
<https://www.ssb.no/a/publikasjoner/pdf/sa93/sa93.pdf>
- Johannesen, Asbjørn, Per Arne Tufte og Lien Christoffersen. 2010. *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. 4.utgave. Oslo: Abstrakt forlag
- Koch, Katrin og Espen Walstad. 2005. *Samvær mellom barn og foreldre som ikke bor sammen*. Oslo: Gyldendal akademisk
- Kjennerud, Kristin Reichborn. 2011. «Unge sosialhjelpsmottakere utenfor og umotiverte». I: *Nav ved et veiskille*, redigert av Tone Alm Andreassen og Knut Fossetøl, 106-124. Oslo: Gyldendal akademisk
- Kristoffersen, Lars B. og Sten- Erik Clausen. 2008. «Barnevern og sosialhjelp». NOVA notat 3/2008. Oslo: NOVA. Hentet: 24.03.2015. http://nova.no/asset/3397/1/3397_1.pdf
- Kulturdepartement. 2015. *Regjeringen senker terskelen for å delta i idretten*. Pressemelding nr: 39/15. Oslo: Kulturdepartementet. Hentet: 17.07.2015.
<https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/regjeringen-senker-terskelen-for-a-delta-i-idretten/id2408536/>
- Kvale, Steinar og Svend Brinkmann. 2009. *Det kvalitative forskningsintervju*. 2. utg. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS
- Kvale, Steinar og Svend Brinkmann. 2015. *Det kvalitative forskningsintervju*. 3. utgave. Oslo: Gyldendal akademisk
- Langeland, Stein, Sille Ohrem og Ivar Andreas Åsland Lima. 2014. *Fattigdom og levekår i Norge Tilstand og utviklingstrekk- 2014*. Oslo: Arbeids- og velferdsdirektoratet. Hentet: 23.05.2015.
[file:///C:/Users/Usman/Downloads/Fattigdomsrapport%20nav%202014%20\(10\).pdf](file:///C:/Users/Usman/Downloads/Fattigdomsrapport%20nav%202014%20(10).pdf)
-

-
- Langset, Kristine Grue. 2013. «De borgerlige vil ødelegge ordningen som løfter aleneforeldre». *Aftenposten.no* 26. september. Hentet: 09.08.2015.
<http://www.aftenposten.no/familie-og-oppvekst-old/--De-borgerlige-vil-odelegge-ordning-som-lofter-aleneforeldre-7322090.html>
- Lorentzen, Thomas og Roy A. Nielsen. 2008. *Går fattigdom i arv? Langtidseffekter av å vokse opp i familier som mottar sosialhjelp*. Oslo: FAFO
- Markussen Eifred, Berit Lødding, Nina Sandberg. 2007. «Bortvalg og kompetanse i videregående opplæring». Hentet: 19.06.2015.
<http://www.ssb.no/a/publikasjoner/pdf/sa90/kap-6.pdf>
- Mathiesen, Kristin Schjelderup. 2009. *Psyke lidelser blant barn og unge i Norge*. Oslo: Nasjonalt folkehelseinstituttet. (Referert i Kjennerud, Kristin Reichborn 2011, 116).
- NAV. 2015a. «Uføretrygd». 26.05.2015. <https://www.nav.no/no/Person/Pensjon/Uforetrygd>
- NAV. 2015b. «Overgangsstønad». 26.05.2015.
<https://www.nav.no/no/Person/Familie/Enslig+mor+eller+far/Overgangsstønad.1039.cms>
- Nova. 2012. «Konferanserapport. Nordisk konferanse om ungdom utenfor utdanning og arbeidsliv». Oslo: NOVA. Hentet: 01.04.2015.
http://www.nova.no/asset/6374/1/6374_1.pdf
- NSD. 2015. «Om oss». Hentet: 28.03.2015.
http://www.nsd.uib.no/personvern/om/om_oss.html
- Olsen, Torunn S., Nina Jentoft og Hanne Cecilie Jensen, H.C. 2009. *Et liv jeg ikke valgte»; Om unge uføre i fire fylker*. Fou rapport nr. 9. Hentet 20.05.2015.
[http://www.agderforskning.no/reports/fou92009_ungeufore_i_fire_fylker_\(1\).pdf](http://www.agderforskning.no/reports/fou92009_ungeufore_i_fire_fylker_(1).pdf)
- Politiet. 2015. «Kriminelle miljøer». Hentet: 10.05.2015.
https://www.politi.no/rad_fra_politiet/barn_og_unge/ungdomskriminalitet/kriminelle_miljo/
- Rød Per Arne, Tor-Johan Ekeland og Frode Thuen. 2008. «Barns erfaringer med konfliktfylte samlivsbrudd: Problemforståelse og følelsesmessige reaksjoner». *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*: Vol 45, nummer 5, 2008, s. 555-562. Hentet: 04.05.2015.
http://www.psykologtidsskriftet.no/index.php?seks_id=45050&a=3
- Sandberg, Tor. 2015. «Er dette framtidens Norge?» *Dagsavisen.no*. 8. juni. Hentet: 12.08.2015.
<http://www.dagsavisen.no/innenriks/er-dette-framtidas-norge-1.365121>
- Sandvik, Lene. 2015. «Risiko for fattigdom eller sosial eksklusjon – EU-SILC Fortsatt få fattige og sosialt ekskluderte i Norge». Hentet: 27.04.2015. <http://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/fortsatt-fa-fattige-og-sosialt-ekskluderte-i-norge>

-
- Sigurdson, Johannes Foss. 2014. «Is involvement in school bullying associated with general health and psychosocial adjustment outcomes in adulthood?» *Child Abuse & Neglect*, volum 38 s 1607 – 1617. Hentet: 05.03.2015. doi:10.1016/j.chiabu.2014.06.001
- Sletten, Mira Aaboen. 2000. *Ung i Frogn; Rusmiddelbruk, fritidsmønstre, selvbylde og nettverk*. NOVA rapport 12/00. Oslo: NOVA. Hentet: 10.10.2015.
[file:///C:/Users/Usman/Downloads/3611_1%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/Usman/Downloads/3611_1%20(2).pdf)
- Sletten, Mira, Aboen og Christer Hyggen. 2013. *Ungdom, frafall og marginalisering*. Temanotat. Oslo: Forskningsrådet. Hentet: 01.10.2015.
[file:///C:/Users/Usman/Downloads/Temanotat%20NFR%20Ungdom%20fracfall%20og%20marginalisering%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Usman/Downloads/Temanotat%20NFR%20Ungdom%20fracfall%20og%20marginalisering%20(1).pdf)
- Solstad, Asgeir. 2011. *Penger og livet. Økonomisk rådgivning i sosialt arbeid*. 2. utgave. Oslo: Universitetsforlag.
- Statistisk sentralbyrå. 2013. «Gjennomstrømning i videregående opplæring, 2007-2013». Hentet: 01.06.2015. <http://www.ssb.no/utdanning/statistikker/vgogjen/aar/2013-05-28>
- Statistisk sentralbyrå. 2014a. «Befolkningsvekst i overskuelig framtid». Hentet: 05.03.2015. <https://www.ssb.no/befolkning/statistikker/folkfram/aar/2014-06-17>
- Statistisk sentralbyrå. 2014b. «Gjennomstrømning i videregående opplæring, 2008-2013». Hentet 01.06.2015. <http://www.ssb.no/utdanning/statistikker/vgogjen/aar/2014-06-19>
- Statistisk sentralbyrå. 2014c. «Inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger, 2013». Hentet: 15.08.2015. <http://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/statistikker/ifhus/aar/2014-12-17#content>
- Stjernø, Steinar. 1985. *Den moderne fattigdommen*. Universitetsforlaget, Oslo
- Støren, Liv Anne. 2011. «Ut av videregående med ulik kompetanse- de første årene på arbeidsmarkedet». Hentet: 13.06.2015.
http://www.ssb.no/a/publikasjoner/pdf/sa124/6_ut_av_videregaende_med_ulik_kompetanse.pdf
- Sundt, Camilla. 2012. «Den svenske arbeidsinnvandringen: Fortrenses norsk ungdom i arbeidsmarkedet? En empirisk analyse av ungdomsinnvandringen fra Sverige». Masteroppgave, Universitetet i Oslo. Hentet: 25.05.2015.
<https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/17125/MasteroppgavexCamillaSundt.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Svedberg, Lars. 1995. *Marginalitet*. Lund: Studentlitteratur. (Referert i Heggen, Jørgensen og Paulgaard 2003, 56).
- Svenaesus, Fredrik. 2003. *Sykdommens mening- og møte med det syke mennesket*. Oslo: Gyldendal akademisk
- Thagaard, Tove. 1998. *Systematikk og innlevelse, en innføring i Kvalitativ metode*. Oslo: Fagbokforlaget
-

-
- Thagaard, Tove. 2013. *Systematikk og innlevelse en innføring i kvalitativ metode*. 4. Utgave. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS
- Tanggaard, Lene og Svend Brinkmann. 2012. «Intervjuet: Samtalen som forskningsmetode». I: *Kvalitative metoder empiri og teoriutvikling*, redigert av Svend Brinkmann og Lene Tanggaard, 17-78. Oslo: Gyldendal akademisk
- Thomassen, Magdalene. 2006. *Vitenskap kunnskap og praksis: Innføring i vitenskapsfilosofi for helse- og sosialfag*. Oslo: Gyldendal akademisk
- Torvik, Fartein Ask og Kamilla Rognmo 2011. *Barn av foreldre med psykiske lidelser eller alkoholmisbruk: Omfang og konsekvenser*. Rapport nr. 04/11. Oslo: Nasjonalt Folkehelseinstitutt. Hentet: 05.03.2015.
<http://www.fhi.no/dokumenter/0d04decc0b.pdf>
- Trondman, Mats. 1999. *Kultursociologi i praktiken*. Lund: Studentlitteratur. (Referert i Heggen, Jørgensen og Paulgaard 2003, 58).
- Utdanningsforbundet. 2015. «Frafall i videregående». Hentet: 15.06.2015.
<https://www.utdanningsforbundet.no/Hovedmeny/Vi-mener/Frafall-i-videregaende/>
- Van der Wel, Kjetil, Espen Dahl, Ivar Lødemel, Borghild Løyland, Sille Ohrem Naper og Marit Slagsvold. 2006. *Funksjonsevne blant langtidsmottakere av sosialhjelp*. Oslo: HiO GIV og SU
- Winsvold, Aina. 2011. *Evalueringen av prosjektet Sammen for barn og unge – bedre samordning av tjenester til utsatte barn og unge*. Oslo: NOVA. Hentet: 01.10.2015.
[file:///C:/Users/Usman/Downloads/4805_1%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/Usman/Downloads/4805_1%20(2).pdf)
- Øia, Tormod og Halvor Fauske. 2003. *Oppvekst i Norge*. Oslo: Abstrakt forlag
- Øverbye, Einar og Torild Hammer. 2006. «Stengte dører? Unge sosialklienters arbeidstilpasning i voksen alder». I: *Inkluderende arbeidsliv? Erfaringer og strategier*, redigert av Torild Hammer og Einar Øverbye, 11-30. Oslo: Gyldendal Akademisk

---

Vedlegg 1: Intervjuguide

Rammesetting og presentasjon av tema og meg selv	Løst prat (5 min) Presentasjon av meg selv. Si litt om temaet for Samtalen. Hva er bakgrunnen og formålet med Prosjektet mitt. Deretter vil jeg muntlig forklare hva intervjuet skal brukes til. Informere om taushetsplikt og anonymitet. Jeg vil også spørre om noe er uklart og om informanten har noen spørsmål. Jeg vil til slutt Informer om at intervjuet blir tatt opp på bånd og sørge for samtykke til dette.
Om informanten	Overgangsspørsmål (10 min) <ul style="list-style-type: none"> • Alder, sivilstatus, har du barn? • Har du søsken, eventuelt hvor mange? • Bor du hjemme eller har du flyttet ut?<ul style="list-style-type: none"> - Når flyttet du ut og hvorfor? • Hvordan ser en vanlig dag ut for deg, hva inneholder den?
Yrkeshistorie	Nøkkelspørsmål (5-10 min) <ul style="list-style-type: none"> • Har du arbeidserfaring, hvis ja, hva består den av og hvordan syns du det gikk?<ul style="list-style-type: none"> - Var det noen spesielle grunner til at du sluttet? • Hvor lenge har du vært arbeidsledig?

<p>Skolegang</p>	<p>Nøkkelspørsmål (15 min)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hvilket forhold har du hatt til skolen, hvor glad var du for å på skolen? • Hvor interessant synes du skolen var? • Hvor opptatt var du av å gjøre det bra på skolen? • Har du fullført videregående skole? - Hvorfor tror du, at du sluttet på skolen • Hvor mye hjelp foreldrene dine deg med skolearbeidet? • Har du byttet skole pga flytting, hvis ja, hvor mange ganger og hvordan har du opplevd det? • Har du mobbet noen eller vært utsatt for mobbing? • Syns du lærerne du har hatt har gjort en bra jobb med deg og hva kunne vært annerledes? • Har du hatt andre helsemessige utfordringer på skolen? • Har du noen helsemessige utfordringer i forhold til arbeidslivet?
<p>Familieforhold og oppvekst</p>	<p>Nøkkelspørsmål (10-15 min)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hvilket forhold har du hatt til familien din gjennom oppveksten? • På hvilken måte opplever du at familien din har stilt opp for deg gjennom oppveksten? • Vokste du opp med en eller begge foreldrene? - Hvordan var kontakten med den andre du ikke vokste opp med? • Hvordan vil du beskrive din familieøkonomi, hvordan var den sammenlignet med dine venners familieøkonomi?

	<ul style="list-style-type: none"> • Føler du at du fikk delta i fritidsaktiviteter du hadde lyst til da du var ung eller var det begrenset på grunn av økonomiske utfordringer? • Hvilken utdanningsnivå/bakgrunn har foreldrene dine? • Var foreldrene dine i arbeid da du var ung? • Er foreldrene dine i arbeid i dag? - Hva jobber foreldrene dine som? • Hvordan var alkoholforbruket hjemme hos deg da du var ung? - Har alkoholforbruket til foreldrene dine gitt deg sosiale utfordringer? • Har noen i familien din vært mottakere av sosialhjelp, eventuelt hvem? • Er foreldrene dine gift, kjærester eller samboere? - Hvis nei, hvordan opplevde du at foreldrene dine valgte å skille seg? • Er det andre spesielle hendelser du mener har påvirket ditt liv, kan være negative hendelser som dødsfall, overgrep, mobbing? • Er det andre spesielle hendelser du mener har påvirket ditt liv positivt. Eksempel foreldrene til en venn som hjalp deg gjennom oppveksten eller kanskje en trener/lærer?
<p>Oppvekstmiljø</p>	<p>Nøkkelspørsmål (10-15 min)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hvor vokste du opp? • Var det en ressurssterk eller belastet område? • Hvordan vil du beskrive miljøet du vokste opp i? • Var det et godt eller dårlig miljø for ungdom å vokse opp i?

	<ul style="list-style-type: none"> • Var det lett å havne i dårlige miljøer preget av rusmisbruk og kriminalitet? • Kan du huske hva ungdommene i din vennekrets var opptatt av da du vokste opp, var det idrett, festing, skole osv? • Kan du huske hva du pleide å gjøre i fritiden da du var ung, var du for eksempel glad i idrett, henge på fritidsklubber, likte du å være for deg selv ...? • Hva slags innflytelse hadde dine venner på deg? • Hva slags innflytelse hadde du på dine venner?
Rus	<p>Nøkkelspørsmål (10- 15 min)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Har du eller dine venner hatt/har et forhold til rusmidler? • Hvilke rusmidler var vanlige i ditt nærmiljø da du var ung? • Kan du huske sånn cirka hvor gammel du var, første gang du kom i kontakt med rus? • Har du brukt rusmidler da du var ung, hvis ja, kan du huske hvor ofte? • Benytter du deg av rusmidler i dag, hvis ja hvor ofte? • Tror du din bruk av rus kan ha hatt en sammenheng med din skolegang eller din nåværende situasjon?
Nåværende liv og fremtidsplaner	<p>Avslutning (10 min)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hva syns du om å leve på sosialhjelp? • Hvor sterkt ønsker du deg jobb? - Villig til å ta alt slags jobb? • Hva er det du ønsker for fremtiden?

Oppsummering**Oppsummering (10 min)**

- Oppsummere funn
- Har jeg forstått deg riktig?
- Er det noe informanten lurer på, eller noe vedkommende vil legge til?
- Hvordan opplevde du intervjuet?
- Minne informanten om at alt blir anonymisert og konfidensialitet.

Vedlegg 2: Samtykkeerklæring

Forespørsel om deltakelse i intervjuundersøkelse

Oslo, 11.03.15

Jeg er masterstudent i sosialt arbeid ved Høgskolen i Oslo og Akershus. Høsten 2015 skal jeg skrive min masteroppgave.

Temaet for oppgaven min handler om bakgrunnen til unge langtidsmottakere av sosialhjelp. Hensikten med prosjektet er å undersøke og fange opp bakgrunnen til unge langtidsmottakere av sosialhjelp og deres vei inn til sosialtjenesten. Målet er å bidra til å øke kunnskap rundt forhold som kan resultere til at noen trenger bistand av sosialtjenesten i en lengere periode.

For å finne ut av dette, ønsker jeg å intervju 4-5 personer i alderen 18-24 år. Spørsmålene vil stort sett dreie seg om din oppvekst. Jeg vil bruke båndopptaker og ta notater mens vi snakker sammen. Intervjuet vil ta omtrent en time, og vi blir sammen enige om tid og sted.

All deltakelse er frivillig og du har muligheten til å trekke deg når som helst underveis.

Dersom du trekker deg vil alle innsamlede data om deg bli anonymisert.

Opplysningene vil bli behandlet konfidensielt og personalia som navn og bosted vil ikke kunne gjenkjennes i den ferdige oppgaven. Opplysningene anonymiseres og lydopptakene slettes når oppgaven er ferdig.

Dersom du har lyst å være med på intervjuet, er det fint om du skriver under på den vedlagte samtykkeerklæringen.

Hvis du har noen spørsmål så kan du ringe meg på 90274276, eller sende en e-post til s169717@stud.hioa.no.

Med vennlig hilsen

Usman Ashraf

Samtykkeerklæring:

Jeg har lest og forstått informasjonen over og gir mitt samtykk til å delta i intervjuet.

Navn:

Adresse:

Telefonnummer .....

Signatur .....

Vedlegg 3: Tilbakemelding fra NSD

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Harald Hårfagres gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr. 985 321 884

Sigrun Saur Stiklestad
Institutt for sosialfag
Høgskolen i Oslo og Akershus
Postboks 4 St. Olavs plass
0130 OSLO

Vår dato: 31.03.2015

Vår ref: 40425/4/AGL

Deres dato:

Deres ref:

ENDRET HJEMMELSGRUNNLAG FOR BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til e-post mottatt 23.03.2015 for prosjektet;

40425

Hva er bakgrunnen til unge sosialhjelpsmottakere

Personvernombudet har vurdert prosjektendringen og finner at behandlingen av personopplysninger nå er meldepliktig i henhold til personopplysningsloven § 7-27. Prosjektet er tidligere vurdert som ikke meldepliktig.

Personvernombudets vurdering forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i korrespondanse med ombudet samt undernevnte prosjektvurdering - kommentarer.

PROSJEKTVURDERING – KOMMENTAR

Formålet med oppgaven er se nærmere på bakgrunnen til unge sosialhjelpsmottakere.

Ifølge prosjektmeldingen skal utvalget informeres muntlig om prosjektet og samtykke muntlig til deltakelse. For å tilfredsstille kravet om et informert samtykke etter loven, må utvalget informeres om følgende:

- hvilken institusjon som er ansvarlig
- prosjektets formål / problemstilling
- hvilke metoder som skal benyttes for datainnsamling
- hvilke typer opplysninger som samles inn
- at opplysningene behandles konfidensielt og hvem som vil ha tilgang
- at det er frivillig å delta og at man kan trekke seg når som helst uten begrunnelse
- dato for forventet prosjektslutt
- at data anonymiseres ved prosjektslutt
- hvorvidt enkeltpersoner vil kunne gjenkjennes i den ferdige oppgaven
- kontaktopplysninger til forsker, eller student/veileder.

Det behandles sensitive personopplysninger om etnisk bakgrunn og helseforhold.

Avdelingskontorer / District Offices:

OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11. nsd@uio.no

TROMSØ: NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47-73 59 19 07. kyrre.svarva@svt.ntnu.no

TROMSØ: NSD, HSL, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47-77 64 61 53. solvi.anderssen@uit.no

Det behandles enkelte opplysninger om tredjeperson. Det skal kun registreres opplysninger som er nødvendig for formålet med prosjektet. Opplysningene skal være av mindre omfang og ikke sensitive, og skal anonymiseres i publikasjon. Så fremt personvernulempen for tredjeperson reduseres på denne måten, kan prosjektleder unntas fra informasjonsplikten overfor tredjeperson, fordi det anses uforholdsmessig vanskelig å informere.

Personvernombudet legger til grunn at forsker etterfølger Høgskolen i Oslo og Akershus sine interne rutiner for datasikkerhet. Dersom personopplysninger skal lagres på privat pc/mobile enheter, bør opplysningene krypteres tilstrekkelig.

Forventet prosjektslutt er 01.12.2015. Ifølge prosjektmeldingen skal innsamlede opplysninger da anonymiseres. Anonymisering innebærer å bearbeide datamaterialet slik at ingen enkeltpersoner kan gjenkjennes. Det gjøres ved å:

- slette direkte personopplysninger (som navn/koblingsnøkkel)
- slette/omskrive indirekte personopplysninger (identifiserende sammenstilling av bakgrunnsopplysninger som f.eks. bosted/arbeidssted, alder og kjønn)
- slette lydopptak

Personvernombudet vil ved prosjektslutt, 1. desember 2015, rette en henvendelse vedrørende status for behandling av personopplysninger.

Ta gjerne kontakt dersom noe er uklart.

Vennlig hilsen

Katrine Utaaker Segadal

Audun Løvlie

Kontaktperson: Audun Løvlie tlf: 55582307

Kopi: Usman Ashraf, Svenskerudveien 41, 0680 OSLO